

IDRÆT FOR SOCIALT UDSATTE. ET BLIK PÅ UDØVERNE

Delrapport 3 i projektet 'Idræt for socialt udsatte' / Juni 2019

Maja Pilgaard &
Marianne Kjær

Idrættens
Analyseinstitut

IDRÆT FOR SOCIALT UDSATTE. ET BLIK PÅ UDØVERNE

Titel

Idræt for socialt udsatte. Et blik på udøverne

Forfatter

Maja Pilgaard & Marianne Kjær

Øvrige bidragydere

Rasmus Glavind Espersen

Rekvirent

TrygFonden

Layout

Idrættens Analyseinstitut

Forsidefoto

Landsforeningen af VæreSteder/Büro Jantzen

Print

Mercoprint Digital A/S

Udgave

1. udgave, Aarhus, juni 2019

Pris

Rapporten kan bestilles i trykt udgave hos Idrættens Analyseinstitut, pris 100,00 kr. inklusive moms, eksklusive forsendelse. Rapporten kan downloades gratis i vidensbanken på www.idan.dk

ISBN

978-87-93784-10-9

978-87-93784-11-6 (pdf)

Udgiver

Idrættens Analyseinstitut

Frederiksgade 78B, 2.

DK-8000 Aarhus C

T: +45 3266 1030

E: idan@idan.dk

W: www.idan.dk

Gengivelse af denne rapport er tilladt med tydelig kildehenvisning.

Projektet er støttet af TrygFonden

TrygFonden

Indhold

1. Indledning.....	6
2. Centrale resultater og konklusioner	8
1. Idrætstilbud rammer en bred målgruppe af socialt udsatte	8
2. Idrætstilbuddene giver potentiale for individuelle udviklingsrejser	8
3. Organisering med fokus på både rammevilkår og relationer	9
3. anbefalinger til det fremadrettede arbejde med idræt for socialt udsatte	11
4. Eksisterende viden om idræt for socialt udsatte – et kort oprids.....	14
Hvad ved vi om socialt udsattes fysiske aktivitetsniveau?.....	15
Hvad ved vi om idrætstilbud til socialt udsatte?	15
5. De aktive udøvere i målrettede aktivitetsfællesskaber for socialt udsatte	18
Metode.....	18
Spillernes baggrundskaraktistika.....	20
Børn og unges baggrundskaraktistika.....	25
6. Idrætsvaner blandt udsatte børn og voksne	28
Idrætsvaner blandt deltagere i OMBOLD og Sport for LIVET.....	28
Idrætsvaner blandt BROEN-støttede børn og unge.....	32
7. Neddyk i særlige karakteristika ved tilbud, der målretter sig socialt udsatte voksne.....	38
Fodboldtræning som case	38
Bowling som case.....	42
Centrale læringspunkter	45
Tilbuddenes begrænsninger	49
8. Årsager og motivation for deltagelse i fodbold	52
Hvorfor fodbold deltagelse i OMBOLD/Sport for LIVET?	52
Fodboldens betydning i hverdagen.....	56
Betydningen af at modtage støtte fra BROEN	60
9. Afrunding.....	63
Idræt for socialt udsatte skaber inklusion på tværs af sociale skel	64
De udsattes rejse gennem idræt fra 'idrættens egenverdi' til 'ressourcestærke borgere'	65
Både rammer og relationer er vigtige komponenter	66
Fremtiden: Kampen om idræt for socialt udsatte.....	69
10. Litteratur	71
Bilag 1	73

1. Indledning

Denne delrapport er den tredje og sidste delundersøgelse i projektet 'Idræt for socialt udsatte', som Idrættens Analyseinstitut (Idan) gennemfører med støtte fra TrygFonden. Mens første og anden delrapport havde fokus på at definere socialt udsatte og kortlægge aktører, der arbejder med idræt for socialt udsatte, ser denne tredje delrapport nærmere på nogle af de aktive udøvere, der benytter særlige tilbud om idræt for socialt udsatte.

Rapporten er udarbejdet på basis af spørgeskemaundersøgelser til børn og voksne, feltarbejde og uformelle samtaler med udsatte voksne samt otte semistrukturerede interviews med trænere og deltagere til tilbud om idræt for socialt udsatte.

Idræt for alle har været en italesat idrætspolitisk dagsorden i Danmark siden 1970'erne (Pilgaard, 2012; Pilgaard, 2019). Men mens det op gennem 1990'erne og 00'erne er lykkedes at skabe en udligning i idrætsdeltagelse først på tværs af køn og siden på tværs af aldersgrupper, har det været mere vanskeligt at ændre på den skævhed, man finder i idrætsdeltagelse på tværs af sociale skel, konkret målt på uddannelseslængde og beskæftigelse. Især personer uden for arbejdsmarkedet på kontanthjælp og førtidspension står uden for de idrætsaktive fællesskaber. Undersøgelser viser også en socialiseringseffekt, hvor børn af forældre, som ikke dyrker motion, er mindre tilbøjelige til at dyrke motion end børn af idrætsaktive forældre (Pilgaard & Rask, 2018; Pilgaard & Rask, 2016).

I løbet af de seneste to årtier er fokus på idræt for socialt udsatte dog intensiveret, ikke mindst gennem fremkomst af aktører, som har særlig fokus på dette formål, som beskrevet i delrapport 2.

Senest har regeringen i 2018 formuleret en mission om, at flere borgere skal dyrke motion og være aktive i idrætsfællesskaber, herunder med særlig fokus på socialt udsatte¹. Regeringen deler DIF og DGI's fælles vision, som går ud på, at 50 pct. af befolkningen i 2025 skal være medlem af en idrætsforening, og 75 pct. skal være idrætsaktive.

For at nå det ambitiøse mål er der behov for at etablere og booste idrætsfællesskaber eller blot idrætsaktiviteter, som formår at ramme de dele af befolkningen, som traditionelt er meget lidt idrætsaktive.

Formålet med delrapport 3 er at blive klogere på, hvilke målgrupper specifikke tilbud om idræt for socialt udsatte appellerer til, samt at få indsigt i, hvad disse tilbud betyder for de aktive udøvere. De tre aktører, som danner ramme om analyserne, er OMBOLD, Sport for LIVET og BROEN Danmark. De arbejder med henholdsvis fodboldtilbud til udsatte og hjemløse, idrætstilbud til brugere af væresteder og hjælp til socialt udsatte børn og unge gennem bl.a. kontingentstøtte. Analyserne fokuserer på deltagernes idrætsdeltagelse, årsager til at dyrke idræt under de respektive tilbud, samt et blik på, hvad de får ud af at deltage i idræt under det specifikke tilbud.

¹ <https://kum.dk/nyheder-og-presse/pressemeddelelser/nyheder/her-er-regeringens-nye-idraetsinitiativer/1/1/>

Rapporten har ikke til formål at sammenligne forskellige typer af tilbud til socialt udsatte eller at vurdere, hvorvidt én type tilbud er bedre end andre. Det er dog intentionen, at rapportens resultater kan bidrage til en nuanceret debat om, hvordan man kan tilrettelægge en struktur, som skaber et mere socialt inkluderende samfund ved at have en vifte af tilbud, der på forskellig vis bidrager til at opfylde en idrætspolitisk ambition om at sikre idræt for alle.

2. Centrale resultater og konklusioner

Rapportens centrale fund og konklusioner kan opdeles i tre overordnede temaer, som handler om 1) et indblik i, hvem deltagerne er til de målrettede tilbud om idræt for socialt udsatte, 2) hvad de specifikke tilbud kan for deltagerne og 3), hvordan tilbuddene er tilrettelagt og organiseret med hensyn til de målgrupper, som tilbuddene er tiltænkt.

Foruden de tre centrale fund giver rapporten en række anbefalinger til, hvordan man fremadrettet kan tilrettelægge en mere fastforankret struktur, som sikrer tilbud om idræt for socialt udsatte i landets kommuner.

1. Idrætstilbud rammer en bred målgruppe af socialt udsatte

Rapporten viser, at tilbud som OMBOLD, Sport for LIVET og BROEN appellerer til en bred gruppe af udsatte borgere. Man finder en stor spredning i udøvernes grad af socialt udsathed fra en gruppe på 14 pct. blandt voksne og 2 pct. blandt de adspurgte BROEN-støttede børn og unge, som ikke angiver at være udsat på nogle af de parametre, som undersøgelsen definerer som indikatorer for socialt udsathed til 6 pct. blandt voksne og 17 pct. blandt børn og unge, som er udsat på alle de inkluderede parametre.

En vigtig pointe er derudover, at undersøgelsen ikke har fokus på udøvernes mentale udfordringer, mens både observationer og interviews samt anden litteratur om den voksne målgruppe (Landsforeningen af VæreSteder, 2018) viser, at en stor del af deltagerne er udfordret af sindslidelse.

Samtidig befinder udøverne sig på forskellige stadier af udsathed med stor spredning i alder og sociale faktorer som eksempelvis misbrug. Sidstnævnte kan således spænde over nuværende misbrugere til personer, som er ved at arbejde sig ud af et misbrug, eller som tidligere har været misbrugere. Denne spredning skaber et godt fundament for peer-to-peer arbejde, hvor de udsatte bliver en ressource for hinanden og derved har stor glæde ved at være i et socialt fællesskab, hvor 'alle har noget med i bagagen'.

Samlet set peger rapporten på, at der allerede foregår en høj grad af socialisering på tværs af sociale skel inden for rammerne af tilbud for socialt udsatte.

2. Idrætstilbuddene giver potentiale for individuelle udviklingsrejser

Casebeskrivelserne giver sammen med svar fra spørgeskemaundersøgelsen indtryk af, at deltagerne på de særligt tilrettelagte tilbud for voksne bliver sendt på en personlig udviklingsrejse som en mere eller mindre utilsigtet (eller i hvert fald ukommenteret) sideeffekt ved deltagelse i selve aktiviteten. Fokus i de beskrevne cases ligger primært på selve det at deltage i de idrætslige aktiviteter, hvilket har stor værdi for deltagerne, som oplever tilbuddene som ligeværdige og som et trygt rum, hvor de kan komme og være, som de er.

En øvebane til at opnå sociale kompetencer

Alligevel opstår der for nogle et ønske om at drikke mindre, så de kan deltage i træning eller turneringer, og de idrætslige fællesskaber fungerer som en øvebane i at begå sig i sociale sammenhænge. Det er en gevinst, de udsatte kan tage med sig i andre facetter af livet. Konkret erklærer mellem 93 og 99 pct. sig meget enige eller enige i, at de har fået det bedre psykisk, socialt og fysisk af at deltage i det specifikke tilbud.

Evnen til at tage vare på eget liv

Udviklingsrejsen inkluderer også forskellige grader af, hvad man med et engelsk begreb kan kalde for 'empowerment' – dvs. en form for myndiggørelse. Dels har tilbuddene meget fokus på demokratiske beslutningsprocesser gennem inddragelse af deltagerne, så de oplever at have reel indflydelse og bidrager til aktiviteternes udformning, og dels skaber de idrætslige oplevelser nogle erfaringer, som kan booste udøvernes generelle selvværd og evnen til at træffe selvstændige, gode valg. Et meget banalt, men interessant eksempel herpå, finder man i et udsagn fra en udøver, som udtaler, at han før har oplevet at skulle stå og 'tvangshoppe', fordi der var nogen, som fortalte, at han skulle, men at han i det nuværende, uformelle tilbud selv gør det. Ikke fordi nogen kræver det af ham, men fordi han selv har erfaret fordelene ved det.

Analyserne viser dog ikke noget systematisk billede af, i hvilket omfang deltagelse i de særligt tilrettelagte idrætsstilbud kan hjælpe socialt udsatte ud af en udsat tilværelse.

Økonomisk støtte til udsatte børn kan gøre deres fritidsliv mindre udsat

BROEN-støttede børn og unge oplever den økonomiske hjælp til kontingentbetaling som en mulighed for overhovedet at kunne gå til en fritidsaktivitet, og samtidig muliggør det, at de kan gå til det samme som deres venner. Omvendt har de færreste haft brug for den mere håndholdte hjælp som eksempelvis hjælp til at finde en forening eller hjælp til at komme til og fra en aktivitet. Det vidner om, at økonomisk hjælp til udsatte børn og unge kan bidrage til at gøre fritidslivet mindre 'udsat'.

3. Organisering med fokus på både rammevilkår og relationer

Rapporten peger på en række forudsætninger, som kan være afgørende for, at tilbud til udsatte voksne virker og varetager de udsattes ønsker og behov. Forudsætningerne kan samles i to overordnede temaer omhandlende rammer og relationer.

Rammevilkår, som sikrer god adgang i dagtimerne

I forhold til rammerne konkluderer rapporten, at det er væsentligt at have fokus på:

- Økonomi, dvs. billige eller gratis tilbud
- Faciliteter, adgang til tilgængelige og billige faciliteter i dagtimerne
- Udstyr, billig eller gratis adgang til at låne eller leje udstyr
- Aktiviteter, som kræver minimalt udstyr
- Hjælp til transport (eller placering af aktiviteter tæt på udsatte)
- Tilbud i dagtimerne
- Et uformelt setup uden forhåndstilmelding og uden stram styring af selve træningens afvikling.

Relationer og sociale kompetencer er afgørende for tilbuddenes kvalitet

I forhold til relationerne virker det også til at være meget afgørende for, at udøverne føler sig trygge ved deltagelse og er motiveret til at komme regelmæssigt. Tilbuddene arbejder bevidst med såkaldte 'greetere' (en form for sociale værter) blandt deltagerne, som har særlig fokus på at tage sig af nye deltagere, og de forskellige trænere, tovholdere eller koordinatore fungerer mere som sociale eksperter/eksperter i social udsathed end som idrætslige eksperter. Greeter-funktionen er samtidig en god metode i peer-to-peer arbejdet, hvor både peer-modtager og peer-giver får personlige gevinster ud af relationen.

Anerkendelse fremstår som det centrale kulturtræk

Kulturen i de observerede tilbud har åbenlys fokus på anerkendelse og rummelighed, som fremstår som helt centrale forudsætninger for, at tilbuddene kan rumme den brede skare af socialt udsatte. Tilbuddene adskiller sig derved helt grundlæggende fra traditionel sport ved, at konkurrenceelementet bliver tonet i baggrunden.

Socialt udsatte 'selvekskluderer' sig fra etablerede idrætstilbud

Udøverne giver selv udtryk for, at de ikke kan se sig selv passe ind i etablerede idrætstilbud, og de giver på forskellig vis udtryk for, at de ikke ville føle sig hjemme. Rapporten giver anledning til fremadrettet at undersøge nærmere, hvorvidt denne 'selveksklusion' fra det etablerede foreningsliv bygger på fordomme og myter, eller om det er udtryk for reelle erfaringer og udfordringer med kultursammenstød på tværs af sociale lag.

Stabilitet blandt koordinatore er vigtigt

Endelig kan det være vigtigt med stor stabilitet i selve tilbuddet og i tovholderen/koordinatorens fremmøde, mens der er behov for stor rummelighed over for ustabilitet i udøvernes deltagelse og indsats, når de deltager. Rapporten påpeger det paradoksale i, at de tilbud, som har mest behov for stabilitet i arbejdet med socialt udsatte, har de mest usikre og ustabile økonomiske vilkår.

3. anbefalinger til det fremadrettede arbejde med idræt for socialt udsatte

På baggrund af rapportens fund og konklusioner kan man pege på en række større og mindre anbefalinger i det fremadrettede arbejde med at skabe gode tilbud om idræt for socialt udsatte. Anbefalingerne skal læses med det forbehold, at der naturligvis kan være praktiske foranstaltninger, som gør det vanskeligt at realisere strukturer og samarbejder, som på papiret virker fornuftige og bæredygtige.

Tilbud bør udspringe fra det socialt udsatte miljø

Idræt for socialt udsatte bør udspringe af det udsatte miljø med særlig fokus på at tilrettelægge aktiviteterne efter målgruppens behov. Der kan være god grund til at involvere og inddrage de udsatte i udviklingen af nye tilbud, da der kan ligge store sidegevinster og resourceopbygning i at udvikle de udsattes egne kompetencer. Det sikrer samtidig en lokal forankring og ejerskab af aktiviteterne.

En sådan tilgang handler altså om at iværksætte udsatte – eller tidligere udsatte – som de primære kræfter og ressourcer for andre deltagere, som man eksempelvis ser det i Aarhus Street Soccer (ASS) i Aarhus eller i Recovery Bulls, som er en forening, der startede i Esbjerg Kommune i 2015. Foreningen har i 2018 udvidet med en afdeling i Slagelse Kommune.

Tilgangen adskiller sig væsentligt fra en tilgang, som handler om at gøre eksisterende idrætsforeninger mere rummelige over for socialt udsatte borgere. Udvikling af en socialt inkluderende struktur kan dog ske ud fra både en eksisterende 'almindelig' forening og ved at etablere en ny forening fra bunden. Det afgørende er, at aktiviteterne former sig med socialt udsattes behov som primære tilgang (og ikke omvendt) og meget gerne med socialt udsatte som de primære kræfter.

Sekretariatsfunktion vil styrke det fortsatte arbejde

Der tegner sig et billede af, at idrætsstilbud for socialt udsatte vil kunne drage fordel af at kunne støtte sig til en ekspert- og sekretariatsfunktion. Ideelt set vil denne funktion modtage en fast, offentlig grundbevilling, og den kan med fordel forankres hos aktører – eller en sammenslutning af aktører – der gennem de seneste årtier har vist sig bæredygtige i arbejdet med idræt for socialt udsatte. Her finder man en håndfuld aktører som OMBOLD, Sport for LIVET, Idræt for Sindet, BROEN, GAME og Fit for Kids, hvoraf Sport for LIVET er den eneste aktør, som hidtil ikke er afgrænset til at arbejde med én bestemt målgruppe eller én bestemt aktivitet, og hvis indsatser er bredt funderet nationalt.

I kommunerne er der behov for velvilje til at understøtte foreninger med fokus på socialt udsatte enten via billig/gratis adgang til visse typer af faciliteter i dagtimerne, evt. finansiering af koordinator/tovholderfunktioner og i visse tilfælde hjælp til transport.

Samtidig er det relevant med et bredt lokalt samarbejde på tværs af aktører, der arbejder med socialt udsatte, som det eksempelvis er tilfældet med SAM-foreningen på tværs af væresteder, bosteder mv. i Randers Kommune. Sådanne samarbejder kunne også indbefatte aftenskoler, Ældre Sagen, fitnesscentre, ungdomsskoler, musikskoler og andre lokale aktører.

Derudover ligger der et behov på tværs af sådanne foreninger for en kapacitet, som kan arbejde målrettet med fondsansøgninger og sponsorater. "Min straffeattest er længere end mit CV", som tovholderen i foreningen ASS i Aarhus udtrykker det. Fonde og virksomheder bidrager med betydelige midler til at sikre gode (fritids)-liv for udsatte borgere, hvilket giver god mening i et samfundsøkonomisk perspektiv. Sådanne akademiske kompetencer kunne løftes centralt i en model med fast driftsstøtte til en paraplyorganisation, der har socialt udsatte og idræt/fritidsliv som kernefokus.

Fornuftig involvering af det etablerede idrætsliv

Det er fra 2019 blevet et krav fra Kulturministeriets side, at DIF og DGI skal have fokus på socialt udsatte som målgruppe, hvilket afspejler et politisk ønske om at gøre foreningslivet mere rummeligt, så alle danskere får bedre muligheder for at indgå i aktive idrætsfællesskaber på tværs af sociale skel. Analyserne i denne rapport viser dog vigtigheden af, at arbejdet med at inkludere socialt udsatte ikke bør ske ovenfra eller bør bero på en tankegang om, at ressourcestærke frivillige foreninger skal pålægges krav om også at rumme socialt udsatte.

Derfor synes det mindre nærliggende at lægge et bredt og overordnet ansvar for udviklingen af idrætsstilbud for socialt udsatte hos de etablerede idrætsaktører, som helt naturligt og legitimt arbejder ud fra andre formål end at varetage særinteresser og behov hos socialt udsatte målgrupper. Tværtimod ser der ud til at være store potentialer iblandt de aktører, som allerede er godt på vej i arbejdet med idræt for socialt udsatte.

Der er dog god grund til at arbejde med brobygning på tværs af foreninger og arbejde med øget adgang til faciliteter for særlige målgrupper i dagtimerne. Og for nogle etablerede foreninger vil det også give god mening at gøre en særlig indsats for udsatte gennem eksempelvis at uddele et antal fripladser til børn, unge og voksne, som er vanskeligt stillet, eller ved at have fokus på inklusion af udsatte i forskellige facetter af foreningen.

Nogle foreninger kan også bidrage til den sociale indsats gennem eksempelvis grejbanker eller indsamling af brugte sko og udstyr, som kan videreformidles til trængte familier.

Øget systematik i kommunale tilskud

Analyser fra delrapport 2 viste, at der findes mange forskellige måder, hvorpå kommunerne forvalter økonomisk støtte og mere håndholdt støtte til børn og unge i trængte familier. Variationerne afspejler generelle kommunale forskelle og bunder derfor formentlig i lokale forhold og behovsvurderinger. Ulempen ved den hidtidige usystematiske tilgang på området er, at området kan være vanskeligt at gennemskue for de centrale aktører, som arbejder på tværs af kommuner, og vanskeliggøre god erfaringsopsamling over tid for at lære

af indsatserne og optimere på metoderne. Det vil fremadrettet være frugtbart at se på, om man kan arbejde med gode modeller på tværs af eksempelvis de fire kommunetyper (yder-, land- mellem- og bykommuner).

Desuden er det interessant at se på, hvordan man på tværs af alle kommuner kan sikre systematisk samarbejde mellem fritidspas-lignende tilbud og BROEN-lignende tilbud. Samspillet mellem et kommunalt fokus og en frivillig tilgang er meningsfuld, da et overlap/supplerende fokus er med til at sikre gode vilkår for et bredere udsnit af udsatte børn og unge. I Idans oversigt fra efteråret 2017 fandt man kun syv kommuner, som havde både fritidspas og BROEN.

Endelig er der god grund til at arbejde mere systematisk på initiativer og aktører, der fokuserer på børn og unge (f.eks. fritidspas og BROEN), og særlige tilbud, som fokuserer på idræt for socialt udsatte voksne. Når man indleder dialogen med familierne i forhold til børnenes fritidsdeltagelse, kan der ofte være et potentiale for også at indlede en dialog med forældrene om deres fritidsdeltagelse. I analyserne giver de færreste børn og unge udtryk for, at deres forældre dyrker sport eller motion, hvilket indikerer et behov for en familierettet indsats.

Læringspunkter kan være til inspiration for andre idrætsstilbud – særligt for unge og idrætsuvede målgrupper

Det uformelle setup og tilgangen til træning i eksempelvis OMBOLD og Aarhus Street Soccer kan være til inspiration for andre idrætsstilbud, som ikke specifikt arbejder med socialt udsatte. Eftermiddagstræning med primær fokus på at skabe et aktivt, socialt fællesskab på tværs af køn, alder og niveau og med fleksibel tilmelding til forskellige stævner i løbet af året virker som en relevant opskrift at afprøve på eksempelvis unge. Denne målgruppe har stor tilbøjelighed til at droppe ud af almindelig foreningsidræt på grund af skoleskift, øget lektiemængde, fritidsjob, venner og andre interesser.

Foruden det uformelle setup er det interessant at arbejde med de inddragende, demokratiske processer, forsøge at involvere de unge/eller idrætsuvede målgrupper selv i det koordinerende arbejde og skabe en kultur, hvor deltagerne løbende tager stilling til, om de skal deltage i stævner/turneringer, og hvad afvejningen er mellem sociale og sportslige mål, når de spiller.

Endelig kan der være et potentiale for alle idrætsforeninger i at arbejde mere systematisk og målrettet med 'greeter' eller sociale værter ud fra et peer-to-peer perspektiv. Tildeling af en sådan social rolle skaber et fokus på en anden type frivillig end de mere traditionelle idrættslige/faglige kompetencer, som kan være vigtig i arbejdet med at fastholde nye deltagere. Sociale værter kan også være relevante i arbejdet med at sikre større synergi på tværs af hold og afdelinger i eksisterende foreninger og derved øge den sociale kultur i foreningerne samlet set.

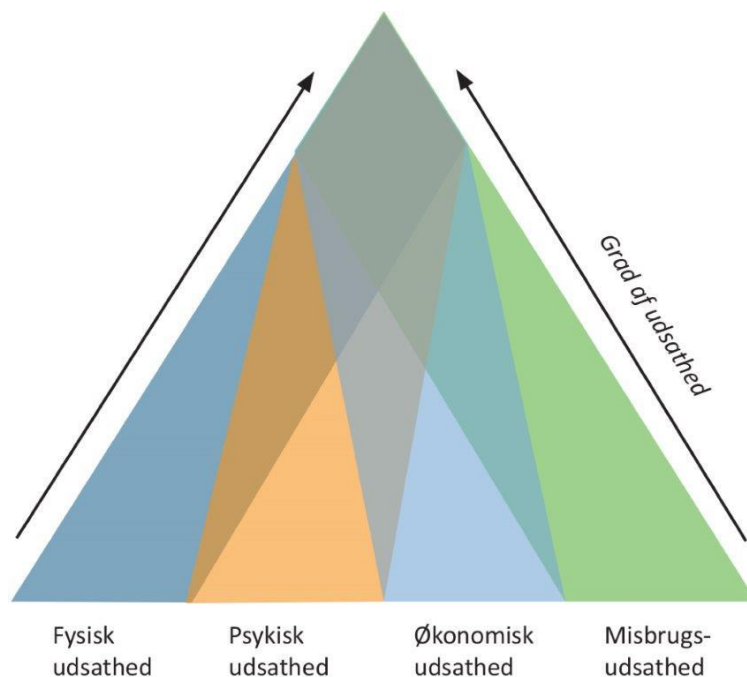
4. Eksisterende viden om idræt for socialt udsatte – et kort oprids

I litteraturen er der ikke bred konsensus om en samlet definition af, hvad socialt udsathed er, og hvad der i bred forstand karakteriserer socialt udsatte borgere. Delrapport 1 giver et overblik over den eksisterende viden om socialt udsatte og slår fast, at det er svært at formulere en rammende afgrænsning af, hvad socialt udsathed er (Pilgaard & Rask, 2018).

Rapporten peger bl.a. på, at social udsathed er en kompleks størrelse, der skal ses i den kontekst, hvor socialt udsatte borgere befinder sig i forskellige dimensioner af livet, hvorfor det kan være mere relevant at tale om graden af udsathed snarere end enten/eller.

På baggrund af den eksisterende viden defineres i delrapport 1 fire typer af social udsathed: fysisk udsatte, psykisk udsatte, økonomisk udsatte og misbrugsudsatte (Pilgaard & Rask, 2018). Disse fire typer illustreres i nedenstående model:

Model 1: I praksis er der ofte et overlap mellem forskellige typer af social udsathed

Kilde: Pilgaard & Rask, 2018.

Modellen illustrerer desuden det overlap, der findes mellem de fire typer af udsathed. Dette overlap bliver større i takt med, at graden af udsathed stiger, hvormed kompleksiteten også stiger.

På baggrund af dette overlap og grundet den høje kompleksitet af social udsathed er det svært at lave en nøjagtig afgrænsning af antallet af socialt udsatte borgere i Danmark. På baggrund af de afgrænsninger, der er foretaget i delrapport 1, spænder antallet af socialt udsatte bredt fra ca. 110.000 til 200.000 borgere afhængig af opgørelsesmetode, hvoraf ca. 50.000 er børn og unge (Pilgaard & Rask, 2018).

Hvad ved vi om socialt udsattes fysiske aktivitetsniveau?

Delrapport 1 viser på tværs af en række undersøgelser, at udsatte borgere i mindre grad end andre borgergrupper dyrker sport og motion i fritiden og samtidig er mindre fysisk aktive i hverdagen i almindelighed (Pilgaard & Rask, 2018).

Foruden de undersøgelser, som delrapport 1 refererer til, har Rådet for Socialt Udsatte senest i 2017 undersøgt sundhed, sygelighed og trivsel blandt socialt udsatte borgere i Danmark, herunder også fysisk aktivitet (Ahlmark et al, 2018). Tendenserne er overordnet set de samme som i undersøgelsen fra 2012, som der refereres til i delrapport 1 (Pilgaard & Rask, 2018).

Fysisk aktivitet blandt socialt udsatte belyses ved spørgsmålet "Dyrker du nogen form for motion (fx cykling, gymnastik eller fodbold)?", hvortil et flertal på 62 pct. angiver, at de ikke dyrker nogen form for motion. Inaktivitetsniveauet er stort set ens på tværs af køn og alder (Ahlmark et al, 2018).

Sammenholdt med de tidligere undersøgelser fra 2007 og 2012 ses et fald i andelen, der ikke dyrker nogen form for motion fra 69 pct. i 2007 til 62 pct. 2012, hvorefter det har ligget stabilt siden (Ahlmark et al, 2018).

Den største andel, der ikke dyrker nogen form for motion, findes blandt personer med alkoholmisbrug, hvor 76 pct. er inaktive. Omvendt finder man færrest inaktive i gruppen "Øvrige udsatte", der ikke er udsat for hverken alkoholmisbrug, sindslidelse, hjemløshed, stofmisbrug eller fattigdom. Andelen, der ikke dyrker nogen form for motion, stiger med antallet af belastende livsomstændigheder i tråd med konklusionerne fra delrapport 1 (Ahlmark et al, 2018).²

Hvad ved vi om idrætstilbud til socialt udsatte?

Delrapport 2 forsøger at afdække de aktører, der findes i Danmark, som har fokus på idræt for socialt udsatte. Rapporten når frem til godt 30 forskellige aktører, som på meget forskellig vis arbejder med idræt og socialt udsatte i et eller andet omfang (Pilgaard & Rask, 2018).

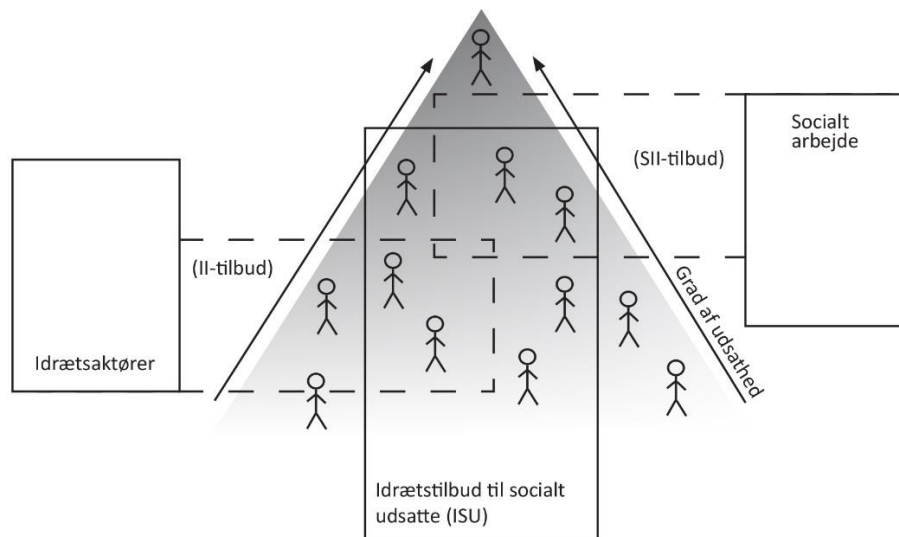
Rapporten inddeler aktørerne i tre overordnede grupper på baggrund af deres udgangspunkter:

1. Idrætsaktører for socialt udsatte (ISU) (hvor aktører konstitutivt arbejder målrettet med idræt for socialt udsatte)
2. Idrætslig inklusion (II) (hvor etablerede idrætsaktører udvider fokus fra kerneopgaven til i højere grad at være inkluderende/rummelige for socialt udsatte målgrupper)

² Det er ikke muligt at foretage en sammenligning af tallene fra SUSY-rapporten med tal fra den nationale sundhedsrapport, der viser landsgennemsnittet for fysisk aktivitet, fordi tallene i den nationale rapport opgøres på baggrund af WHO's anbefalinger for fysisk aktivitet, hvilket ikke er tilfældet i SUSY-rapporten.

3. Social inklusion gennem idræt (SII) (hvor idræt bruges som middel i det sociale arbejde)

Model 2: Tre aktørtilgange i arbejdet med idræt for socialt udsatte

Kilde: Pilgaard, 2018.

Modellen illustrerer desuden en antagelse af, at de forskellige tilgange appellerer til forskellige grupper af socialt udsatte og derfor kan ses som et supplement til hinanden snarere end som konkurrerende tilbud.

I denne delrapport 3 er fokus på at se nærmere på udøvere, der benytter tilbud, som specifikt arbejder med idræt for socialt udsatte (ISU-aktørerne). Valget af fokus på udøvere under disse tilbud har været interessant ud fra et teoretisk ønske om at belyse, hvad det vil sige at arbejde med social inklusion af udsatte i idrætten.

Fra politisk side ligger der en gængs forestilling om, at social inklusion handler om at sikre, at udsatte borgere bliver integreret i eksisterende idrætsfællesskaber for på den måde at indgå i relationer med mere ressourcerstærke borgere. Dvs. et ønske om at II-tilbuddene bliver bedre til at inkludere socialt udsatte i idrætten. Men en sådan tilgang kan erfaringsmæssigt have tendens til at skabe succes for et begrænset antal individer uden egentlig at sikre en mere socialt inkluderende samfundsstruktur (Suzuki, 2017).

Derfor foreslår en lang række empiriske studier, at muligheden for at skalere succesraten op afhænger af evnen til at udvikle det organisatoriske landskab. Samtidig er det afgørende at sikre en strukturel transformation gennem institutionalisering af nye typer af tilbud med særlig fokus på socialt udsatte for derved at udvikle et mere socialt inkluderende samfund (Coalter, 2015, Suzuki, 2017).

Det er vigtigt at pointere, at det afgrænsede fokus til udelukkende at kigge på ISU-aktørerne skaber en blind vinkel på det inklusionsarbejde, som foregår under de to øvrige ak-

tør-typer. Det vil være meget relevant at følge op på nogle af de erfaringer og læringspunkter, som ligger under eksempelvis DGI Inklusion, Idræt for Sindet, Get2Sport, KFUMs Idrætsforbund eller under de sociale aktører som Røde Kors, Dansk Flygtningehjælp, DFUNK, Red Barnet, lokale frivilligcentre mv.

Rapporten har derfor som nævnt indledningsvist ikke til formål at sammenligne forskellige typer af tilbud, men snarere at få indblik i potentialer og begrænsninger ved politisk at favne et bredere organisatorisk landskab, end tilfældet har været hidtil.

5. De aktive udøvere i målrettede aktivitetsfællesskaber for socialt udsatte

Dette kapitel ser nærmere på, hvem der deltager i aktiviteter i regi af OMBOLD, Sport for LIVET og BROEN. Bilag 1 indeholder en kort beskrivelse og opřidser aktiviteterne under de tre aktører.

Det har ikke inden for rammerne af dette projekt været muligt at gennemføre en omfattende spørgeskemaundersøgelse blandt samtlige udøvere, da aktiviteterne foregår meget spredt geografisk og samtidig foregår i mange forskellige aktiviteter og arrangementer spredt ud over et kalenderår. Dertil er det til de fleste aktiviteter muligt at deltage under meget løse eller uformelle former, hvorfor deltagerne ikke bliver registreret på samme måde, som man eksempelvis ser det i en almindelig idrætsforening. Af disse grunde er analyserne i denne rapport baseret på dels et kvantitativt neddyk i udøvere til en afgrænset aktivitet, dels et kvalitativt materiale fra deltagerobservation og interviews. Metoden er beskrevet nærmere i det følgende.

Metode

Observation og interviews

Der er foretaget deltagerobservation af i alt tre måneders varighed til lokaltræninger en gang om ugen hos OMBOLD i henholdsvis Aarhus og København. Under deltagerobservationerne er der i alt foretaget otte semistrukturerede interviews med trænere og spillere, mens en lang række mere uformelle samtaler har fundet sted og danner grundlag for casebeskrivelserne senere i rapporten.

Dertil er gennemført deltagerobservation samt to semistrukturerede interviews i forbindelse med bowlingaktivitet i en forening i Randers, som samarbejder med Sport for LIVET.

Spørgeskemaundersøgelser

Det kvantitative neddyk med fokus på udsatte voksne er baseret på spørgeskemaer, som blev omdelt i forbindelse med afviklingen af DM i fodbold i både OMBOLD og Sport for LIVET. Dette valg er pragmatisk, da der til begge DM var en relativ stor deltagerskare tilmeldt, og samtidig repræsenterer deltagere til DM ifølge OMBOLD og Sport for LIVET, nogle af de hyppige brugere af tilbuddene.

OMBOLDs danmarksmesterskaber i fodbold foregik i Næstved, mens Sport for LIVETS danmarksmesterskaber foregik i Fredericia. Begge mesterskaber foregik i september 2018.

I forbindelse med de to stævner blev der uddelt spørgeskemaer, som spillerne kunne udfylde imellem kampene. Der blev udloddet et gavekort á 300 kr. til www.gavekortet.dk. Et flertal af spillerne udviste velvilje til at besvare et spørgeskema, mens der også var en del spillere, som gav udtryk for, at det var tidsmæssigt for stressende eller uoverskueligt at skulle udfylde et spørgeskema imellem kampene. Dertil var der et helt hold, som ikke

kunne finde ro til at udfylde et spørgeskema, fordi en medspiller blev skadet i løbet af turneringen, og fokus derfor var på den skadede spiller. Endelig var der også spillere, som blot gav udtryk for, at de ikke ønskede at udfylde et spørgeskema.

For nogle af disse spillere handlede deres manglende ønske om at deltage om sprogbarrierer eller læse- og skrivevanskeligheder. I situationer, hvor spillerne var eksplicitte om disse barrierer, blev de tilbudt hjælp til at udfylde skemaet, hvilket enkelte spillere tog imod. På et af holdene tilbød en spiller at hjælpe de holdkammerater, der ikke selv kunne besvare skemaet, hvilket også resulterede i lidt flere svar.

Spørgeskemaet var begrænset til en længde, der kunne være på forsiden og bagsiden af et A4-ark. Alle svar var anonyme, men det var muligt at angive et navn, hvis man ønskede at deltage i lodtrækningen om et gavekort.

I alt deltog der ca. 35 hold til de to stævner sammenlagt, hvoraf 137 personer fordelt på 31 forskellige hold indvilligede i at udfylde et spørgeskema. Der var endnu flere hold tilmeldt, men enkelte hold måtte melde fra på selve dagen.

Det kvantitative neddyk i udsatte børn er baseret på spørgeskemaer, som er sendt til samtlige børn, der har modtaget støtte fra to udvalgte lokale BROEN-foreninger i 2018. Breve med invitation og et link med en unik kode til at deltage i en internetbaseret spørgeskemaundersøgelse blev sendt i januar 2019. Brevene henvendte sig til barnet/den unge med en opfordring til at udfylde spørgeskemaet sammen med en voksen.

Efter endt besvarelse var det muligt for respondenterne at indtaste deres e-mail, såfremt de ønskede at deltage i lodtrækningen om fem biografpakker.

I alt blev der sendt 911 breve ud, hvoraf 115 børn og unge gennemførte besvarelsen af spørgeskemaet, mens 8 afgav nogle svar. Det er således i alt 123 mere eller mindre besvarede spørgeskemaer, der ligger til grund for følgende analyser. Det giver en meget lav svarprocent på blot 13,5 pct. Den lave svarprocent skyldes, at de to lokale BROEN-foreninger ikke har ført opsyn med, hvorvidt udøverne har modtaget støtte i 2018, hvilket Idan i udgangspunktet efterspurgte. Det har altså ikke været muligt at sortere kontaktoplysninger fra børn og unge fra, som har modtaget støtte for flere år siden uden at få det længere. Denne misforståelse mellem Idan og de lokale BROEN-foreninger førte til hele 177 returbreve, primært fordi de aktuelle personer ikke længere bor på den samme adresse. Dertil modtog Idan i omegnen af 20 telefonopkald fra personer, som havde modtaget brevene, selvom det ikke var de rette personer, som boede på adressen. Af samme årsag er der ikke sendt ryk-kere ud for at sikre en højere svarprocent. Undersøgelsen skal derfor ikke betragtes som repræsentativ for alle BROEN-støttede børn og unge, men som et lille indblik i et udsnit af målgruppen, der samtidig kan betragtes som det mindst ringe indblik, der er foretaget af målgruppen på nuværende tidspunkt.

Spillernes baggrundskarakteristika

Deltagerne til de to DM-turneringer var overvejende mænd, hvilket afspejler sig i spørgeskemaundersøgelsen, som fik svar fra 115 mænd og 21 kvinder. Denne kønsfordeling på 15 pct. kvinder og 85 pct. mænd er ikke fjern fra det generelle fodboldbillede, hvor der ifølge danskernes motions- og sportsvaner i 2016 var en kønsfordeling på 88 pct. mænd og 12 pct. kvinder blandt alle, der i undersøgelsen angav at spille fodbold (Pilgaard & Rask, 2016).

De fleste af kvinderne deltog i OMBOLDS DM, hvor der for første gang blev afviklet en decideret kvindeturnering ud fra et ønske om at få flere udsatte kvinder til at spille fodbold. Dette tiltag kan have trukket flere kvinder til mesterskabet. Sport for LIVET havde også kvinder repræsenteret på dagen på blandede hold.

Aldersfordelingen blandt spillerne i spørgeskemaundersøgelsen spændte fra 15 til 70 år.

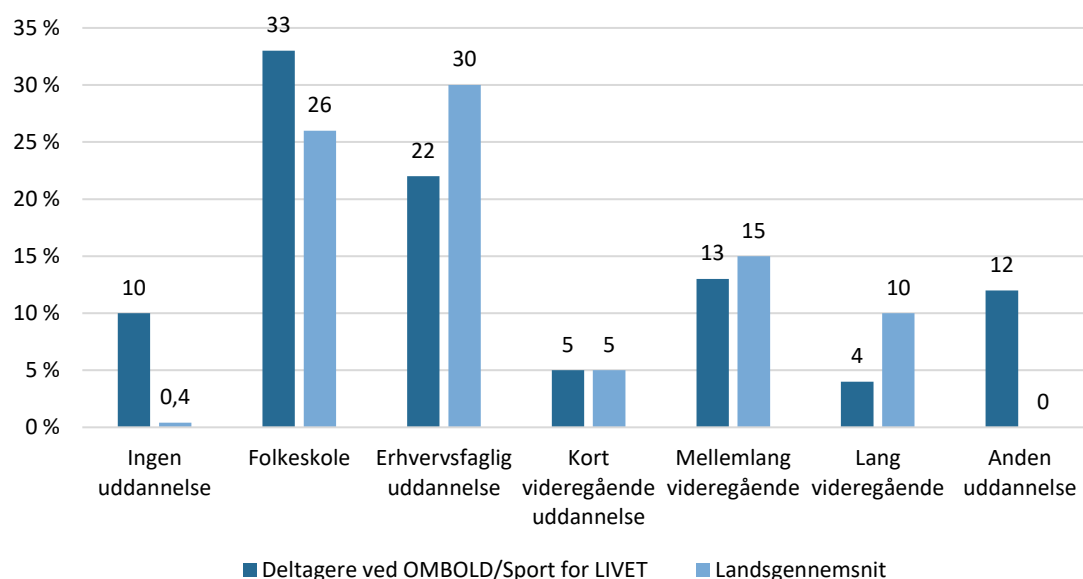
Flertallet af spillerne er født i Danmark, men også andre etniske baggrunde var repræsenteret i turneringerne. Særligt spillere født i Grønland var bredt repræsenteret, men der var også spillere med rødder i eller tilknytning til Færøerne, i Indien, Sri Lanka, Colombia, Zimbabwe, Sydkorea, Iran, Cameroon, Gambia, Liberia, Marokko og Somalia.

Til OMBOLDS DM deltog et hold udelukkende bestående af spillere fra et asylcenter, hvilket var med til at skabe bred repræsentation af etnisk herkomst.

Et blik på spillernes uddannelsesniveau viser, at de største andele af spillerne har angivet folkeskole eller en erhvervsfaglig uddannelse som højest gennemførte uddannelse. Man finder dog spillere fra alle uddannelsesniveauer repræsenteret.

Sammenholdt med landstal ser man en overrepræsentation af personer uden uddannelse eller med højst en grunduddannelse (se figur 1).

Figur 1: Hovedparten af spillerne har højest gennemført folkeskole eller en erhvervsfaglig uddannelse (pct.)

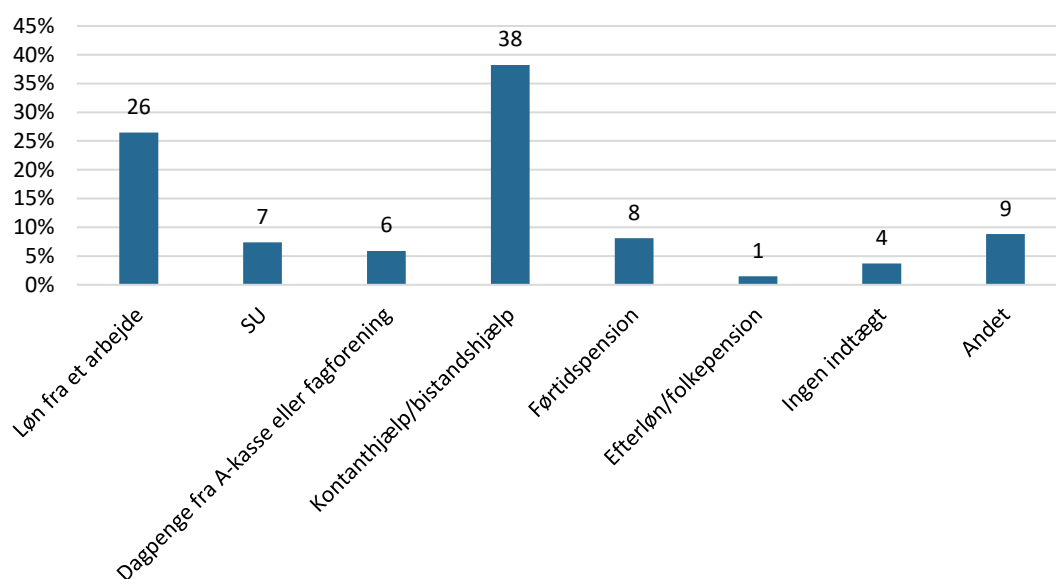

Figuren viser svarfordelingen blandt socialt udsatte fodboldspillere på spørgsmålet "Hvad er dit højest gennemførte uddannelsesniveau? (vælg én af mulighederne)" (n=135). Landstal er hentet fra Danmarks Statistik blandt 18-69-årige (K3, 2018).

Der knytter sig en vis usikkerhed til spillernes selvvalgte uddannelseslængde. Nogle af spillerne var usikre på, hvorvidt de havde gennemgået en erhvervsfaglig, kort eller mellemlang videregående uddannelse. Det gjaldt eksempelvis en håndværksuddannelse samt en uddannelse som pædagogisk assistent. Det kunne derfor have været fordelagtigt at inddele uddannelserne i års varighed.

Størstedelen af spillerne lever på overførselsindkomst med kontanthjælp som den hyppigst angivne indtægtskilde på 38 pct. Dette tal er betydeligt højere end den andel, der modtager kontanthjælp i Danmark i alderen 16-59 år, som ligger på 3,7 pct. (Danmarks Statistik, 2018 3K). En fjerdedel af spillerne får løn fra et arbejde, hvilket er tilfældet for 47,6 pct. af den danske befolkning i alderen 15-74 år. Dernæst er 7 pct. af spillerne under uddannelse og modtager SU, hvilket modsvarer det generelle niveau for den danske befolkning i alderen 16-64 år, hvor 8,8 pct. er på SU. Endelig angiver 4 pct. af spillerne, at de ikke har nogen fast indtægt.

Figur 2: Hovedparten af spillerne modtager kontanthjælp/bistandshjælp (pct.)

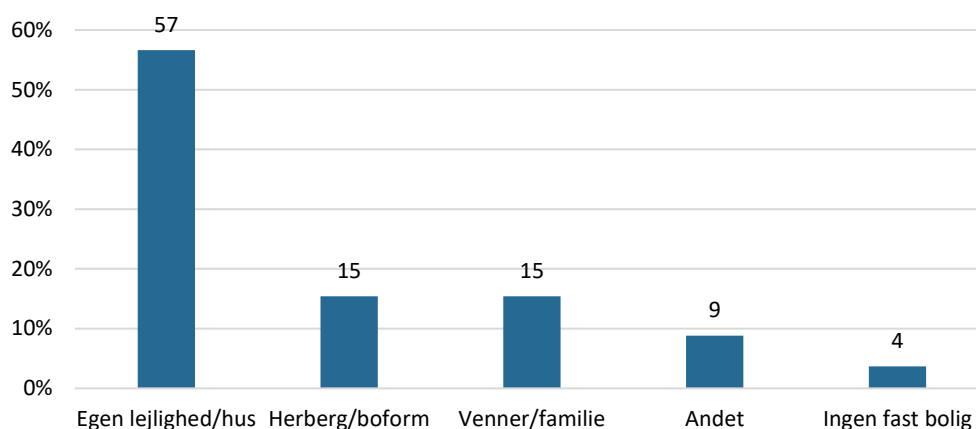

Figuren viser svarfordelingen blandt socialt udsatte fodboldspillere på spørgsmålet "Hvad lever du af? (vælg én af mulighederne)" (n=136).

Som ved spørgsmålet om uddannelseslængde var det for flere af spillerne uklart, hvilken svarmulighed der passede til forhold som sygedagpenge, uddannelseshjælp, elevløn eller fleksydelse, hvorfor der kan forekomme fejkategoriseringer i opgørelsen.

Et blik på spillernes boligsituation viser, at de fleste spillere, 57 pct., bor i egen (leje) lejlighed eller i eget hus, mens 15 pct. bor henholdsvis på et herberg/bosted eller hos venner og/eller familie. 4 pct. af spillerne har ingen fast bolig.

Figur 3: Over halvdelen af spillerne bor i egen lejlighed eller hus (pct.)

Figuren viser svarfordelingen blandt socialt udsatte fodboldspillere på spørgsmålet "Hvor bor du henne? (vælg én af mulighederne)" (n=136).

I kategorien "Andet" ligger blandt andet boligformer som asylcenter, plejefamilier og behandlingstilbud.

Spillerne blev yderligere spurgt ind til deres misbrugsvaner ved spørgsmålet "Har du, eller har du tidligere haft et misbrug?" Hertil svarede 62 pct. af spillerne, at de har eller har haft et misbrug, mens 33 pct. svarede nej, og 4 pct. ikke ønskede at besvare spørgsmålet.

Blandt spillere med et nuværende eller tidligere misbrug angav 60 pct., at der var tale om et stofmisbrug, mens 13 pct. svarede, at der var tale om et alkoholmisbrug. 27 pct. af spillerne var berørt af både stof- og alkoholmisbrug. Enkelte spillere afkrydsede svarmuligheden "Andet" og skrev "Hash". I denne sammenhæng er hash dog kategoriseret som et stofmisbrug.

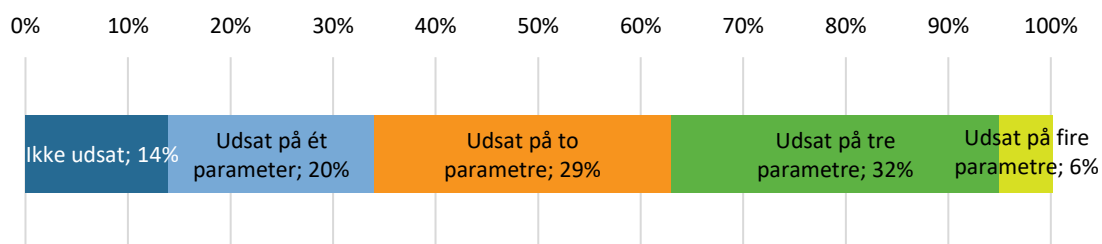
Opsamling – fodboldspillere med en bred profil

Samlet set vidner spørgeskemaundersøgelsen om, at deltagerne til de to DM-turneringer repræsenterer en bred gruppe af borgere, som kan betegnes som socialt udsatte i større eller mindre omfang.

Ser man på den akkumulerede grad af socialt udsathed finder man, at deltagerne spænder fra 14 pct., der ikke kan kategoriseres som udsatte på nogle af de fire indikatorer uddannelse, indtægtskilde, boligforhold og misbrug, til 6 pct. i den anden ende, som kan betegnes som udsat på alle fire parametre³. Derimellem finder man de største andele, som er udsat på ét, to eller tre parametre som vist i figur 4 herunder.

³ Udsat i forhold til uddannelse er defineret som personer uden en uddannelse eller med højst en grunduddannelse. I forhold til indtægtskilde er personer på kontanthjælp, førtidspension eller uden indtægt defineret som udsatte. I forhold til boligsituation er personer bosat på herberg eller som er uden fast bolig defineret som udsatte og endelig er personer med et nuværende eller tidligere misbrug defineret som udsatte.

Figur 4. Flertallet af DM-deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen er udsatte på mindst to af de fire parametre (pct.)

Figuren viser et samlet indeks over respondenternes svar på de fire spørgsmål vedr. uddannelseslængde, indtægtskilde, boligforhold samt misbrug. Indekset går fra 0= ikke udsat på nogle parametre til 4= udsat på alle fire parametre. Definitionen på udsathed er angivet i fodnote 3 (n=124).

Sindslidende, som udgør en stor målgruppe, er ikke identificeret i denne undersøgelse, da spørgeskemaet ikke spurgte ind til, hvorvidt deltagerne har en diagnose eller på anden vis har mentale udfordringer. Deltagerobservationer og uformelle samtaler med de deltagende gav dog tydelige indtryk af, at man blandt deltagerne også finder sindslidende. Der var eksempelvis et hold repræsenteret ved Sport for LIVETs DM, som kom fra et bosted for psykisk syge, og enkelte af de spillere, som ikke ønskede at deltage i spørgeskemaundersøgelsen, gav selv udtryk for, at de på grund af mental ustabilitet ikke var i stand til at forholde sig til andet i pausen imellem kampene. I Sport for LIVETs egen undersøgelse af udøvernes udfordringer står psykisk sygdom/udfordringer øverst på listen over, hvilke problemstillinger målgruppen kæmper med i hverdagen (LVS, 2018).

På baggrund af ovenstående beskrivelse kan kernemålgruppen af fodboldspillere i OM-BOLD eller Sport for LIVET karakteriseres ved at være en mand med dansketsnisk herkomst mellem 15 og 70 år, som lever et udsat liv på flere parametre. Han har folkeskolen som den højest gennemførte uddannelse, modtager kontanthjælp og har eller har tidligere haft et misbrug. Mens halvdelen bor i hus/lejlighed, bor den anden halvdel på herberg/bosteder, hos venner/familie eller er uden fast bolig.

Sammenholdt med en gennemsnitlig dansk voksen fodboldspiller (16 år+), finder man her typisk en mand på gennemsnitligt 32 år, der er i gang med en uddannelse eller har færdiggjort en gymnasial uddannelse og er i beskæftigelse som enten selvstændig eller faglært arbejder⁴.

Man fornemmer en tydelig forskel i målgrupper, men samtidig en relativ stor variation som indikerer, at selvom man deltager i et særligt idrætstilbud målrettet socialt udsatte, så finder man et bredt fællesskab på tværs af forskellige grader af udsathed. Analyserne forstærker dermed antagelsen fra model 2 på side 16, som illustrerer, at ISU-tilbuddene (Idrætstilbud for socialt udsatte) rammer et bredt spektrum af socialt udsatte målgrupper.

⁴ Analyser baseret på data fra 'Danskernes motions- og sportsvaner 2016'.

Interviewundersøgelsen beskriver også senere i rapporten, at nogle af deltagerne tidligere har levet et udsat liv, men ikke længere. De finder dog dette tilbud mere attraktivt end eksempelvis en almindelig fodboldklub, hvilket i sig selv er med til at skabe en form for brobygning mellem socialt udsatte og personer, som har fundet vej ud af udsatheden.

Børn og unges baggrundskarakteristika

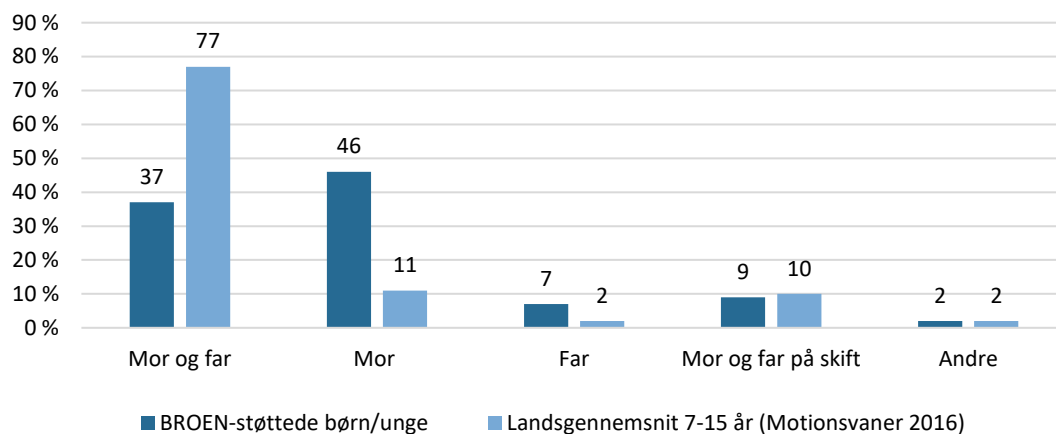
I spørgeskemaundersøgelsen til børn og unge indgår i alt 123 børn og unge, som har modtaget støtte fra to lokale BROEN-afdelinger i løbet af 2018. Da der ikke findes tilgængelige analyser af samtlige børn og unge, som modtager støtte fra BROEN, er det ikke muligt at vurdere, hvorvidt deltagerne i denne undersøgelse er repræsentative for, hvem der generelt modtager BROEN-støtte.

Besvarelsene fordeler sig med svar fra 56 pct. drenge og 44 pct. piger, som aldersmæssigt ligger mellem 8 og 17 år og med en gennemsnitsalder på 11,8 år.

Lidt under halvdelen af respondenterne (46 pct.) bor kun hos deres mor, mens en lidt mindre andel på 37 pct. bor hos både mor og far (se figur 5). Derudover bor en mindre gruppe udelukkende hos deres far, på skift mellem mor og far eller hos andre (eksempelvis på børnehjem, i pleje eller lignende).

Figur 5 viser, hvordan bo-forholdene er blandt BROEN-støttede børn og unge sammenholdt med 7-15-årige børn, som indgår i undersøgelsen af danskernes motions- og sportsvaner 2016, hvor man ser en noget højere andel, som bor med både mor og far.

Figur 5: En stor andel af BROEN-støttede børn/unge bor kun sammen med én forælder (pct.)

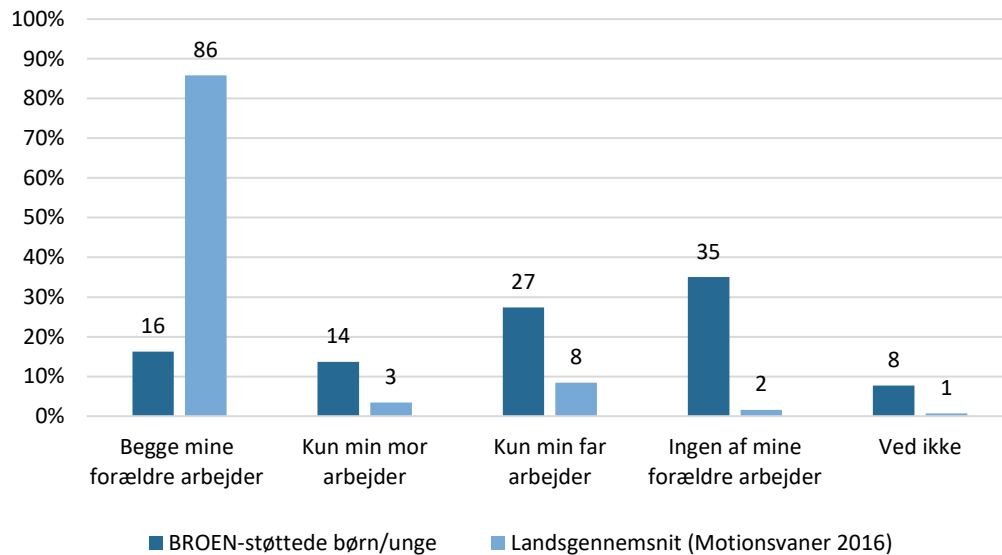

Figuren viser svarfordelingen blandt BROEN-støttede børn og unge på følgende spørgsmål: "Hvem bor du sammen med?" (n=122). Landstallene er fra undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2016'.

En relativt stor andel på 40 pct. af de BROEN-støttede børn og unge har en mor eller en far med ikke vestlig oprindelse, mens det samme gælder for blot 7 pct. blandt børn fra undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2016'.

Samtidig angiver godt en tredjedel (35 pct.) af de BROEN-støttede børn og unge, at ingen af deres forældre er i arbejde sammenholdt med blot 2 pct. blandt andre børn og unge, som det fremgår af figur 6.

Figur 6: Forældre til BROEN-støttede børn og unge står ofte uden for arbejdsmarkedet (pct.)

Figuren viser svarfordelingen blandt BROEN-støttede børn og unge på følgende spørgsmål: "Arbejder dine forældre?" (n=117). Lands gennemsnittet er fra undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2016'.

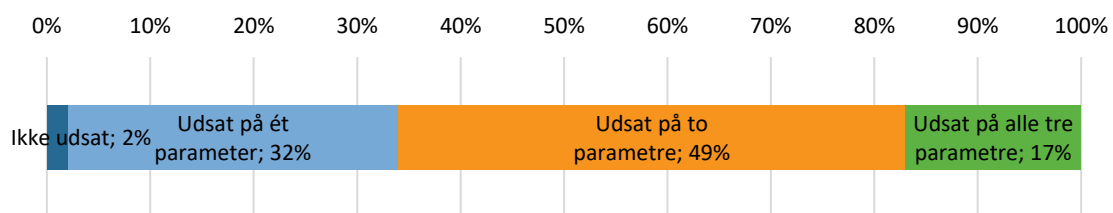
Opsamling – BROEN-støttede børn og unge bryder statistikken

Ligesom blandt de voksne deltagere ved DM finder man blandt børn og unge, som modtager støtte fra BROEN, generelt en stor andel, som er udsat på flere parametre baseret på forældrenes etniske baggrund, familiære status og arbejdssituation⁵ (se figur 7).

Samtidig finder man variation fra ganske få 'ikke-udsatte' til en større andel af udsatte på alle tre parametre i den anden ende af skalaen.

⁵ Udsathed blandt børn og unge er her defineret på baggrund af forældrenes situation. Udsat i forhold til familiære status er defineret som børn og unge, der bor med højst én forælder. I forhold til etnicitet er børn af forældre med en ikke-vestlig baggrund defineret som udsatte. I forhold til arbejdssituation er børn med kun én eller ingen arbejdende forældre defineret som udsatte.

Figur 7. Flertallet af BROEN-støttede børn og unge er udsatte på mindst to af de tre parametre (pct.)

Figuren viser et samlet indeks over respondenternes svar på de tre spørgsmål vedr. bo-forhold, samt forældrenes etniske baggrund og arbejdstilknytning. Indekset går fra 0= ikke udsat på nogle parametre til 3= udsat på alle tre parametre. Definitionen på udsathed er angivet i fodnote 5 (n=105).

Analyserne indikerer, at støtte fra BROEN kan animere en målgruppe af børn og unge til foreningsdeltagelse, som statistisk set har dårlige forudsætninger herfor. Ifølge Danskernes motions- og sportsvaner 2016 finder man blot 60 pct. idrætsaktive børn og unge i alderen 7-15 år, hvis forældrene er født uden for Europa, eller hvis ingen af forældrene har et arbejde sammenholdt med 85 pct. idrætsaktive børn og unge, hvis forældrene er født i Danmark, eller hvis begge forældre har et arbejde (Pilgaard & Rask, 2016).

6. Idrætsvaner blandt udsatte børn og voksne

Mens det foregående kapitel giver et billede af, hvilke målgrupper der benytter sig af tilbud under OMBOLD, Sport for LIVET og BROEN, ser dette kapitel nærmere på de generelle idrætsvaner blandt de deltagende respondenter i de to spørgeskemaundersøgelser. Fokus er foruden et overblik over, hvor mange der normalt dyrker sport eller motion, på træningshyppighed, aktiviteter samt tilknytning/kendskab til foreningsidræt.

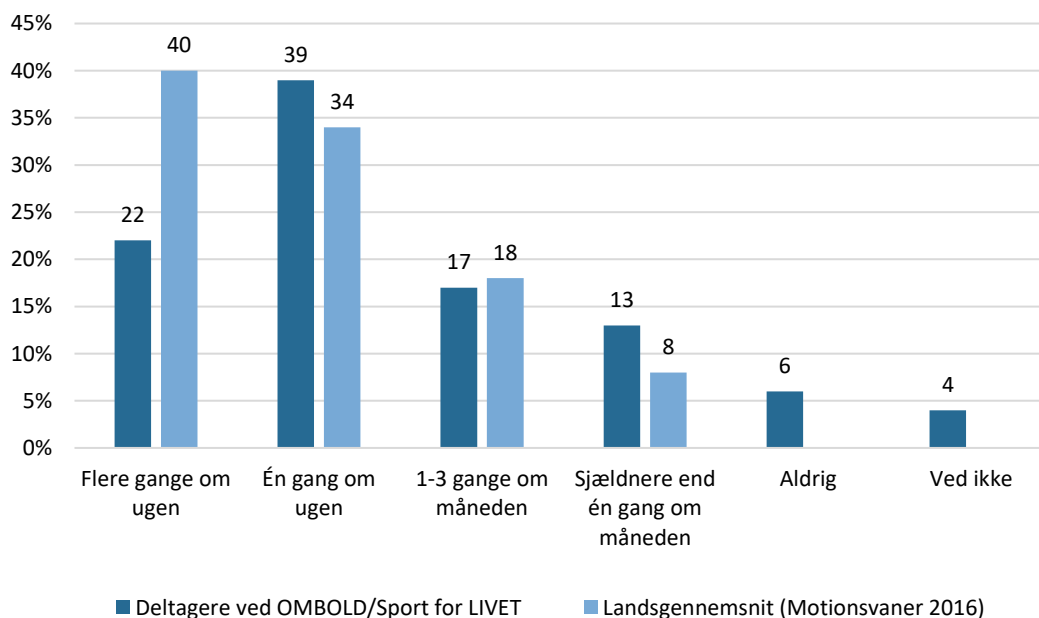
Umiddelbart kunne man forvente, at samtlige deltagere dyrker sport eller motion i hverdagen, siden de er rekrutteret til undersøgelsen gennem specifikke idrætsstilbud. Det er dog ikke givet, at hverken deltagerne i DM eller modtagere af støtte fra BROEN i 2018 dyrker regelmæssig sport og motion i hverdagslivet.

Idrætsvaner blandt deltagere i OMBOLD og Sport for LIVET

I forhold til spillernes idrætsdeltagelse ser man, at 60 pct. af deltagerne ved DM spiller fodbold mindst én gang ugentligt, mens de øvrige 40 pct. fordeler sig med mindre hyppig deltagelse. Man finder sågar 6 pct., som normalt aldrig spiller fodbold (figur 8).

Figur 8 viser også træningshyppigheden blandt voksne danske fodboldspillere generelt, hvor man finder en dobbelt så stor andel, som spiller fodbold mere end én gang om ugen sammenholdt med spillerne til OMBOLD og Sport for LIVET, hvilket ikke er så overraskende, i forhold til at en almindelig fodboldstruktur typisk er bygget op om ugentlig træning og kampe i en fastlagt turneringsstruktur.

Figur 8: Over halvdelen af spillerne spiller fodbold én eller flere gange om ugen (pct.)

Figuren viser svarfordelingen blandt socialt udsatte fodboldspillere på spørgsmålet "Hvor ofte spiller du normalt fodbold?" (n=135). Landsgennemsnittet er baseret på data fra Danskernes motions- og sportsvaner 2016 (n=277).

Nogle af DM-spillerne går ikke til fast fodboldtræning, men spiller kun, når der er stævner. Disse spillere kunne derfor ønske sig svarmuligheden 'Kun til stævner' til dette spørgsmål, og har derfor angivet 'Aldrig' eller 'Ved ikke'.

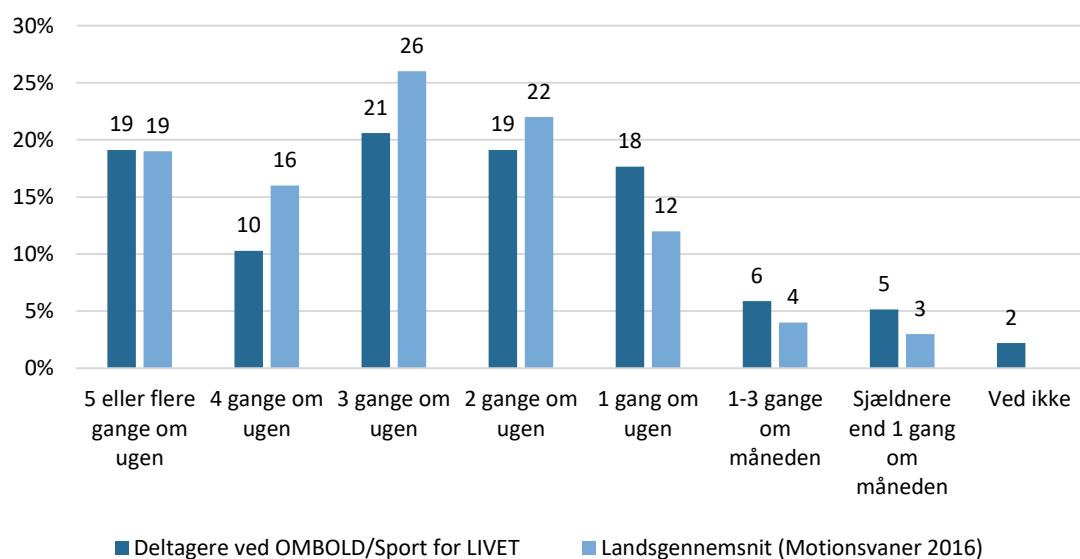
Svarfordelingen indikerer en rummelighed i forhold til deltagelse i de to DM stævner, da de favner både de meget dedikerede fodboldspillere og dem, som måske primært deltager på grund af det sociale fællesskab på dagen.

Ser man på den almene motionsdeltagelse ud over selve fodbolddeltagelsen, angiver hovedparten af spillerne, 60 pct., at de dyrker anden motion end den nuværende deltagelse i fodbold. Det betyder omvendt, at det specifikke fodboldtilbud er med til at flytte 40 pct. af deltagerne fra ingen motion til mere eller mindre regelmæssig fodbolddeltagelse.

Af øvrige aktivitetsformer nævner spillerne, foruden fodbold i andre sammenhænge, også aktiviteter som løb, fitness og svømning samt i mindre grad boksning, bordtennis mv.

Sammenlagt dyrker et stort flertal motion flere gange ugentligt, som det fremgår af figur 9, og knap hver femte (19 pct.) får endda motion på daglig basis. Det modsvarer i store træk tendenserne blandt idrætsaktive danskere generelt, når man sammenholder med svarfordelinger fra danskernes motions- og sportsvaner i 2016, som også fremgår af figur 9.

Figur 9: Et flertal af spillerne dyrker motion mere end én gang om ugen (pct.)

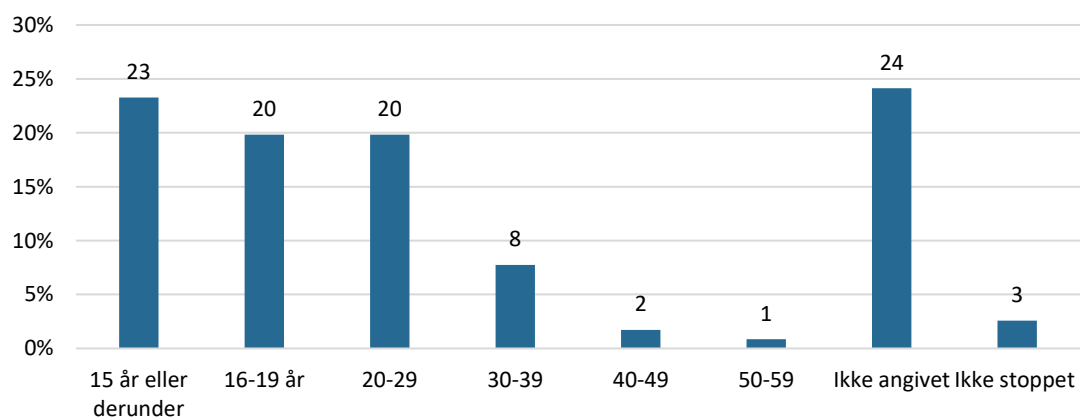
Figuren viser svarfordelingen blandt socialt udsatte fodboldspillere på spørgsmålet "Hvor ofte dyrker du normalt motion (både fodbold og andre motionsformer)?" (n=136). Landsgennemsnittet er hentet fra Danskernes motions- og sportsvaner 2016 (Pilgaard og Rask 2016).

Foruden en relativt høj nuværende aktivitetsfrekvens har en stor andel af spillerne, 87 pct., tidligere dyrket motion i en idrætsforening. Det modsvarer fuldstændig andelen af børn og unge i Danmark, som har været medlem af en idrætsforening inden for det seneste år (Pilgaard & Rask, 2016). Det kunne tyde på, at udsatte voksne, som i voksentilværelsen finder

vej til idrætstilbud som her beskrevet, har en helt gennemsnitlig tidligere berøring med foreningsidræt. Det er dog ikke muligt at sige noget mere præcist om, hvad den tidligere idrætsforeningsdeltagelse indbefatter.

Knap en fjerdedel (24 pct.) af de spillere, som tidligere har dyrket motion i en anden idrætsforening, har ikke oplyst, hvor gamle de var, da de stoppede. Derudover har de fleste (23 pct.) angivet, at de stoppede i en alder af 15 år eller yngre, mens man også finder en del, som har dyrket foreningsidræt i de sene teenageår eller i starten af voksenlivet (se figur 10). De 3 pct., som angiver, at de ikke er stoppet, dyrker stadig idræt i foreningsregi.

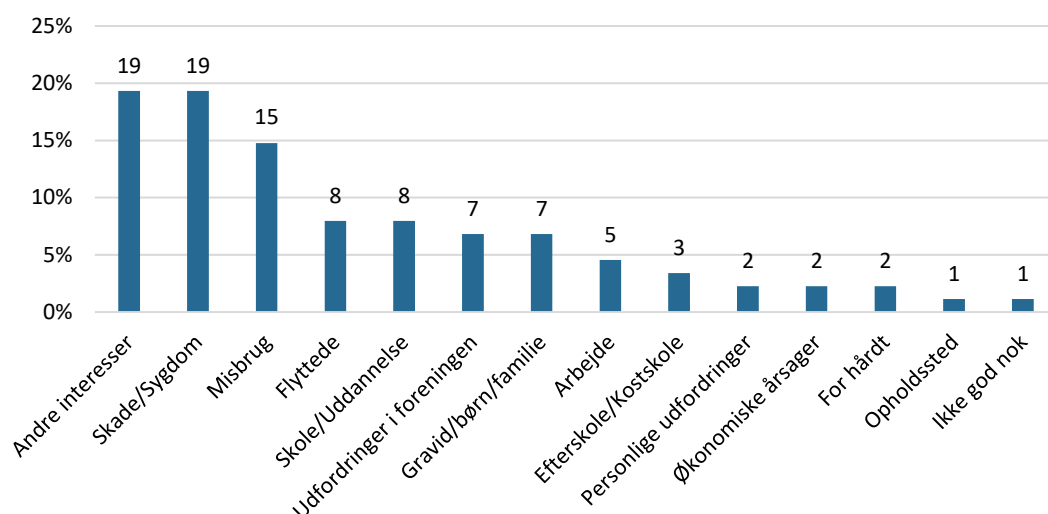
Figur 10: Store forskelle på, hvornår DM-deltagerne er stoppet med foreningsidræt i andre sammenhænge (pct.)

Figuren viser aldersopdelinger over, hvornår spillere, der tidligere har dyrket idræt i en anden forening, er stoppet med idræt i den forening. (n=116).

Ser man på årsager til at stoppe med foreningsidræt, har 85 personer angivet en årsag, som skulle formuleres med egne ord i en åben svarkategori. Svarene er efterfølgende kodet i overordnede temaer som angivet i figur 11, hvor især tre temaer er iøjnefaldende.

Figur 11: Både aktive og passive fravalg præger årsagerne til at stoppe med foreningsidræt (pct.)

Figuren viser svarfordelingen blandt socialt udsatte fodboldspillere på spørgsmålet "Har du tidligere i dit liv dyrket motion i en (anden) idrætsforening? Hvis ja, hvorfor stoppede du? (angiv selv) (n=113).

For det første fylder 'andre interesser' meget blandt årsagerne til foreningsstop. Kategorien dækker blandt andet over udsagn som 'fik andre interesser', 'interessen forsvandt', 'jeg gad ikke mere', 'fest og farver' mv. Det kan betegnes som et mere eller mindre aktivt fravalg af foreningsidræt, hvor andet hverdagsindhold blev mere interessant (Pilgaard, 2012; Seippel, 2005). Samtidig er det én af de hyppigst angivne årsager blandt både børn og voksne generelt, når de skal angive årsager til at være stoppet med idræt i en forening (Pilgaard & Rask, 2016).

For det andet fylder 'skader/sygdom' en del i årsagerne til foreningstop. Det kan omvendt betegnes som et passivt eller påtvunget fravalg, hvor sygdom eller skaden gjorde, at man ikke længere kunne deltage i den gældende aktivitet. Skader er også en årsag, som voksne danskere hyppigt angiver, når de stopper med foreningsidræt, mens det meget sjældent er årsag til børns foreningsophør.

For det tredje angiver 15 pct., at de stoppede på grund af misbrug, hvilket ikke overraskende adskiller sig meget fra de årsager, som danskere generelt oplyser, hvor misbrug slet ikke figurerer som en årsag til foreningsstop.

Af andre årsager finder man bl.a. personer, som flyttede eller prioriterede skole/uddannelse, personer, som måtte stoppe på grund af udfordringer i foreningen, herunder 'ballade i klubben', 'dårlig træner' eller 'dårlige holdkammerater'.

Opsamling – Mange tidligere foreningsdeltagere blandt spillerne

Blandt DM-spillerne finder man en stor spredning i nuværende træningshyppighed, som vidner om store niveauforskelle mellem deltagerne. Dertil kommer, at flere af deltagerne også dyrker anden motion i hverdagslivet, mens man også finder deltagere, som generelt ikke rører sig så meget.

Langt de fleste har dog erfaringer med foreningsidræt i et eller andet omfang med et fraldsmønster og angivne barrierer, der i store træk kunne ligne et mønster for en gennemsnitlig voksen dansker.

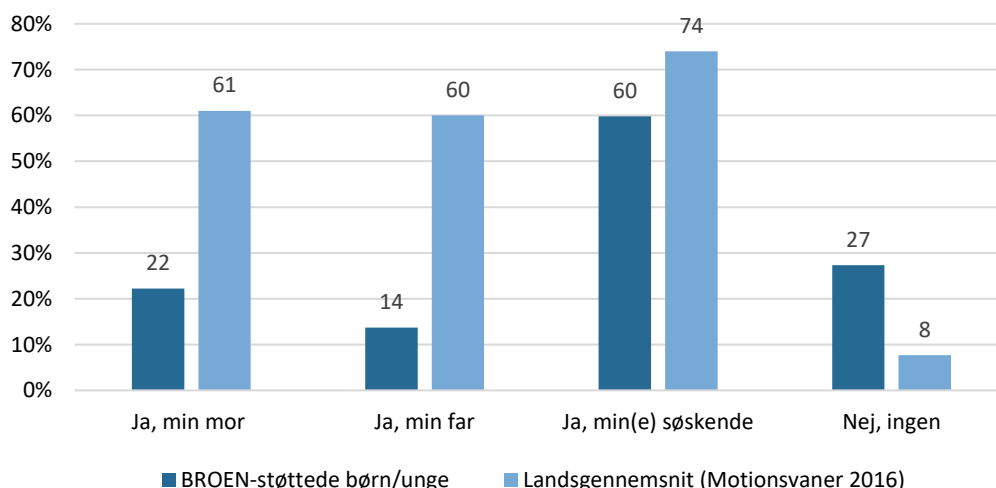
Data giver dog ingen indsigt i, hvorvidt tilbøjeligheden til at deltage i et særligt idrætstilbud som udsat er lavere, hvis man har meget få eller ingen erfaringer fra idræt tidligere i tilværelsen.

Idrætsvaner blandt BROEN-støttede børn og unge

Når man spørger BROEN-støttede børn og unge, om de normalt dyrker sport eller motion, angiver 80 pct. 'Ja', mens 12 pct. svarer 'Ja, men ikke for tiden' og 8 pct. svarer 'Nej'. Det svarer næsten til svarfordelingerne på landsplan ifølge 'Danskernes motions- og sportsvaner 2016' (hhv. 83 pct., 9 pct. og 8 pct.) (Pilgaard & Rask, 2016). Når ikke alle svarer 'Ja' kan det skyldes, at de er stoppet med de aktiviteter, som de modtog støtte til, i løbet af 2018.

Omvendt ser man meget færre idrætsaktive forældre til BROEN-støttede børn end tilfældet er blandt børn generelt på landsplan. Figur 12 viser, at godt 60 pct. af danske børn i alderen 7-15 år har idrætsaktive forældre, mens det for nærværende undersøgelse gælder, at blot 22 pct. har idrætsaktive mødre og 14 pct. har idrætsaktive fædre. Det er interessant, da der ofte er en tydelig sammenhæng mellem forældrenes idrætsdeltagelse og børnenes tilbøjelighed til at dyrke sport eller motion (Pilgaard & Rask, 2016). Det understreger, at BROEN-støtten er med til at bryde sociale mønstre i forhold til nogle grupper af socialt udsatte børn og unge.

Figur 12: BROEN-støttede børn og unge har sjældent idrætsaktive forældre (pct.)

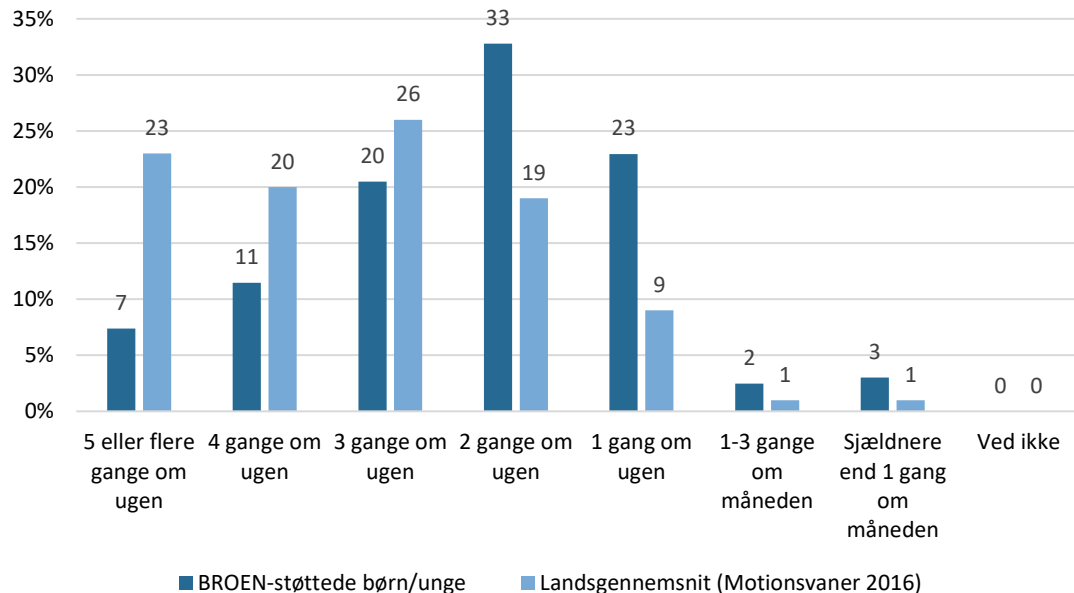

Figuren viser svarfordelingen blandt BROEN-støttede børn og unge på følgende spørgsmål: "Dyrker dine forældre/søskende sport/motion?" (n=117). Landsgennemsnittet er fra undersøgelsen 'Danskernes motions- og sportsvaner 2016' (Pilgaard og Rask 2016).

Hyppigheds-mæssigt dyrker BROEN-støttede børn primært sport eller motion én til to gange ugentligt, hvilket er en lidt lavere frekvens end danske børn generelt angiver (se figur 13). Det tyder samtidig på, at muligheden for støtte til fritidsaktivitet er med til at flytte

nogle grupper af udsatte børn og unge fra ingen deltagelse til regelmæssig deltagelse i et fritidsfællesskab mindst én gang om ugen.

Figur 13: BROEN-støttede børn og unge motionerer typisk én til to gange ugentligt (pct.)

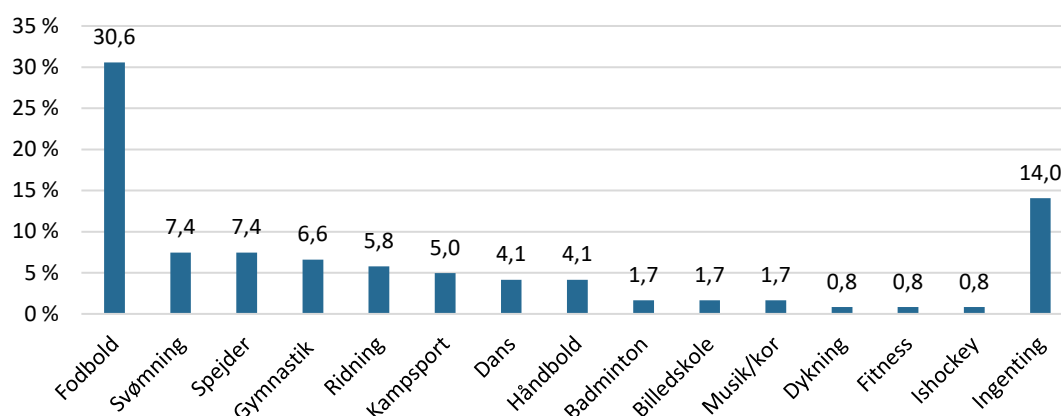

Figuren viser svarfordelingen blandt BROEN-støttede børn og unge på følgende spørgsmål: "Hvor ofte dyrker du sport/motion?" (n=122). Lands gennemsnittet er hentet fra Danskernes motions- og sportsvaner 2016 (Pilgaard og Rask 2016).

Et blik på de specifikke aktiviteter, som BROEN-støttede børn og unge går til med støtte fra BROEN viser i figur 14 et meget klassisk aktivitetsmønster med primær tilknytning til fodbold, svømning, spejder og gymnastik som også på landsplan er blandt børns foretrukne aktivitetsformer (Pilgaard & Rask, 2016). Spejderaktiviteter ligger dog ikke helt så højt på listen over de mest populære aktiviteter på landsplan, og det er interessant at overveje, hvorvidt de har nogle særlige kvaliteter i forhold til udsatte børn og unge, om det skyldes, at spejderforeninger generelt står stærkt i de to kommuner, som indgår i undersøgelsen til denne rapport, eller om spejderforeningerne har haft et særligt opsøgende fokus på målgruppen.

Derudover er det interessant, at nogle børn også modtager støtte til fritidsaktiviteter i den øvrige folkeoplysning som bl.a. omfatter sang/musik og billedskole. Idræt (og spejder) er dermed ikke det eneste relevante område at have fokus på i arbejdet for at skabe lige vilkår for børns fritidsvaner.

Figur 14: Aktivitetsmønsteret blandt BROEN-støttede børn og unge er meget traditionelt (pct.)

Figuren viser svarfordelingen blandt socialt udsatte børn og unge, der svarede på, hvilke aktiviteter de fik støtte til fra BROEN i 2018 (n=72).

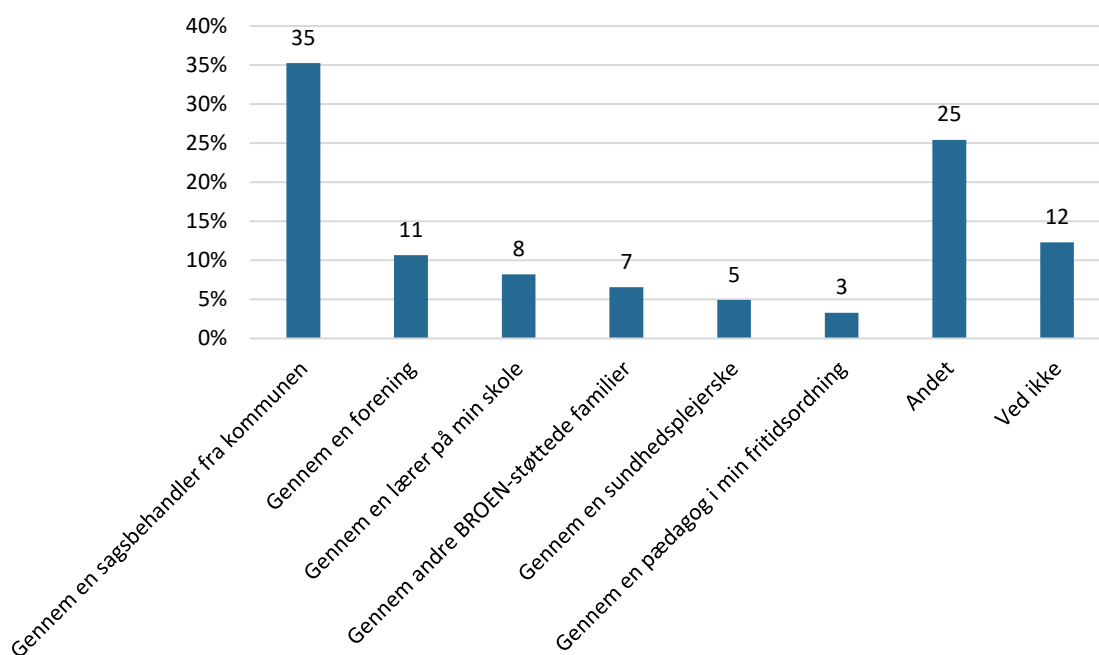
Hovedparten (80 pct.) af de BROEN-støttede børn og unge går kun til den aktivitet, de får støtte til fra BROEN. Det kunne tyde på, at støtten har afgørende betydning for overhovedet at kunne deltage i fritidsaktiviteter i hverdagslivet, som også antyder ud fra hyppigheden af motionsdeltagelse.

Foruden en stor andel af børn og unge (30 pct.), som angiver, at de ikke kan huske, hvor mange sæsoner de har modtaget støtte fra BROEN, finder man en stor spredning blandt de øvrige i forhold til antal sæsoner med støtte. Mens en fjerdedel modtog støtte i 2018 for første gang, har 30 pct. modtaget støtte i to-tre sæsoner, og endelig har 15 pct. modtaget støtte i mere end tre sæsoner.

Støtten går langt overvejende til kontingentbetaling (85 pct.), mens en stor andel også modtager støtte til udstyr (34 pct.). Omvendt modtager relativt få (3 pct.) helt 'håndholdt' støtte som hjælp til at blive fulgt til og fra træning/kamp. Dog har 15 pct. modtaget hjælp til at finde en passende aktivitet, hvilket antyder, at den personlige dialog og hjælp til lokal-kendskab kan være en vigtig støtte for nogle af de udsatte børn og unge.

Derudover ser man, at hver tredje støttemodtager i første omgang har fået kendskab til muligheden for BROEN-støtte gennem en sagsbehandler fra kommunen. Kommunen som formidler forekommer dermed langt hyppigere end andre aktører, som er i berøring med den udsatte familie, som eksempelvis lærere, sundhedsplejerske, foreninger, andre familier eller lign., som det fremgår af figur 15.

Figur 15: Langt de fleste BROEN-støttede børn og unge bliver 'henvist' fra kommunen (pct.)

Figuren viser svarfordelingen blandt BROEN-støttede børn og unge på et af følgende spørgsmål: "Hvor blev jeres familie opmærksom på muligheden for at få støtte fra BROEN? Sæt gerne flere krydser" (n=122).

Under kategorien 'Andet' angiver respondenterne svar som sagsbehandler på skole, julemærkehjem, besøgsvenner, bostøtte eller gennem søgning på nettet.

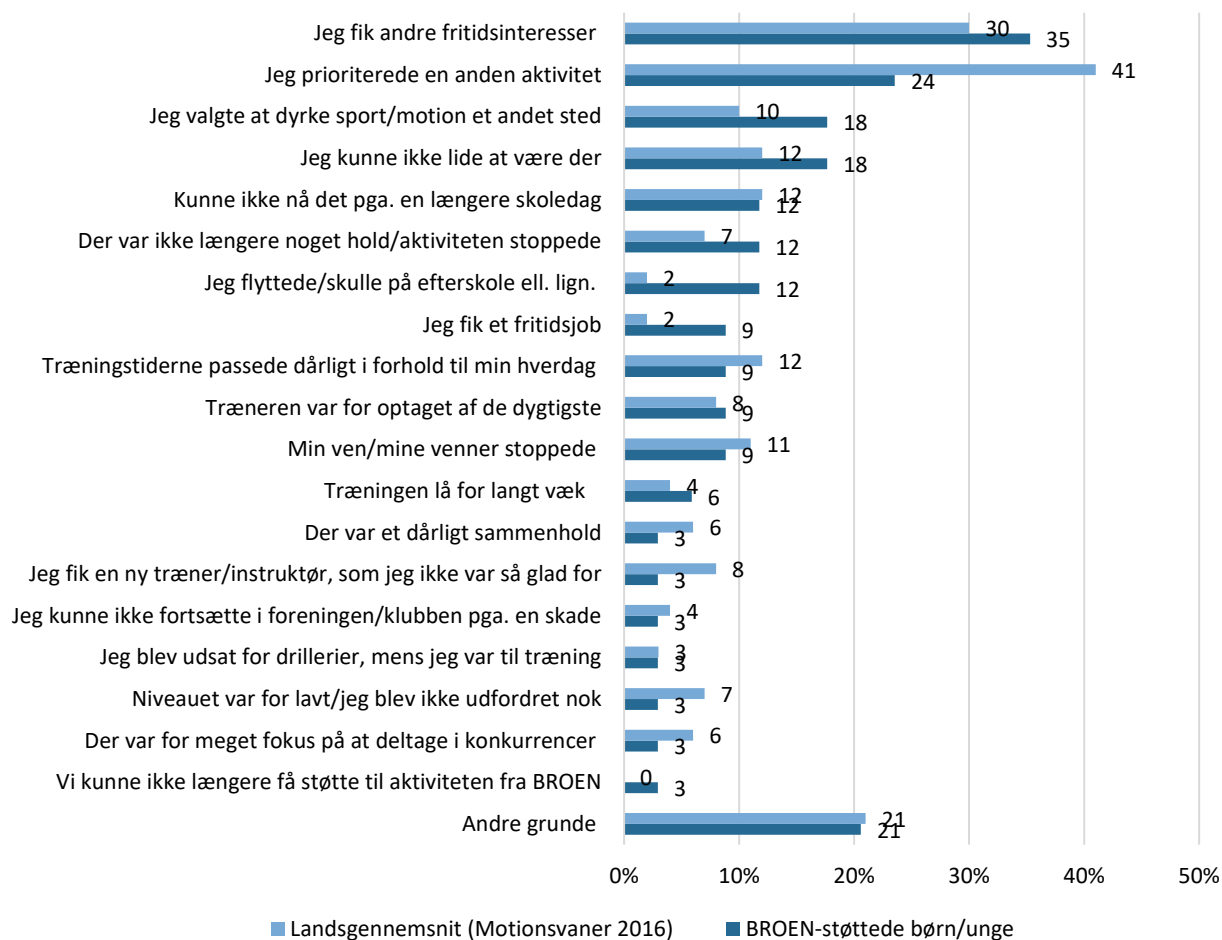
Frafald

Et overordnet spørgsmål forsøger at kortlægge børnene og de unges frafald fra fritidsaktiviteter, og derfor er respondenterne blevet spurgt om, hvorvidt de er stoppet til en aktivitet, som de fik støtte til fra BROEN. Her svarede 29 pct., at de var stoppet. Dette tal kan sammenlignes med de 25 pct., der ifølge danskernes motions- og sportsvaner er stoppet med en aktivitet inden for det seneste år (Pilgaard & Rask, 2016). De selvvalgte årsager til at stoppe med en aktivitet er vist i figur 16, som også sammenligner med landstal.

Ofte stopper børn og unge med en aktivitet, fordi de får andre interesser eller prioriterede en anden aktivitet. Det kan for både BROEN-støttede børn og unge og andre børn og unge betegnes som et aktivt fravalg fra den nuværende aktivitet, som ofte erstattes af en søgen mod en ny interesse.

Omvendt føler meget få sig nødsaget til at stoppe på grund af manglende støtte, eller på grund af negative oplevelser med tilbuddet som eksempelvis for meget konkurrencefokus, drillerier, en dårlig træner mv. Dog er det værd at bemærke, at 18 pct. af de BROEN-støttede børn og unge, som er stoppet med en aktivitet, angiver, at de ikke kunne lide at være der, hvilket er en noget større andel end de 10 pct. blandt øvrige børn og unge, som angiver dette.

Figur 16: Frafaldet fra idrætsdeltagelse skyldes ofte, at børnene og de unge har fået andre fritidsinteresser (pct.)

Figuren viser svarfordelingen blandt BROEN-støttede børn og unge på spørgsmålet: "Hvorfor er du stoppet til en aktivitet, du har fået støtte til fra BROEN? Sæt gerne flere krydser" (n=34). Landsgennemsnittet er hentet fra Danskernes motions- og sportsvaner 2016 (Pilgaard og Rask 2016).

Overordnet set ser det ikke ud til, at der er betydelige forskelle i, hvorfor børn og unge, der modtager støtte fra BROEN, stopper sammenlignet med andre børn og unge. Det kan være et tegn på, at socialt udsatte børn og unge 'ligner' alle andre børn og unge, når de har samme vilkår for at indgå i fritidslivet.

Opsamling – støtte kan udligne sociale forskelle i børns idrætsdeltagelse

På baggrund af ovenstående analyser danner der sig et billede af, at målrettede aktivitetsfællesskaber for udsatte børn (og voksne) medvirker til at udligne uligheden mellem den almene befolkning og socialt udsatte i forhold til idrætsdeltagelse.

Muligheden for- og tilbøjeligheden til at modtage støtte gennem BROEN i flere sæsoner peger på, at støtten for visse grupper af udsatte kan være et grundlæggende vilkår for at deltage i et kontingentkrævende fritidsfællesskab. Netop her adskiller BROEN sig fra det

kommunale fritidspas, som primært er tænkt som et startskud til at få børn i udsatte familier i gang med at dyrke idræt.

Erfaringerne herfra har imidlertid vist, at det i visse tilfælde kan være vanskeligt at skabe den effekt, at familierne efter en sæson med betalt medlemskab bliver 'selvkørende' (Socialstyrelsen, 2016). En situation, hvor den økonomiske støtte stopper uden, at familien har mulighed for (eller indstillet på) at prioritere midlerne selv. Hvor barnet gerne vil fortsætte med aktiviteten, kan det måske ligefrem påvirke barnet ekstra negativt, da det nu ved, hvad det går glip af.

Det giver anledning til overvejelser over, hvorvidt fritidspas og et tilbud som BROEN bør supplere hinanden i kommunerne snarere end at fungere som alternative tilbud, som situationen har været hidtil. Analyser fra delrapport 2 foretaget i efteråret 2017 viste, at BROEN-støtte typisk forekommer i kommuner, som ikke har en fritidspasordning og omvendt, mens man kun finder syv kommuner, som har begge tilbud (Pilgaard, 2018).

7. Neddyk i særlige karakteristika ved tilbud, der målretter sig socialt udsatte voksne

Mens foregående kapitel gav indblik i de målgrupper, som tilbud om idræt for socialt udsatte formår at favne, zoomer dette kapitel ind på to udvalgte cases, der omhandler målrettede tilbud for voksne udsatte. Kapitlet har udelukkende fokus på voksne, da indsatserne for børn og unge primært handler om at sikre dem mulighed for at indgå i fritidslivet på lige vilkår med andre børn og unge, som beskrevet i afsnittet om BROEN-støtte.

De konkrete cases, som beskrives i kapitlet er fodbold under OMBOLD og bowling i SAMforeningen i Randers, som har haft tæt dialog med Sport for LIVET. Casestudierne har særlig fokus på aktiviteterne organiseret, rekruttering, deltagere samt roller blandt trænere/tovholder/koordinator.

Fodboldtræning som case

OMBOLD arbejder som nævnt med gadefodbold for socialt udsatte borgere og arrangerer lokale fodboldtræninger på ugebasis.

Træningerne i Aarhus og København er organiseret forskelligt, selvom kerneopgaven er den samme. En væsentlig forskel er, at træningen i København faciliteres af trænere fra OMBOLD, mens den i Aarhus faciliteres af foreningen Aarhus Street Soccer (ASS), som blev dannet af spillere fra Projekt Frem Aktiv i Aarhus⁶.

Organisering af træningen

Træningerne i Aarhus og København er begge af ca. to timers varighed pr. gang og foregår i dagtimerne, da den primært henvender sig til personer uden for arbejdsmarkedet. I Aarhus finder træningen sted én til to gange om ugen, mens den i København finder sted tre gange ugentligt.

Til Aarhus-træningen er der ikke en synlig træner, der sætter dagsorden, der er ingen opvarmning, der øves ikke afleveringer, finter, taktik eller opstillinger. Træningerne er uformelle og udformet som en lang træningskamp, hvor spillerne selv sætter de to hold. Holdene justeres løbende, hvis niveauforskellene mellem holdene bliver for store, eller hvis der dukker flere spillere op efter kampstart. På banen er der ingen faste pladser på nær målmandsposten, som er mere eller mindre fast besat. Under kampene er der altid en opbakkende stemning og rosende ord, når der laves gode afleveringer, tricks eller der scores.

Spillerne aftaler træningstiderne indbyrdes inden for det tidsrum, de har lejet banerne. De bestemmer således selv, om de skal starte lidt senere eller stoppe lidt før, eksempelvis hvis nogle af spillerne skal på arbejde⁷ og først kan komme en halv time senere eller, hvis der er

⁶ Folder fra OMBOLDs DM

⁷ Nogle af spillerne er i fleksjob, løntilskud eller arbejder deltid og deltager i træningerne, når de har mulighed for det. Spillerne har selv oprettet en træning om søndagen, således at de spillere, der kommer i arbejde og derfor ikke kan deltage i dagstimerne i hverdagen, har mulighed for at være med.

en vigtig fodboldlandskamp i tv eller lignende. Indimellem går træningen lidt over tid, fordi der sjældent er andre brugere af hallen i dagtimerne. Træningen er således meget løst struktureret, og der stilles ikke spørgsmålstejn ved, hvornår spillerne kommer og går. Under træningen foregår spillet med relativ høj intensitet og stort set uafbrudt med en kort pause halvvejs. Enkelte spillere tager individuelle pauser undervejs.

Københavner-træningen forløber ligeledes uden opvarmning, øvelser eller opstillinger. I modsætning til i Aarhus er der i København trænere fra OMBOLD, som starter træningen med at samle deltagerne, hvis der er nye deltagere, hvorefter de laver holdene, der består af 5-6 deltagere. Holdene spiller kampe mod hinanden af 7 minutters varighed. Mens to hold spiller på banen, sidder de øvrige hold på sidelinjen og venter. Den korte varighed sikrer, at spillere, der ikke har så god kondition, kan spille med i en hel kamp, hvorefter der er pause, mens andre hold spiller.

Spillerne dømmer selv til træningerne i både Aarhus og København, og reglerne håndhæves ikke helt ned i alle detaljer, da det kan give for mange afbrydelser i spillet. Typisk tælles mål i starten af kampene, men som kampene skrider frem, bliver de mindre afgørende. Ved kampenes afslutning udråber der derfor ikke en vinder. Dette vidner om, at det ikke er konkurrenceelementet, der driver spillerne. Det er det heller ikke til stævnerne, hvor – som en spillerne peger på – sammenholdet og sammenspillet er vigtigere end resultatet.

Rekruttering og kontingent

Det er gratis at deltage i Københavner-træningen, ligesom de første træningsgange er gratis i Aarhus. Hvis spillerne ønsker at fortsætte at deltage i Aarhus-træningerne, koster det 10 kr. pr. gang, "hvis man har," som deres tovholder formulerer det. Den beskedne pris er dels et formelt krav for, at ASS kan kalde sig en forening og dermed få adgang til kommunale idrætsfaciliteter. Ønsker man at deltage i stævner osv., kan man melde sig ind i ASS. Medlemskabet koster 100 kr. pr. år og inkluderer deltagelse, mad og transport til og fra stævnerne.

Spillerne

Spillerne, som deltager i den ugentlige træning i Aarhus og København, er udsatte borgere i bred forstand. Blandt spillerne finder man både hjemløse, tidligere hjemløse, misbrugere, tidligere misbrugere og sindslidende med eller uden diagnose. Der er spillere, der på nuværende tidspunkt lever et udsat liv, men også spillere, der tidligere har været udsatte, men som ønsker at holde fast i det fællesskab, de oplever til træningerne.

Alle er velkomne til at deltage, og spillerne i ASS gør meget ud af, at nye spillere skal føle sig velkomne.

”Vi har greetere. [Navn på spiller] er greeter⁸. Nye folk tager han sig af. Så har vi sådan et par stykker, der lige går hen og giver hånd og navn og sørger for at komme på hold med. Og det kan man sige, det er sådan en ekstra... Det har man heller ikke i normale fodboldklubber.”

(Frivillig tovholder, ASS Aarhus)

Greeterne gør meget ud af at fortælle nye spillere, at de kan deltage og bidrage på det niveau, de evner. Der er ingen krav til spillernes kondition eller fodboldkompetencer. Ligeledes er det ikke et krav, at spillerne ikke er påvirkede, når de kommer til træningerne. Det er underordnet, så længe de kan sparke til bolden og holde en god tone. Hensigten med dette er at skabe et inkluderende fællesskab, hvor alle kan være med.

Til træningerne er det langt overvejende mænd i 20-50-års-alderen, der deltager, med undtagelse af få kvinder, der møder regelmæssigt op til københavn-træningen. I København kommer udelukkende spillere med etnisk dansk oprindelse (i de otte uger, som feltobservationerne fandt sted), mens man også finder andre etniciteter end dansk repræsenteret ved Aarhus-træningen.

Til trods for de store forskelle mellem spillerne oplever mange af dem et stærkt fællesskab, og en fast kerne møder op til alle træninger. Stemningen er overvejende god, og spillerne klapper ad hinanden, hvis der scores et godt mål, roser hinanden for gode afleveringer og råber ”kom igen”, når tingene ikke lykkes. Spillerne passer på hinanden, og der er straks spillestop, hvis to spillere støder sammen, falder eller går for hårdt til hinanden i en tackling for at sikre, at alle har det godt. Spillerne går således meget op i fair play. Til mange af stævnerne er det muligt at vinde en fair play pokal, som ifølge spillerne er lige så vigtig som guldmedaljen.

Mange af spillerne har fået et kammeratskab uden for banen, hvor de blandt andet ser fodboldkampe sammen, tager på fisketure eller i kolonihavehus. Kammeratskabet betyder, at spillerne bekymrer sig om hinanden og som regel styr har på, hvem der kommer til træningerne, og hvem der ikke gør. I tilfælde, hvor en spiller ikke er dukket op til træning som aftalt, er der en spiller fra holdet, som ringer eller opsøger spilleren for at sikre sig, at alt er ok. Denne bekymring og omsorg for hinanden fremstår som en meget central del af fodboldfællesskabet. En af trænerne i OMBOLD København siger:

”De er nogle værre gadedrenge, og der er også nogle gange konflikter og sådan noget, men de er fandeme gode ved hinanden, og når en af dem prøver at blive clean, så ringer de til hinanden og hjælper hinanden”

(Træner, OMBOLD København).

⁸ En greeter er et socialt værktøj, der anvendes som en form for velkomststrategi. Oprindeligt er en greeter en frivillig person, der byder turister velkommen i sin by og giver dem en guidet tur (wikipedia). På samme måde byder en frivillig spiller på fodboldholdet nye spillere velkommen og forklarer spilleregler mm.

Trænerrolle

Trænerrollerne er forskellige på tværs af Aarhus- og Københavner-træningerne. Selvom den i Aarhus foregår uden en tydelig træner, fungerer en af spillerne alligevel som en slags tovholder, som står for de praktiske opgaver. I forbindelse med stævner handler det om at bestille og køre bus, modtage tilmeldinger og planlægge afhentningssteder og -tidspunkter. Tovholderen har tidligere fungeret som lønnet OMBOLD-træner i en periode, hvor OMBOLD modtog puljemidler til at støtte lokaltræningerne.

Positionen som uformel tovholder frem for en mere formel træner betyder, at han ikke skal håndhæve et regelsæt, men kan indgå i fællesskabet på lige fod med de andre spillere på holdet:

"Når vi kommer ud i de der spidsbelastninger, så står jeg ikke som fagperson og siger 'åh nej, her må der ikke ske det her, det her, det her og det her'. Nej, så træder jeg ind i konflikten, og så råber jeg lige så højt. Og det ville jeg jo ikke kunne gøre, hvis jeg var en lønnet medarbejder, altså, så var jeg jo nødt til at tænke på ve og vel og regler og alt muligt."

(Frivillig tovholder, ASS)

Før denne trænerrolle har den nuværende frivillige træner haft et årelangt misbrug. Det betyder, at han kender til de øvrige spilleres udfordringer og de normer, der findes i det miljø, de færdes i til dagligt. Han ved, hvilke barrierer der findes i forhold til at møde op til træning uge efter uge. Men han ved også, at fodbolden er et vigtigt frirum i spillernes hverdag, og derfor er det vigtigt for ham at værne om et inkluderende fællesskab.

Trænerrollen er ganske anderledes til Københavner-træningen, hvor trænerne er synlige og fungerer som facilitatorer. Der er typisk to trænere til stede under hver træning, hvor den ene følger med i, hvad der sker på banen. Dennes rolle er ikke at dømme kampene eller coache spillerne med gode råd, men at styre kampenes varighed og rose spillerne på banen.

Den anden træner fokuserer på de spillere, der sidder over i den pågældende kamp, og sikre en relationel kontakt til de spillere, der ønsker det. De taler typisk om stort og småt, og personlige emner eller problematikker bliver også drøftet. Trænerne tillægger den relationelle kontakt lige så stor betydning som fodbolden:

"Halvdelen af træningen er at snakke med dem, der sidder ude, og høre, hvor de er siden sidst og sådan."

(Træner, OMBOLD København)

Fælles for trænerrollerne er, at trænerne på bedste vis forsøger at facilitere og skabe inkluderende fællesskaber, som har betydning for spillerne. Dette sker gennem små redskaber, som trænerne anvender.

Trænerne i OMBOLDS gør således meget ud af at byde velkommen, ligesom de vælger holdene ud fra principper, der forsøger at tage hånd om spillere med færrest fodboldkompetencer, eller som er mest usikre på sig selv.

Bowling som case

En af medlemsklubberne i Sport for LIVET er foreningen SAM (Sociale Aktiviteter og Motion), som er en forening i Randers Kommune, der henvender sig til kommunens socialt udsatte borgere. Foreningens formål er at tilbyde og kordinere sociale aktiviteter og motion med henblik på at udvikle den enkeltes netværk og generelle sundhedstilstand psykisk såvel som fysisk. Aktiviteter og udflugter tilbydes på tværs af væresteder, varmestuer og aktivitetscentre i Randers Kommune⁹.

Foreningen er finansieret gennem puljemidler og en kollektiv indbetaling fra 13 forskellige væresteder, bosteder, institutioner, misbrugscenteret og Psykiatriens hus, som hører under Randers Kommune. Lønningen til foreningens koordinator er finansieret af Randers kommune, men koordinatoren har ikke en myndighedsrolle. Dvs., at vedkommende ikke har forpligtigelser i forhold til at få deltagerne tilknyttet erhvervslivet, ud af misbrug eller lignende. Den primære rolle handler om at tilrettelægge aktiviteter, som er tilpasset deltagerens ønsker og behov, samt at være med til gennemførelse af de forskellige aktiviteter.

Aktiviteterne varierer over tid og afhænger af tilslutningen og ønsker fra deltagerne. På nuværende tidspunkt tilbydes aktiviteter som ridning, varmvandssvømning, bowling, indendørs petanque, afspænding og velvære. Derudover arrangerer foreningen udflugter, førstehjælpskurser, SAM-festivaler m.m., som deltagerne også har indflydelse på.

I det følgende er der fokus på bowling-aktiviteten.

Organisering af aktiviteten

Inden bowlingaktiviteten mødes deltagerne på et værested i Randers. Mange kommer i god tid for at spise frokost på værestedet eller for at nyde en kop kaffe og samvær med andre, før de i samlet flok tager afsted til aktiviteten. Koordinatoren kommer ligeledes i god tid, så der er tid til at snakke med deltagerne om løst og fast inden vedkommende kører deltagerne fra værestedet til bowlingcenteret i en minibuss. På vejen er der et enkelt stop forbi et andet værested i byen, hvor der sidder flere og venter på at blive samlet op. Deltagerantallet er forskelligt fra gang til gang og denne dag deltog 17 personer, så koordinatoren kørte to gange mellem værestederne og bowlingcenteret.

Med denne organisering imødekommer SAM en ifølge koordinatoren typisk barriere, nemlig at komme af sted til aktiviteten. Selve transporten kan være udfordrende, men også det at komme alene kan virke hæmmende for deltagerne.

Enkelte deltagere har dog selv fundet vej til bowlingcenteret. Nogle skal lige ryge, før de er klar, mens andre går direkte hen og finder bowlingsko og bowlingkugler og starter med at

⁹ <http://sam-foreningen.dk/>

indtaste deres navne. På den måde inddeles holdene vilkårligt, og spillet på banerne starter ikke nødvendigvis på samme tid, men når deltagerne på de forskellige baner er klar.

Ifølge koordinatoren er det ideelt for deltagerne at deltage i aktiviteter uden behov for udstyr, eller hvor udstyret er muligt at leje/låne på stedet som eksempelvis bowlingkugler og -sko. Andre aktiviteter som svømning kræver, at deltagerne har badetøj, hvilket kan være en barriere, da ikke alle deltagere ejer badetøj.

Koordinatoren beskriver de forskellige aktiviteter som et fast holdepunkt i hverdagen for mange af deltagerne. Selvom de har haft en svær periode, siddet i fængsel eller andet, så ved de, at aktiviteterne finder sted, og at det er muligt at være med, når de er klar til at deltage. Det er ikke tilladt at misbruge, mens man deltager i aktiviteterne. Det er dog tilladt at have en såkaldt funktionspromille¹⁰.

Koordinatoren har desuden fokus på, at aktiviteterne kan danne ramme for fællesskaber mellem ligesindede, hvor deltagerne kan spejle sig i hinanden og være hinandens rollemødder: "De har ikke pakket kufferten på samme tid, så nogle er længere end andre," siger koordinatoren med henvisning til, at deltagere, som eksempelvis har et misbrug, kan spejle sig i de deltagere, som er på vej ud af et, eller som er lykkedes med at stoppe igen. Deltagerne kan således trække på hinandens succes historier eller spare med hinanden om de svære situationer på de forskellige 'stadier', de nu befinder sig på, og de har ifølge koordinatoren en stor forståelse for hinandens situationer. Det indikerer samtidig, at deltagerne på den ene side virker meget ligesindede og på den anden side repræsenterer en bred gruppe, som befinder sig på vidt forskellige stadier af et udsathedskontinuum, som spørgeskemaundersøgelsen blandt DM-spillerne også viste.

Rekruttering og kontingent

Rekrutteringen til bowling-aktiviteten og de andre aktiviteter i SAM-foreningen sker som oftest ved, at koordinatoren tager rundt på væresteder, bosteder, institutioner, misbrugscenter og i Psykiatriens hus i Randers og spreder budskabet. Derudover er aktiviteterne indskrevet i den kommunale aktivitetskalender, og selvom de socialt udsatte måske ikke selv læser kalenderen, så er de måske i kontakt med nogle, der gør. En stor del af rekrutteringen sker således ved, at budskabet spredes fra mund til mund.

Der er ikke krav om tilmelding til aktiviteterne, da deltagelse ifølge koordinatoren i høj grad afhænger af deltagernes dagsform. Derudover er aktiviteterne gratis for deltagerne, men deres deltagelse betales af kommunen eller gennem puljemidler. På den måde binder deltagerne sig ikke til en fast sæson og skal ikke forudbetale et kontingent. Med denne organisering forsøger SAM at mindske eventuelle økonomiske barrierer. Ridning koster dog 25 kr. pr. gang pr. deltager.

¹⁰ En funktionspromille betyder, at det er tilladt at være påvirket på et minimum, hvor det er muligt at deltage i aktiviteten.

På den måde betaler deltagerne kun for de gange, de faktisk deltager. Betalingen betyder imidlertid ikke, at der ikke er tilslutning til ride-aktiviteten, som især er populær blandt yngre sindslidende eller psykisk sårbare kvinder. Koordinatoren påpeger, at denne aktivitet kan noget helt særligt og har et stort potentiale ift. at udvikle deltagerne. Eksempelvis har personer, der lider af angst, stor gavn af at knytte sig til dyr. Deltagere, der finder det svært at samarbejde med andre, forstår vigtigheden af at samarbejde, når de sidder på en hesteryg og som koordinatoren siger: "Hvis de ikke samarbejder, så er der kontant afregning. Så falder de altså af."

Deltagerne

Til bowlingaktiviteten deltog tre kvinder og 14 mænd med tilsyneladende stor aldersspredning og flere forskellige etniciteter repræsenteret. En af de rutinerede deltagere gav hånd til 'den nye' og fortalte om bowlingaktiviteten og sin egen interesse for bowling.

Han var 43 år, førtidspensionist og fortalte om en hård opvækst med mobning og tidligt kendskab til cigaretter, alkohol mv. Som 34-årig udviklede han en depression, og først i forbindelse med udredningen af denne blev han diagnosticeret med aspergers som hoveddiagnose og OCD og social angst som bidiagnoser.

Han stiftede bekendtskab med SAM-foreningen for fem år siden, hvor han deltog i bowlingaktiviteten og blev grebet af det. Han blev dygtig og opfordret til at starte i Randers Bowling Klub (RBK). Her har han sidenhen taget forskellige trænerkurser i bowling, men har ifølge ham selv aldrig fået dem anvendt. Han er stoppet med at bowle i RBK og til spørgsmålet om, hvorfor han ikke bowler der, men i SAM, svarer han, at SAM-foreningen og koordinatoren har stået klar med åbne arme og hjulpet ham igennem en svær tid. Nu er han frivillig i forskellige SAM-aktiviteter og i andre foreninger som Landsforeningen af VæreSteder. Under samtalen blev det tydeligt, at koordinatoren fortsat spiller en stor rolle i hans liv. Hun hjælper ham med at prioritere mellem hverdagslige gøremål og hjælper ham med at sige fra, når han har for mange bolde i luften.

Målgruppen er alle former for socialt udsatte, dvs. på tværs af typer af udsathed, diagnoser, etnicitet, alder, køn osv. Ifølge koordinatoren deltager en relativt fast kerne til bowlingaktiviteten og mange af de øvrige aktiviteter. Hun beskriver deltagerne som ensomme og for manges vedkommende plaget af social angst. En gruppe af deltagerne er flygtninge eller indvandrere, som ikke – eller kun i ringe grad – taler dansk. De har derfor svært ved at indgå i andre aktiviteter og begå sig i det øvrige samfund.

Koordinatoren peger desuden på, at deltagerne problematikker er blevet mere komplekse over tid, og at det kan være en udfordring for foreningen og for andre aktører, der arbejder med socialt udsatte. Som koordinatoren udtrykker det: "Den gammeldagsalkoholiker findes ikke mere." I dag er alkoholmisbruget ofte ledsaget af et sidemisbrug og/eller en eller flere psykiske eller somatiske lidelser, som gør udfordringerne komplekse og svære at rumme og håndtere.

Koordinatorrolle

Koordinatoren hilser på alle deltagerne med et kram, en sjov bemærkning eller et skulderklap. Der er ingen tvivl om, at koordinatoren har set alle deltagerne, og at de alle føler sig set af hende. Koordinatoren bowler med på lige vilkår som alle andre. Hun jubler eller ærgerr sig, når hun laver et godt eller dårligt skud, og hun fortæller, at hun aldrig taber med vilje. Dette er et vigtigt aspekt i koordinatorens arbejde, da det giver en ligeværdig relation, hvor koordinatoren møder deltagerne i øjenhøjde. Dermed er der ikke en synlig trænerrolle, og det uformelle forhold mellem 'træner' og udøvere har lighedspunkter med fodboldtræningen i både Aarhus (hvor tovholderen spiller med) og København (hvor den ene træner primært fokuserer på de sociale relationer og samtaler).

Der ligger nøje overvejelser bag denne 'ligeværdige' relation, hvor koordinatoren gør meget ud af at undgå at være 'en fra kommunen' som eksempelvis sagsbehandlere, jobkonsulenter, misbrugskonsulenter eller lignende. Samtidig har hun fokus på at være meget stabil til stede i hverdagene, så hun kan opbygge en tæt og tryk relation til deltagerne. En opgave, som hun mener er vanskelig at udfylde alene baseret på frivillig arbejdskraft.

Derudover har hun øje for de svageste af deltagerne, som har brug for ekstra støtte, og hvor selv små skridt kan synes store. Koordinatoren har derfor også fokus på at anerkende og forsøger hele tiden at fremhæve de gode oplevelser. Når deltagerne er stabile eller har fået det så godt, at de har mod på mere eller andet, informerer koordinatoren gerne om øvrige tilbud, jobmuligheder osv., men går ikke yderligere ind i brobygningen til andre tilbud. Hun fastholder, at hun ikke er jobagent, idet relationen til deltagerne på den måde vil blive udfordret.

Den rosende og anerkendende retorik smitter af på deltagerne, som også roser og hjælper hinanden under aktiviteten. Omvendt fylder konkurrenceelementet mindre i bowlingaktiviteten, selvom nogle af spillerne er optaget af, hvorvidt de har forbedret sig, fra sidste gang de spillede.

Centrale læringspunkter

Fodboldaktiviteterne i OMBOLD og bowlingaktiviteten i SAM er på mange måder ens. Kerneopgaven er den samme: At give socialt udsatte et aktivitetstilbud, de ellers ikke ville have. Et tilbud, hvor hhv. fodbolden og bowlingen (og de øvrige aktiviteter i SAM og Sport for LIVET) danner rammen om fællesskab, et positivt indhold i et udfordret hverdagsliv samt en potentiel forandring.

Aktiviteterne er tilrettelagt med størst mulige hensyn til de udsatte udøvers hverdagsliv, frem for at udøverne skal passe ind i eksisterende aktivitetsstrukturer jf. rapportens indledende teoretiske udgangspunkt (se side 16). Det virker afgørende for, at deltagerne overhovedet kommer i berøring med aktiviteterne.

Derudover bygger aktiviteterne på en række ens principper såsom ingen tilmelding til aktiviteterne, høj grad af medbestemmelse og involvering af udøverne samt et centralt fokus på relationsarbejdet.

Endelig kræver ingen af aktiviteterne meget udstyr, der er en fast kerne af deltagere, der altid møder op, der er ikke krav om ædruelighed, og der er desuden ikke fokus på at vinde i nogen af aktiviteterne. Den væsentligste forskel mellem aktiviteterne ses i måden, hvorpå træner- og koordinatorrollerne udspiller sig.

Trænerrolle i øjenhøjde

I Aarhus-træningen ser man ikke en klassisk trænerrolle. Holdets frivillige tovholder, som selv har været misbruger og levet et liv, som afspejler mange af spillernes, kender mange af de udfordringer, som spillerne står overfor.

Dette kendskab anvender han i sin tilgang til spillerne og især, når han forsøger at afværge konflikter:

”Det ekstra gear har jeg selvfølgelig, fordi jeg har været i miljøet selv. Men det ville jo ikke nytte noget, hvis jeg ikke kunne styre det, så ville jeg jo optrappe konflikten. Så om det er et plus eller minus, i det her tilfælde så ja, stort plus (...). Jeg har måske bare været den rigtige herude, fordi jeg har begge sider. Jeg kan også godt råbe højt og tale deres sprog. Men jeg bruger mest det andet.”

”Jeg tror ikke, at du kan gå ud at finde et helt normalt, nu bruger jeg ordet ”normalt” menneske med en fodboldtræneruddannelse, der overhovedet ville kunne styre de drenge der.”

(Frivillig tovholder, ASS Aarhus).

Udover at dele baggrund og erfaringer med mange af spillerne har tovholderen også uddannet sig som pædagog og taget kurser i psykologi og misbrugsrådgivning. Han peger dog på, at det at træne socialt udsatte kræver andre evner end de faglige for at få succes. Man skal ikke alene kende fodboldens spilleregler, men også de spilleregler, der gør sig gældende i det miljø, som spillerne kommer fra.

Denne relation mellem træner/tovholder og spillere kan betragtes som en slags peer-to-peer¹¹. Peer betyder ligemand, og peer-to-peer-støtte gives og modtages af personer, der deler baggrund eller erfaringer relateret til f.eks. sygdom eller socioøkonomisk baggrund. Støtten kan have forskellige fokusområder, men kan f.eks. omhandle forbedring af sociale relationer og netværk. Peer-to-peer bruges ofte i arbejdet med socialt udsatte, fordi der ses et andet potentiale for at skabe tillid mellem de involverede end i en klassisk og ofte mere hierarkisk relation mellem borgere og fagprofessionelle.

Undersøgelser viser, at både peer-støtten og peer-modtageren opnår udbytte af en peer-to-peer-relation (Jensen, 2019; Ahlmark & Dindler, 2017). Peer-støtterne ser deres rolle som en mulighed for at anvende deres dyrt købte erfaringer på en positiv måde og derved bruge erfaringerne som en ressource, der også kan hjælpe andre. Nogle peer-støtter har i en undersøgelse foretaget af VIVE peget på, at deres rolle som støtter kan være et værn mod tilbagefald, fordi rollen skaber et pres om f.eks. det at være clean (Jensen, 2019).

¹¹ <https://viden.sl.dk/media/8183/peer-til-peer-i-arbejdet-med-udsatte-mennsker.pdf>

For peer-modtageren kan der skabes et håb om, at deres situation kan forandres og blive bedre, fordi peer-støtten fungerer som en slags rollemodel, der tidligere har været i en lignende situation, men nu er kommet videre præcis som træneren i ASS. I en anden undersøgelse foretaget af Statens Institut for Folkesundhed peger peer-modtagere på, at de har fået nye færdigheder til at håndtere hverdagsaktiviteter gennem peer-støtte (Ahlmark & Dindler, 2017). Nogle peer-modtagere oplevede desuden at føle sig anerkendt, hvilket de beskrev som en kontrast til oplevelsen af krav om at skulle 'tage sig sammen'. Undersøgelsen peger desuden på, at let tilgængelige aktiviteter uden tilmelding tiltrak mange peer-modtagere, hvilket understøtter de tilgange, som man finder i de beskrevne cases.

Det betyder imidlertid ikke, at en peer-to-peer-tilgang er den eneste rigtige måde at tilgå denne målgruppe på. Til træningen i København ses en mere synlig trænerrolle, der faciliterer fodboldspillet, og som samtidig har fokus på at skabe relationer til og tale med spillerne. Sidstnævnte fokus er også omdrejningspunktet for koordinatoren i SAM-foreningen.

Gennem det relationelle arbejde kommer trænerne/koordinatoren helt tæt på spillerne, som han eller hun ofte deler tanker og bekymringer med. Rollen kommer her til at bære præg af at være en pålidelig person uden for deltagernes normale omgangskreds, som de kan betro sig til, og som følger med i deres liv.

Deltagerne udtrykker stor tilfredshed med denne relation:

"... hvis man har det dårligt, er de gode til lige at komme hen og spørge, om man vil snakke lidt, og man kan også altid selv komme hen og snakke."

(Spiller 1, OMBOLD København, Espersen, 2018)

"Det kan jeg godt lide, at de tager hånd om folk, at de holder øje med, hvad der sker. Og så får du også bare et helt andet forhold til trænerne. Det kan jeg godt lide."

(Spiller 2, OMBOLD København, Espersen, 2018)

Inddragelse som demokratisk greb

Fælles for alle tre trænerroller er, at de fokuserer på det relationelle arbejde samt en høj grad af, hvad man kan kalde for medbestemmelse eller brugerstyring (VIBIS, 2019)¹². I Aarhus er det udelukkende brugerne, her spillerne, der sætter dagsordenen. Spillerne afgør i fællesskab træningstidspunkter inden for rammerne af mulige banetider, hvordan holdene inddeles, og hvornår der er pause, hvornår træningen slutter, hvilke stævner holdet skal deltage i, hvordan holdet sættes osv. Træningen forløber dermed på spillernes præmisser, og en af spillerne lægger stor vægt på denne medbestemmelse:

¹² Brugerstyring som begreb anvendes ofte i forbindelse med brugerstyret behandling, der sigter mod at give patienter større indflydelse på tilrettelæggelsen af deres patientforløb. Patienter træffer beslutninger vedrørende egne forløb i samråd med lægen (Danske Patienter). På samme måde planlægges fodboldtræningen i samråd mellem spillere og trænere.

"Og hvor der netop ikke er nogen, altså udpeget leder eller sådan. Det er fint nok, at nogen prøver at bestemme eller bestemmer. Det er fint nok. Så kan vi jo bare sige fra. Der er jo ikke en, der sådan har vetoret eller sådan. Det elsker jeg."

(Spiller 3, ASS Aarhus)

Spilleren forklarer i det følgende, hvorfor medbestemmelsen er vigtig, og hvordan en træning uden øvelser og taktik opleves:

"... det fungerer rigtig godt. Men det er også, fordi jeg er så fucking anarkistisk eller sådan. Jeg er blevet allergisk, eller det var jeg allerede i skolen, for autoriteter. Så hvis nogen står og siger, jeg skal varme op, så gør jeg det ikke. Jeg gør det nu, hvor jeg selv må vælge, og det mener jeg, der er ikke et voksent menneske, der skal stå at sige til mig, hvad jeg skal. Det skal han ikke."

(Spiller 3, ASS Aarhus)

I København, hvor træneren faciliterer træningen, er rammerne i højere grad sat, men spillerne oplever også her, at de har mulighed for at sætte deres præg på træningen. En af spillerne siger:

"Hvis man kom med en eller anden god idé, så ville de da lytte til, hvad man havde at sige."

(Spiller 4, OMBOLD København, Espersen, 2018)

I SAM-foreningen kommer brugerstyringen til udtryk ved, at det i høj grad er deltagerne, der er med til at bestemme, hvilke aktiviteter, udflugter osv. foreningen skal tilbyde. Hvis der er et stort ønske om en bestemt aktivitet eller manglende opbakning til en aktivitet, tilpasses aktivitetsudbuddet så vidt muligt disse ønsker.

Betydningen af en ligeværdig situation

Det er dog tilsyneladende ikke kun medbestemmelsen, der er vigtig. Det handler også om at blive set og anerkendt som et voksent menneske, der selv kan træffe sine valg. Det handler om at blive mødt som ligeværdig og ikke i en relation, som hurtigt kan opfattes som ydmygende eller autoritær, og som dermed støder deltagerne på baggrund af oplevelser, de har haft tidligere i livet. En spiller i ASS siger:

"Jeg har været med til sådan noget, hvor... altså sådan noget lidt 'idræt inden for psykiatrien' og så været med på sådan nogle skiture engang, hvor vi skulle stå og tvangshoppe og sådan noget. Altså helt ærligt. Altså vi er jo blevet ydmyget nok igennem livet mange af os, ikke?"

(Spiller 3, ASS Aarhus)

Kvaliteten ved at blive mødt som ligeværdig blev også fremhævet i en evaluering af et særligt tilrettelagt tilbud for sindslidende på 12 forskellige aftenskoler (Bjerrum & Nielsen, 2016). Her svarede over halvdelen af kursisterne, at de i højere grad blev mødt som 'normal', når de deltog i aftenskoleundervisningen, end når de færdedes i behandlingssystemet. Rapporten konkluderede, at:

”... følelsen af, at man ikke bliver stigmatiseret eller fastholdt i en selvrealisering er vigtig i forhold til en recovery-tankegang (...) Disse faktorer kan altså være medvirkende til, at over halvdelen af kursisterne også føler, at skolen bedre end behandling har hjulpet dem med at opbygge deres selvværd og give dem styrke til at være dem, de er”.

(Bjerrum & Nielsen, 2016 s. 56.)

På tværs af vidt forskellige tilbud, målgrupper og formål kan der ligge et potentiale for at skabe personlig udvikling og måske ligefrem øget trivsel ved at tilrettelægge uformelle aktiviteter for sårbare eller socialt udsatte målgrupper på en ligeværdig og anerkendende måde, som mere formelle aktører eller behandlingssystemer kan have svært ved at opnå.

Et blik på de forskellige trænerroller og tilgange til træning giver dermed indtryk af alle tre at være attraktive og skaber positive oplevelser for spillerne. Det uformelle setup og rummeligheden over for at kunne være den, man er, ser ud til at vægte højt og fungerer både i Aarhus med en 'ligesindet' frivillig træner, i København med lønnede trænere samt i Randers med en lønnet koordinator.

Det afgørende er tilsyneladende ikke, hvorvidt træner- eller koordinatorrollen er lønnet, ligesindet eller frivillig, men hvorvidt vedkommende har en 'myndighedsfri' rolle uden et andet formål end at skabe gode oplevelser i selve aktivitetsafviklingen, selvom der tilsyneladende følger en række positive sideeffekter med ved at afvikle disse aktiviteter.

Tilbuddenes begrænsninger

Foruden et blik på læringspunkterne med fokus på, hvad der gør sådanne typer af tilbud attraktive for deltagerne, kan der være nogle udfordringer eller begrænsninger ved tilbuddene, som gør det vanskeligt at skalere sådanne aktivitetstilbud op.

Økonomisk bæredygtighed

Analyserne i denne rapport har ikke fokus på de økonomiske aspekter ved at lave tilbud, der er målrettet socialt udsatte. Der kan dog ligge en betydelig økonomisk udfordring ved at skabe aktiviteter under de beskrevne vilkår. De tunge udgiftsposter går til løn (koordinatoren i SAM-foreningen og trænere i OMBOLD i København) og transport (adgang til minibus). Kommunerne afholder en stor del af sådanne udgifter.

Dertil kommer facilitets- og udstyrsudgifter. Tilbuddene muliggør billigere/gratis adgang til visse facilitetstyper i dagtimerne, hvor kapaciteten typisk er bedre end i eftermiddags- og aften timerne, og sådanne udgifter – eller tab af indtægter – ligger også ofte hos kommunerne.

Den frivillige tovholder i ASS forklarer, at han selv føler sig som en hund i et spil kegler, hvad angår diverse ansøgninger til fonde og dialog med kommune, da det ligger meget langt fra de kompetencer, som han besidder.

”Vi har jo ikke en eller anden betalt frontfigur med et eller andet farlig flot CV, der kan komme ind at sige: ’jamen, jeg står for det her’. Der kommer jeg jo ind i billedet med, ja, lad mig sige det sådan, min straffeattest er længere end mit CV i hvert fald.”

(Frivillig tovholder, ASS Aarhus)

Udfordringerne med økonomi finder man dog blandt mange af aktørerne, og i delrapport 2 fremhæver citater fra de forskellige interviewede aktører, at det er et opslidende vilkår at leve på årlige fondsbevillinger, sponsorater og satspuljemidler, som det hidtil har fungeret (Pilgaard, 2018).

Skaber særlige tilbud risiko for parallelsamfund?

En bekymring ved at lave særlige tilbud for socialt udsatte handler om, at man her skaber parallelle strukturer, hvor socialt udsatte ikke integreres med andre samfundsgrupper i idrætten. Argumenter for at inkludere udsatte i eksisterende idrætsfællesskaber handler netop om et ønske om at skabe møder på tværs af sociale skel. En aktør fra interviewundersøgelsen i delrapport 2 nævner direkte bekymringen for at skabe parallelle initiativer:

”Det ville være problematisk at lave en form for specialforbund for udsatte. Man risikerer jo netop derved at lave et A hold og et B hold i stedet for at inkludere de udsatte i de ægte idrætsforeninger.”

(Pilgaard, 2018: s. 50).

Analyserne i det foregående nuancerer dog dette forhold. De udsatte oplever at være ’lige-sindede’, fordi de alle har noget i bagagen, men samtidig ser man en stor variation i graden af udsathed, hvorfor der foregår en betydelig udveksling på tværs af sociale skel. Samtidig er det interessant, at nogle af de mest ressourcestærke udøvere vælger at blive i det eksisterende miljø og bliver en ressource for nogle af de andre udsatte udøvere. Det kan betegnes som en række utilsigtede, men yderst positive effekter, der kommer ud af at etablere særlige tilbud. Spørgsmålet er her, om ikke man kan opfatte en sådan udvikling lige så værdifuld som ønsket om at flytte de mest ressourcestærke udøvere fra et særligt tilbud til socialt udsatte over i et etableret idræstilbud.

Selv idræt for socialt udsatte har svært ved at nå alle

OMBOLD træneren fra København udtrykker i interviewene, at man skal være drevet af fodbolden, for ellers kommer man ikke i udgangspunktet. Tilsvarende viser afsnittet om deltagernes idrætsdeltagelse, at en stor del dyrker motion på ugentlig basis – også andre aktiviteter end fodbold. Det er vanskeligt på baggrund af dataene til denne rapport at vurdere, hvorvidt tilbuddene udelukkende rekrutterer deltagere, som i forvejen har kropslige forudsætninger for eller erfaringer med at spille fodbold.

I SAM-foreningen foregår dog mange andre aktiviteter end fodbold, og helt generelt kan det være en fordel at have flere forskellige aktivitetstilbud, da de forskellige tilbud kan noget forskelligt, og fordi man ser tydelige forskelle i præferencer for idrætsaktiviteter på tværs af forskellige målgrupper (Pilgaard & Rask, 2016).

Nogle af interviewene peger desuden på, at det langt fra har været eksisterende fodboldkompetencer, som har været afgørende for deltagelse, men måske snarere rummeligheden for, at det ikke handler om fodboldkompetencer, og det sociale aspekt, som har tiltrukket deltagerne.

En af trænerne ved OMBOLD-træningen i København peger på særligt tre grunde til, at nogle udsatte ikke deltager. Den første er, at hvis man ikke er drevet af fodbolden og interesserer sig for den, så kommer man ikke. Den anden grund er, at det kan være angstprovokerende at komme i et rum med fremmede mennesker, hvor man ikke kender en eneste. Netop denne udfordring forsøger SAM-foreningen at overkomme gennem at tage udgangspunkt i opsamling på værestederne, hvor de udsatte kommer i forvejen.

Den tredje grund til ikke at benytte tilbuddet handler om identitet og det at føle sig stemplet og sat i bås som social udsat ved at deltage i et tilbud målrettet socialt udsatte.

OMBOLD i København gør en del ud af rekrutteringen gennem opsøgende arbejde, hvor de tager ud på væresteder og andre institutioner for udsatte i København. Men for mange institutioner handler det om tid og ressourcer, og ikke alle institutioner kan derfor prioritere at afsætte ressourcerne til at følge beboere til og fra træningen.

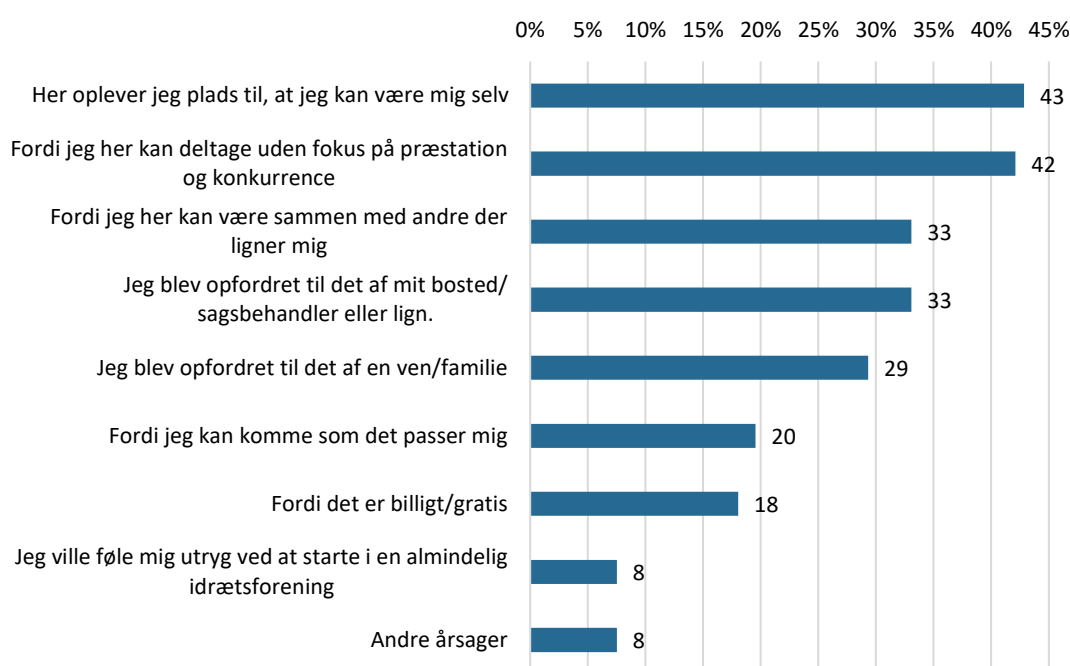
8. Årsager og motivation for deltagelse i fodbold

Dette kapitel ser nærmere på motiver blandt deltagerne til at deltage i det tilbud om idræt for socialt udsatte, som de gør. Kapitlet bygger både på spørgeskemaundersøgelserne og det kvalitative materiale fra interviews og observation.

Hvorfor fodbolddeltagelse i OMBOLD/Sport for LIVET?

Spørgeskemaundersøgelserne, som blev udfyldt i forbindelse med DM i hhv. OMBOLD og Sport for LIVET, spurgte om årsagerne til at spille fodbold under det specifikke tilbud. Svarfordelingerne ses af figur 17 herunder.

Figur 17: Oplevelsen af at være sig selv i selskab med ligesindede har stor betydning for deltagerne i OMBOLD og Sport for LIVET (pct.)

Figuren viser svarfordelingen blandt socialt udsatte fodboldspillere på spørgsmålet "Hvorfor spiller du fodbold i dette tilbud? (vælg max 3 af mulighederne)" (n=133).

Oplevelsen af at kunne være sig selv

Blandt de forskellige udsagn svarede 43 pct. af spillerne, at oplevelsen af at kunne være sig selv var blandt de tre vigtigste årsager. Casestudierne understreger i forrige kapitel, at det har stor betydning for spillerne, at de ikke føler det som et påtvunget tilbud, eller at der er en autoritet, som fortæller dem, hvad de skal gøre.

Samtidig nævner spillerne i casestudierne, at det er mere komfortabelt at være sammen med andre, som måske har samme udfordringer i hverdagen, hvilket gør, at man ikke bliver konfronteret med sin udsathed. Det har spillerne en forventning om, de ville blive, hvis de deltog i en almindelig fodboldforening.

Socialt fokus frem for konkurrence

Dernæst handler det om at kunne deltage uden fokus på præstation og konkurrence, hvilket også kom tydeligt til udtryk blandt de interviewede spillere, hvor en af spillerne forklarede de forventninger til at præstere, som han oplever på andre fodboldhold:

"Jamen, det er jo noget med, at når du spiller på et andet hold, så er der jo nogle større forventninger, end der er, når du spiller her, ikke? (...) Det, jeg har haft problemer med før, det er, at når man har spillet, så har man haft forventninger om, at man skal være så og så god. Og det har man ikke her, der starter du bare, hvor du er, når du kommer, og så spiller man ligesom derfra. Men hvis du så kommer meget, så bliver du hurtigere bedre."

(Spiller 2, OMBOLD København, Espersen, 2018)

Spilleren oplever altså, at "man skal være så og så god" i en almindelig forening. Til spørgsmålet om, hvorfor han ikke spiller fodbold i en af de etablerede fodboldforeninger, er det imidlertid fortsat forventningerne, presset og seriøsiteten, der fylder, men også fællesskabet har en vigtig betydning:

"Det kunne jeg nok [spille i en anden klub], men det interesserer mig ikke, fordi det bliver for seriøst, og jeg er her først og fremmest for at være sammen med nogle andre mennesker."

(Spiller 2, OMBOLD København, Espersen, 2018)

Denne pointe understøttes af en anden spiller:

"Det har jeg [været i en rigtig fodboldforening] men ikke så lang tid, fordi – ja, det var ikke lige mig. Der var noget andet pres, og jo, der var også et fællesskab, og det var nogle søde mennesker, men jeg følte bare ikke, jeg synes ikke, at det er det samme. Jeg synes, at det er federe her."

(Spiller 1, OMBOLD København, Espersen, 2018)

Foreningsidræt fravælges ikke aktivt

I forlængelse af dette er det interessant, at kun 8 pct. af spillerne peger på, at det vil gøre dem utrygge at starte i en almindelig idrætsforening. Det tyder på, at foreningsidræt slet ikke er 'inden for radaren' i nogle udsattes bevidsthed, mens andre som i citaterne ovenfor giver mere aktivt udtryk for, at de ikke føler at kunne passe ind i en 'almindelig' idrætsforening.

Samvær med ligesindede

Muligheden for at være sammen med ligesindede optager også en relativt stor andel af spillerne (33 pct.) som årsag til lige netop at spille fodbold i dette regi. Der kan være en sammenhæng mellem oplevelsen af at kunne være sig selv og det at være sammen med andre, som har samme baggrund for at deltage, som man selv har. De interviewede spillere underbygger dette med citater som:

”Vi er fælles om at have noget i bagagen”

(Spiller 3, ASS Aarhus)

”Man er mere lige, når man mødes, fordi alle har haft deres [i bagagen], så der er jo ikke nogen, der ser ned på én, hvis man sidder og snakker om et eller andet”

(Spiller 4, OMBOLD København, Espersen, 2018)

Tovholderen i ASS kan også nikke genkendende til dette og påpeger, at fællesskabet i et OMBOLD-tilbud er noget ganske særligt, fordi det er et fællesskab med ligesindede. Han siger:

”[...] så det er både socialt på banen og uden for banen, at jeg synes faktisk, at det er et af de steder, hvor de føler, de er lige, altså ligesindede. Det er måske faktisk kodeordet.”

(Frivillig tovholder, ASS)

De interviewede spillere fremhæver alle fællesskabet som det bedste ved fodboldtræningerne. Fællesskabet blandt spillerne er for nogen det altoverskyggende, mens fodbolden kommer i anden række. En af spillerne siger:

”Jeg har aldrig rigtig været fodboldinteresseret, og jeg vil heller ikke kunne se mig selv i en rigtig klub. Det her fællesskab er bare noget andet end i en almindelig klub.”

(Spiller 1, OMBOLD København, Espersen, 2018)

Tovholderen i ASS underbygger dette, idet han udtrykker:

”Fodbold kommer måske først i anden række på den måde. Jeg tror, de er gladere for at se hinanden hver gang til træning, end at de faktisk er for, at de skal spille fodbold”.

(Frivillig tovholder, ASS Aarhus)

Tovholderen forklarer betydningen af fællesskabet med, at mange af spillerne ofte føler sig isoleret i samfundet, så det der med at være en del af noget, har de ikke prøvet ret mange gange før – i hvert fald ikke i nyere tid. Mange af spillerne har ikke et socialt netværk uden for fodbolden. Nogle af spillerne har måske kun den bostøtte, der kommer en gang om ugen. For disse er det et stort socialt netværk, de får gennem fodboldtræningerne, hvor der er mange andre spillere, de skal forholde sig til og interagere med.

Mange af spillerne udtrykker desuden, at de ikke ville kunne finde et tilsvarende fællesskab i andre foreninger:

”Men der er bare et eller andet fællesskab frem for en almindelig klub (...) er det ikke sådan, at du skal komme, og folk forventer ikke rigtigt noget af dig. (...) selvfølgelig træner man og spiller, men det er også bare hygge samtidigt.”

(Spiller 1, OMBOLD København, Espersen, 2018).

Fællesskabet, rummeligheden og følelsen af at høre til kan måske ligefrem medføre positive forandringer for spillerne, som træneren fra københavnert træningen her giver udtryk for:

”Forandringen ser vi kommer i forbindelse med fællesskabet, at lige pludselig finder de sociale fællesskaber, som de ofte har i forbindelse med noget kriminalitet eller noget misbrug, det finder de her, og på den måde skabes forandringen for dem.”

(Træner, OMBOLD København, Espersen, 2018)

Træneren uddyber, at forandring først og fremmest handler om, at spillerne skal få det bedre i deres liv. Visionen i OMBOLD er at skabe glæde og livskvalitet for de spillere, der kommer. Træneren påpeger, at OMBOLD ikke er sat i verden for at få alle spillerne ud af deres misbrug og i job. Men indimellem er forandringerne også på det niveau, hvor spillerne ønsker at blive clean, ønsker at starte i job eller på en uddannelse, og her er både spillere og trænere støttende.

Fodboldspil på opfordring

Foruden ovennævnte årsager til fodboldspil i det specifikke tilbud svarer en tredjedel, at de spiller fodbold i tilbuddet, fordi de er blevet opfordret til det af deres bosted, sagsbehandlere eller lignende. Herfra går budskabet ofte fra mund til mund, og 29 pct. svarer, at de er blevet opfordret til at spille fodbold i tilbuddet af en ven eller et familiemedlem.

Fleksibilitet som en mulighed

Derudover fremhæver 20 pct. af spillerne, at det forhold, at de kan komme, som det passer dem, er en af de tre vigtigste årsager til at spille fodbold i OMBOLD eller Sport for LIVET. Det kan ses som et udtryk for, at spillerne sætter pris på den fleksibilitet, rummelighed og forståelse for dagsform, der er i tilbuddene.

Økonomi – stor barriere med lille fokus

Der er ligeledes 18 pct. der svarer, at det, at deltagelsen er billig/gratis, er væsentligt for dem. Det økonomiske aspekt i forhold til at deltage i en fodboldtræning refereres ofte til som en oplagt barriere for socialt udsattes deltagelse i det etablerede foreningsliv. Alligevel fremstår det som en mindre central årsag til at vælge lige netop dette tilbud.

I ’Danskernes motions- og sportsvaner 2016’ rangerer økonomien også langt nede på listen over primære barrierer for at deltage i sport og motion (Pilgaard & Rask, 2016).

Træneren i ASS fremhæver dog det økonomiske aspekt som en barriere for deltagelse i det etablerede foreningsliv, men påpeger, at dette aspekt ikke er den eneste eller mest centrale barriere:

”Økonomisk har folk ikke råd til det som udsatte, fordi det er dyrt at spille fodbold i klubber. Og så også at de simpelthen meget hurtigt socialt vil ryge ud på sidelinjen og være ham den underlige dér, vi bare lige tager med, fordi vi skal have ham med, ikke.”

(Frivillig tovholder, ASS Aarhus)

Der er således både et økonomisk og et socialt aspekt på spil. Træneren har dog et forslag til, hvordan den økonomiske barriere kan imødekommes gennem en slags fritidspas til voksne:

”Hvis man kunne få sådan noget, uden man skulle skamme sig over det, så man kunne søge friplads til en idrætsklub, det kan du jo som udsat barn af voksne, ikke? (...) Men hvis det var blevet noget mere gængs også hos de voksne, som siger, jeg vil fandeme også spille fodbold, men jeg kan altså kun undvære 50 kr. om måneden. Så må vi have nogle klubber, der siger, jamen, så betaler du 50 kr. om måneden for at være med. Det kunne være en sjov ting, der begyndte.”

(Frivillig tovholder, ASS Aarhus)

I interviewene med spillerne er der imidlertid ingen af de interviewede, der nævner økonomi som en barriere for deres deltagelse i en etableret forening, hvormed der kan sås tvivl om, hvorvidt det økonomiske aspekt er en reel barriere. Spillerne selv peger på det sociale aspekt og ’typerne’ som de egentlige barrierer:

”Jeg kan bare bedst lide sådan nogle typer her. Jeg har spillet sammen med min bror og sammen med alle de der familiefædre. Det er fedt nok, men det er noget andet.”

(Spiller 3, ASS Aarhus)

Når det økonomiske aspekt ikke bliver fremhævet af udøverne selv, skyldes det formentlig også, at det at gå til idræt med fast kontingentbetaling, udgifter til udstyr mv. formentlig slet ikke optræder i deres bevidsthed som en reel mulighed.

Opsummering

Den altoverskyggende motivationsfaktor for spillerne er, at der er plads til, at de kan være sig selv og indgå i et socialt fællesskab med ligesindede uden at møde forventninger til deres fodboldkompetencer og præstationer.

Generelt er det tankevækkende, at analyserne tyder på en form for ’selveksklusion’ blandt de udsatte, hvor de selv har en række opfattelser af, at de ikke passer ind eller ville føle sig tilpasse i en etableret fodboldklub.

Som opfølgning på denne rapport bliver det fremadrettet interessant at undersøge, hvorvidt denne forestilling om, at foreningslivets tilbud er mere seriøse og dermed opleves som vanskeligere at være en del af, primært er en fordom, som udenforstående selv tillægger fodboldklubberne, eller om det reelt er vanskeligere for socialt udsatte at finde sig til rette. De udsatte udtaler sig på baggrund af forestillinger om- eller tidligere erfaringer med foreningslivet, og under alle omstændigheder kan der ligge en udfordring for de etablerede fodboldklubber (og øvrige foreninger generelt) i at arbejde med denne forestilling, hvad enten den er en myte, som udenforstående opfinder, eller om foreningerne reelt har vanskeligt ved at rumme de ’useriøse’ eller de ’udsatte’ grupper.

Fodboldens betydning i hverdagen

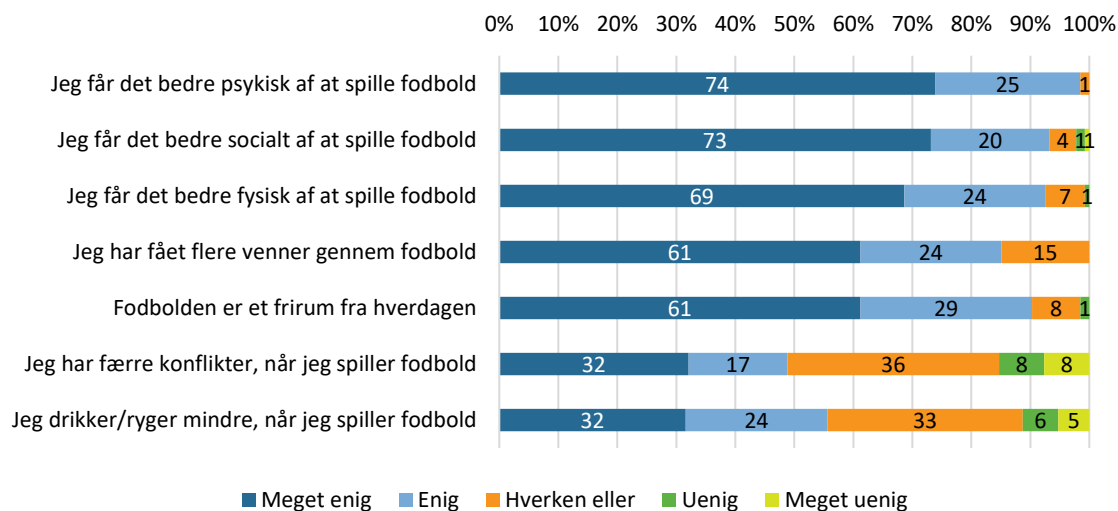
Fodbolden er ikke kun til glæde og gavn for de udsatte spillere, mens træningen står på. Fodbolden er værdifuld for de udsattes hverdagsliv i øvrigt. Tovholderen i ASS udtrykker det på følgende måde:

”Træningen kl. 13.30 tirsdag, det er jo nærmest en institution, ikke. Det er jo en vigtig del af manges liv herude altså.”

(Frivillig tovholder, ASS Aarhus)

Dette stod helt klart, da spillerne i spørgeskemaundersøgelsen besvarede spørgsmålet om, hvad fodbolden betyder for deres hverdagsliv.

Figur 18: Fodbolden betyder, at spillerne får det bedre psykisk, social og fysisk (pct.)

Figuren viser svarfordelingen blandt socialt udsatte fodboldspillere på et af følgende spørgsmål: ”Hvad betyder fodbolden for dig? I hvor høj grad er du enig i følgende udsagn?” (n=134).

Psykiske fordele

Her svarede 74 pct. af spillerne, at de var meget enige i, at de får det bedre psykisk af at spille fodbold, mens yderligere 25 pct. svarede, at de var enige i dette udsagn. Det vil sige, at 99 pct. af spillerne oplever, at de får det bedre psykisk af at spille fodbold. Den resterende procent svarede ”hverken eller” til spørgsmålet. En spiller underbygger betydningen af det psykiske aspekt og udtrykker at:

”Det [fodbolden] hjælper mig også rigtig meget [...], hjælper mig med at slippe de dårlige tanker, jeg har. Det hjælper selvfølgelig også rigtig meget fysisk”.

(Spiller 1, OMBOLD København, Espersen, 2018)

Sociale fordele

Ligeledes oplever spillerne positive sociale effekter af fodbolden, idet 73 pct. af spillerne erklærede sig meget enige i, at de får det bedre socialt af at spille fodbold, mens 20 pct. var enige i dette udsagn. I interviewene uddyber både spillere og trænere, hvilke sociale fordele og kompetencer spillerne opnår gennem spillet på banen. Flere af spillerne nævner, at de er blevet mere åbne og sociale og derigennem har fået mere selvtillid:

"Jeg har ændret mig rigtig meget. Jeg har været meget lukket, men er blevet meget mere åben, og tør tale om dengang jeg selv var hjemløs og mine problemer både fodboldmæssigt, men også privat. Socialt har jeg udviklet mig. Jeg har nemmere ved at tage kontakt til folk nu, end da jeg startede. (...) og selvom man er så forskellige, så har man lidt den samme historie, siden man er inde i det her, så jeg har udviklet mig rigtig meget socialt og personligt her."

(Spiller 1, OMBOLD København, Espersen, 2018)

Trænerne oplever, at mange af de spilleregler, der gør sig gældende på fodboldbanen, også kan bruges uden for fodboldbanen i det 'virkelige liv'. Træneren i ASS udtrykker følgende:

"Så der tænker jeg, at fodbolden på den måde måske er blevet en kundskab for dem, det der med at spille sammen og sammenspil i den virkelige verden. Hvis du ikke er god til det, så er det jo et godt sted at lære det. Altså tænke på andre og lige sætte sig ud over sin egen næse. Måske skal jeg ikke skyde på mål her, måske skal jeg prøve at aflevere til en kammerat. Der tror jeg, der er noget opdragelsesmæssigt i. I hvert fald i denne her gruppe."

(Frivillig tovholder, ASS Aarhus)

Samspillet mellem livet på og uden for banen mener tovholderen også har en indflydelse på, hvordan spillerne bliver mødt:

"Ham, der måske ikke er særlig højt i hierarkiet uden for banen, kan måske noget inde på banen, der gør, at han, wouw, kan noget andet, ikke? Så kommer han lidt op i dét hierarki. Det gør, at når han træder ud på den anden side af banen, så har man bare mødt ham på en anden måde."

(Frivillig tovholder, ASS Aarhus)

Ud over at have tilegnet sig sociale og personlige kompetencer svarer 85 pct. af spillerne, at de er enige eller meget enige i, at de har fået flere venner gennem fodbolden, og ingen hævder at være uenige i dette udsagn.

Fysiske fordele

Ud over de psykiske og sociale forbedringer, som spillerne oplever, udtrykker 93 pct., at deres fysiske tilstand tilmed forbedres gennem fodbolden. Denne fysiske forbedring understøttes af en undersøgelse, som Center for Holdspil og Sundhed ved Københavns Universitet har lavet i samarbejde med OMBOLD. Formålet med undersøgelsen var at vurdere, om gadefodbold er en mulig sundhedsfremmende fysisk aktivitet for hjemløse.

I undersøgelsen deltog hjemløse mænd i alderen 20-50 år i et forløb på 12 uger. Undersøgelsen viste, at spillerne efter relativt kort tid med fodboldtræning forbedrede deres sundhedstilstand betydeligt. Mændene forbedrede deres balance med 40 pct. og nedsatte dermed deres risiko for fald og knoglebrud. Derudover forbedrede spillerne deres hjertekredsløb og sænkede risikoen for hjertekarsygdomme med 50 pct. (Helge et al., 2014).

Undersøgelsen konkluderede, at gadefodbolden har et stort potentiale til at forbedre den fysiske kapacitet og sundhedstilstand for mange hjemløse mænd.

Ud over at spillerne oplever psykiske, sociale og fysiske forbedringer, hævder 90 pct. at være meget enige eller enige i, at fodbolden er et frirum fra hverdagen. Dette frirum er ifølge træneren i OMBOLD netop formålet med fodboldtilbuddet. Hun siger følgende:

”Formålet er at give dem et tilbud, hvor de kan have et frirum, og hvor de kan lave det, som de synes er sjovt.”

(Træner, OMBOLD København, Espersen, 2018)

Konflikter og misbrugsvaner kan modereres med fodbold

Afslutningsvist blev spillerne spurgt ind til, hvordan fodbolden påvirker antallet af konflikter samt deres drikke- og rygevaner. Her finder man flest svar i kategorien ‘hverken eller’, som det fremgår af figur 18. Her er det værd at bemærke, at der var en del af spillerne, som ikke drikker, ryger eller overhovedet oplever konflikter i hverdagen, som kan influere på de mange svar i kategorien ‘hverken eller’.

Flere af spillerne refererer også til de konflikter, der finder sted på banen som en del af spillet, hvorfor de ikke nødvendigvis oplever færre konflikter, efter at de er begyndt at spille fodbold. Disse konflikter har dog formentlig en noget anden karakter end de konflikter, som de støder på i deres hverdag uden for fodboldbanen. Alligevel finder man en overvægt af spillere, som udtrykker, at de både oplever færre konflikter, og at de drikker mindre i hverdagen, når de spiller regelmæssig fodbold.

Skulle der opstå konflikter i forbindelse med fodbolden ønsker trænerne, at spillerne først og fremmest selv forsøger at løse disse – uanset om konflikten skyldes uenighed om en kendelse, en tackling eller ambitionerne for det kommende stævne. En af spillerne i ASS erfarer, at det er vigtigt at få forventningsafstemt ambitionerne for kommende stævner for at undgå konflikter. Ambitionerne har nemlig betydning for, hvilke spillere der kommer på banen, og han skelner mellem to ambitioner: at vinde eller at spille socialt:

”Der har jo været sådan lidt knas i turneringer, [...] om vi så skal spille for at vinde, og det er de bedste, der spiller allermest [...] der har været sådan lidt omkring det demokratiske der. Jamen hvis vi ikke aftaler det sådan [at det handler om at alle kan være med], fordi det er jo så røvsygt at stå ude og ikke få lov at spille”

(Spiller 3, ASS Aarhus)

Spillerne forventningsafstemmer således selv inden stævner, og træneren overlader det til spillerne selv, idet de selv sætter holdene. En af spillerne udtrykker, at det sker gennem en demokratisk proces, når det bestemmes, om ambitionen er at vinde eller at spille socialt. I forhold til tilbøjeligheden til at drikke/ryge mindre, når man spiller fodbold, supplerer spillere, at fodbolden kan holde dem på et stabilt niveau og motivere dem til at misbruge mindre:

”Det er noget, der virker for mig og har holdt mig stabil. Tror jeg havde været en lille, fed grønlander, hvis jeg ikke havde haft fodbold og bare siddet og drukket.”

(Spiller 5, ASS Aarhus)

”Ja, hvad kan man sige. Jeg er vel sådan lidt det, man kan kalde kvartalsdranker eller sådan. Altså bare fordi det har jeg været så meget engang, jeg medicinerede mig med det, eller bare fordi, det er bare sådan nogle vaner, ikke? (...) det er ikke engang løgn, fodbold det kan jo godt motivere mig til ikke at drikke mig alt for fuld, når det er (...). Så jeg tror heller ikke på alkoholisme egentlig, jeg tror bare, det er, fordi man vil hellere drikke end noget andet. Så gælder det bare om at finde noget, der er endnu federe.”

(Spiller 3, ASS Aarhus)

Interviewene tydeliggør samtidig, at spillerne værdsætter, at der er plads til, at de kan være en del af tilbuddet, selvom om de drikker, ryger eller misbruger på anden vis:

”Det betyder også meget for mig egentlig, at det ikke er, det er ikke inden for psykiatrien, det her projekt. Det er ikke noget, der er ikke en eller anden pædagog, der er ansat til at komme og skal opdrage på os.”

(Spiller 3, ASS Aarhus)

Tovholderen fra ASS understreger i den sammenhæng, at: ”alt er jo fodbold her. Det er jo ikke behandling”.

Opsummering

Når man går tæt på udøverne inden for særlige tilbud, der arbejder målrettet med idræt for socialt udsatte, finder man en række centrale områder, hvor tilbuddene ser ud til at have gavnlige effekter for udøverne, særligt når det gælder fysiske, psykiske og sociale aspekter.

Et interessant fund er, at spillerne vurderer, at fodbolden har større indflydelse på psykiske og sociale aspekter end det fysiske aspekt. Den fysiske forbedring understøttes af en undersøgelse, som Center for Holdspil og Sundhed ved Københavns Universitet har lavet i samarbejde med OMBOLD. Undersøgelsen viste, at spillerne efter relativ kort tid med fodboldtræning forbedrede deres sundhedstilstand betydeligt.

Samtidig er det interessant, at et uformelt træningstilbud med massiv fokus på sociale aspekter på banen har et potentiale for at flytte sociale kompetencer ud i øvrige hverdags-sammenhænge, selvom dette formål ikke bliver italesat eller fremhævet. Det er en positiv sidegevinst, som ikke bliver forceret.

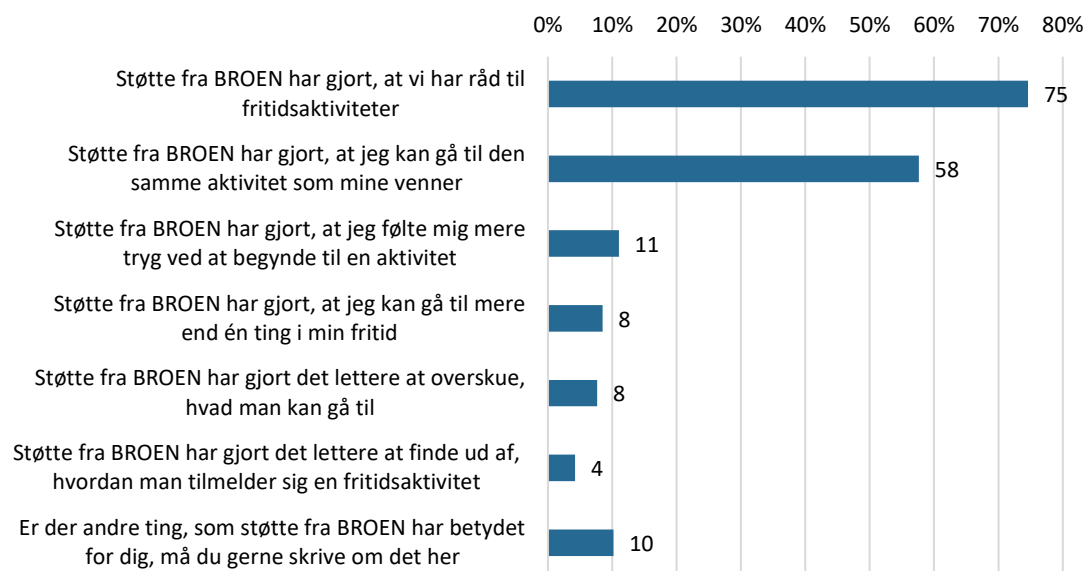
Betydningen af at modtage støtte fra BROEN

Som spørgeskemaundersøgelsen blandt BROEN-støttede børn og unge tidligere viste, har hovedparten af de støttede familier (86 pct.) modtaget økonomisk støtte i form af hjælp til at betale hele eller dele af kontingentet til en fritidsaktivitet. Dertil kommer de 34 pct., som har modtaget støtte til udstyr.

Dette passer fint i forlængelse af, at familierne er økonomisk udsatte ved at bestå af kun én forsørger, at ingen af forældrene har et arbejde, eller ved at mindst én forælder kommer fra et ikke-vestligt land.

Når man spørger de støttede børn og unge, hvilken betydning støtten har for dem, finder man da også et ret entydigt svar i retning af, at den økonomiske støtte har gjort det muligt at gå til en fritidsaktivitet (se figur 19).

Figur 19: BROEN-støtte har afgørende betydning for at kunne gå til en fritidsaktivitet (pct.)

Figuren viser svarfordelingen blandt BROEN-støttede børn og unge på det følgende spørgsmål: "Hvad betyder det for dig, at du kan dyrke den/de aktivitet(er), du får støtte til fra BROEN? Sæt gerne flere krydser" (n=118).

Foruden muligheden for at kunne gå til en fritidsaktivitet har det betydning for børnene og de unge, at de kan gå til det samme, som deres venner, hvilket lidt over halvdelen (58 pct.) svarer. Det fremhæver betydningen af et sociale aspekt, da børn og unge i Danmark i langt overvejende grad er tilknyttet en traditionel foreningsstruktur med fast medlemstilknævn og kontingentbetaling. Samtidig vidner det om en mulighed for at støtte børn og unge, som selv er interesserede i udgangspunktet og bevidste om, at de gerne vil gå til en aktivitet, som deres venner også går til.

En noget mindre andel, 11 pct., svarer, at støtten har gjort dem tryggere ved at begynde til en fritidsaktivitet, mens lidt færre angiver, at det har bidraget til lettere at overskue, hvilke fritidsaktiviteter, der er mulighed for at gå til. Blandt de 10 pct., som svarer, at støtten fra BROEN har betydet andre ting end de oplyste kategorier, finder man svar som:

"Ud over muligheden for at dyrke sport giver det et netværk af andre handicappede familier – stort plus for hele familien."

"Se, hvordan det er i Danmark i forhold til fritidsaktiviteter. Fordi sådan er det ikke i Syrien."

"At jeg kan fortsætte med to af de aktiviteter, jeg var i gang med forinden behovet for støtte."

”Har været sammen med andre børn og vist, at jeg er god til noget.”

Opsummering

Svarene vidner om, at BROEN-støtten har potentialer i flere forskellige retninger, og at der kan være meget individuelle årsager til, at man som familie har brug for hjælp af økonomisk eller mere ’håndholdt’ karakter i forhold til at finde vej til det fritidsliv, som flertallet af danske børn og unge er en del af.

Mens de fleste har brug for ’hurtig ekspedering’ gennem hjælp til at kunne betale et kontingent, er der mere tidskrævende opgaver i forhold til at hjælpe et meget lille mindretal på flere parametre. Man finder ingen sammenhæng mellem grad af udsathed (målt ud fra forældrenes baggrundssituation) og besvarelser i forhold til hverken betydning af støtte eller støttens karakter.

Det fører samtidig en overvejelse om, hvilke kriterier man bør opstille for at kunne opnå støtte.

Delrapport 2 har et afsnit, som kigger på fritidspassets udbredelse i danske kommuner og finder, at der er meget store kommunale forskelle i måden at forvalte det på (Pilgaard, 2018). Nogle kommuner støtter udelukkende på baggrund af forældrenes økonomi, mens andre ser på, hvorvidt man er berettiget via serviceloven. Dertil kommer variationer på tværs af alder samt antallet af sæsoner, hvor man kan modtage støtte. Fremadrettet indikerer analyserne her, at der er god grund til at se på, hvordan fritidspasset og en foreningsbaseret model som BROEN kan supplere hinanden for at give alle børn og unge de bedst mulige forudsætninger for en ligeværdig tilværelse uafhængig af forældrenes økonomiske, arbejds-mæssige, familieforholdsmæssige og/eller etniske situation.

9. Afrunding

Som den tredje og sidste i rækken er denne rapport afslutningen på et toårigt projekt med støtte fra TrygFonden, som har haft til formål at belyse et relativt nyt og ubeskrevet hjørne af dansk idræt: Idræt for socialt udsatte. De to første delrapporter udkom i marts 2018.

Delrapport 2 indeholder en kortlægning af aktører på området, som kan opdeles i tre overordnede aktørtyper. Rapporten indikerer, at de mange aktører på området supplerer hinanden med forskellige fokusområder og kernekompetencer, og at dette mesoniveau udgør en stor og vigtig rolle i arbejdet med at skabe en strukturel transformation i retning af et mere socialt inkluderende samfund (Pilgaard, 2018, s. 54). Der er behov for at lande en meningsfuld statslig rolle som koordinerende og overordnet retningsgiver på området, og som sikrer den bedst mulige økonomiske og strukturelle forankring af arbejdet med idræt for socialt udsatte på tværs af de mange aktører.

Hidtil har der eksisteret en paradoksalsk skævhed i, at de idrætsstilbud, som specifikt arbejder med idræt for socialt udsatte, som er en sårbar målgruppe med behov for stabilitet i hverdagslivet, har de mest ustabile økonomiske vilkår, mens store, centrale idrætsaktører har en fast forankret støttestruktur.

Analyserne fra både delrapport 2 og 3 peger i retning af, at det er meningsfuldt at forankre arbejdet med idræt for socialt udsatte hos aktører, der er eksperter i social udsathed, og at fokus på idræt bør udspringe herfra snarere end den anden vej rundt. Det handler altså om at arbejde med socialt udsattes behov og forudsætninger og designe idrætsstilbud, der tilpasser sig de udsatte borgere snarere end om at have et individbaseret fokus på at få den enkelte udsatte 'sluset ind' eller tilpasset en idrætskultur i et eksisterende idrætsstilbud.

Delrapport 1 peger dog på en lang række gråzoner og behov som følge af, at social udsathed i almindelighed og i særdeleshed i forhold til idræt spænder meget bredt i forhold til både typer af udsathed, graden af komplicerede livsomstændigheder og i sidste ende mulighederne for at deltage i idræt (Pilgaard & Rask, 2018).

Tilgangen til arbejde med socialt udsatte ud fra deres vilkår og behov kan derfor virke meningsfuld både i og uden for den etablerede foreningsidræt, men der er behov for favne begge tilgange og mellemløsningerne.

Herunder følger en række centrale resultater fra denne rapports analyser af udsatte deltagere i idrætsstilbud særligt målrettet socialt udsatte, som samtidig peger på forudsætninger, der er vigtige for at skabe gode, meningsfulde tilbud. Som nævnt indledningsvist har analyserne udelukkende fokus på de såkaldte ISU-aktører, som målrettet fokuserer på idræt for socialt udsatte, hvilket skaber en blind vinkel til tilbud under andre organisatoriske former. Det er nærliggende at følge op på analyserne fra dette projekt med et fremadrettet dybere indblik i det arbejde, der foregår under både II-tilbuddene (idrætslig inklusion hos etablerede idrætsaktører) og SII-tilbuddene (social inklusion gennem idræt med idræt som middel i det sociale arbejde).

Idræt for socialt udsatte skaber inklusion på tværs af sociale skel

Rapportens analyser viser, at tilbuddene til både børn og voksne rammer en bred gruppe af borgere med meget varierende grad af social udsathed. Selvom man deltager i et særligt idrætstilbud målrettet socialt udsatte, finder man altså et bredt fællesskab på tværs af forskellige sociale lag.

Samtidig er det interessant, at nogle af de mest ressourcestærke udøvere vælger at blive i det eksisterende miljø og bliver en ressource for nogle af de andre udsatte udøvere gennem det, man kan kalde for peer-to-peer, som har gevinster for både peer-modtager og peer-giver. Det kan betegnes som en række utilsigtede, men yderst positive effekter, der kommer ud af at etablere særlige tilbud. Rapporten giver anledning til en debat om, hvorvidt sådanne effekter bør betragtes som lige så værdifulde som ønsket om at flytte de mest ressourcestærke udsatte udøvere fra et særligt tilbud over i et etableret idrætstilbud. Der kan være behov for at anerkende, at begge dele medfører værdifulde gevinster – især når det gælder voksne udsatte.

Hvad angår socialt udsatte børn, kan der være andre argumenter for at sikre, at alle børn har mulighed for at deltage i de eksisterende idrætsfællesskaber. Denne rapport har udelukkende fokus på børneperspektivet ud fra støtte gennem BROEN til deltagelse i 'almindelige' fritidsaktiviteter og skaber dermed ikke belæg for at se på fordele og ulemper ved særligt tilrettelagte tilbud for udsatte børn som eksempelvis Fit for Kids.

Analyserne påpeger dog, at BROEN-støtte, foruden at være en økonomisk hjælp som forudsætning for overhovedet at kunne gå til en fritidsaktivitet, betyder, at børn og unge kan gå til det samme som deres venner. Det fremstår som meget værdifuldt for børnene, og en relativt lille andel af de støttede børn og unge angiver at modtage anden og mere håndholdt hjælp end den økonomiske kontingentbetaling.

Da 30 pct. af de BROEN-støttede børn og unge har modtaget støtte i mindst to sæsoner og yderligere 15 pct. i mindst tre sæsoner, giver det anledning til overvejelser over, hvorvidt det kommunale fritidspas (som typisk er tidsbegrænset) og et tilbud som BROEN bør supplere hinanden i kommunerne snarere end at fungere som alternative tilbud, som det overvejende er tilfældet på nuværende tidspunkt.

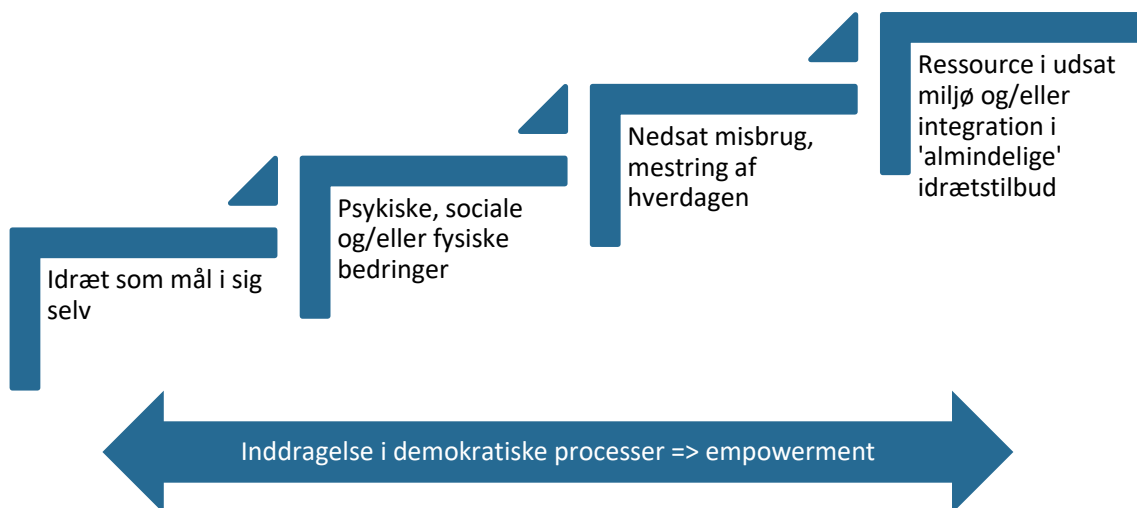
Desuden kan der fremadrettet være god grund til at se på, hvordan man kan sikre mere lige vilkår på tværs af kommunale skel for udsatte børn og unge. Delrapport 2 viste, at der er store kommunale forskelle på, hvorvidt de har fritidspasordning eller anden hjælp til udsatte børn og unge. Samtidig forvaltes fritidspasset vidt forskelligt i kommunerne.

Endelig er det interessant at arbejde endnu mere målrettet på samarbejder mellem fritidspasordninger (eller lignende), aktører som BROEN og aktører, som har fokus på idræt for socialt udsatte voksne. Analyserne i denne rapport viser, at et mindretal af BROEN-støttede børn og unge har idrætsaktive forældre, så der ligger et potentiale i dels at fokusere på tilbud for hele familien, dels at fokusere på hjælp til aktiv deltagelse for forældre samtidig med et fokus på at hjælpe børnene.

De udsattes rejse gennem idræt fra 'idrættens egenværdi' til 'resourcestærke borgere'

Igennem rapportens både kvalitative og kvantitative analyser får man en fornemmelse af, at de voksne udsatte udøvere på forskellig vis gennemlever en personlig og social rejse i tilknytning til det særlige tilbud om idræt for socialt udsatte. Analyserne følger ikke de samme udøvere over tid, men dykker ned i forskellige udsatte repræsentanter, som er på forskellige 'stadier' af en udviklingsrejse som illustreret i model 3.

Model 3. Den potentielle udviklingsrejse gennem idræt for socialt udsatte

På nederste trin af rejsen finder man udøvere, som oplever glæden ved at have en fast aktivitet eller et fast holdepunkt i hverdagen, som kan aflede tankerne på noget positivt i et ellers vanskeligt hverdagsliv. Her giver aktiviteten en umiddelbar glæde, og deltagelse kan være målet i sig selv.

På næste trin viser analyserne forskellige gevinster ved deltagelse, som handler om at få det bedre psykisk, socialt og fysisk. Sådanne aspekter er især interessante, når nogle af de interviewede deltagere fortæller om, at de oplever at opnå sociale kompetencer og/eller større psykisk robusthed, som kan bruges i andre facetter af tilværelsen.

På tredje trin kan man tale om, at nogle deltagere ligefrem nærmer sig en recovery-tilstand, hvor de nedsætter misbrug som følge af regelmæssig deltagelse i en aktivitet.

Endelig finder man eksempler i interviewene på, at de forskellige tilbud har ført til, at de udsatte udvikler kompetencer og oplever at kunne være noget for andre, og derved bliver en ressource i det udsatte miljø.

Analyserne har ikke fat i personer, som har taget skridtet fra et særligt tilbud til at deltage i et 'almindeligt' foreningstilbud. Men nogle af de interviewede fortæller om erfaringer hermed efterfulgt af et skridt 'retur' i det særlige tilbud med de velkendte sociale relationer og det særlige sociale, frie og uformelle set-up, som de oplever her.

Som tidligere påpeget kan man diskutere, hvorvidt det at blive integreret som udøver i et etableret tilbud ligger højere på udviklingsrejsen end det at blive en ressource i det udsatte miljø. Med tanke på det 'kompetenceløft', som vedkommende fastholder sig selv i og tilføjer det eksisterende udsatte miljø gennem peer-to-peer arbejde, kan der være store gevinster ved at arbejde målrettet på denne sti i udviklingsrejsen.

På tværs af alle udviklingstrinnene stifter alle udøvere bekendtskab med en demokratisk øvebane, som også står centralt i de undersøgte tilbud. Tilbuddene har i varierende omfang fokus på inddragende beslutningsprocesser i forhold til eksempelvis aktivitetsvalg, træningstidspunkter, socialt vs. konkurrencepræget fokus i turneringer mv. Det kan ses som et led i at skabe en følelse af empowerment og myndiggørelse hos de enkelte udøvere.

Det er gennemgående interessant, at de særlige tilbud gør meget ud af *ikke* at have fokus på denne udviklingsrejse, men forsøger at skabe et frirum i hverdagen, som udelukkende har fokus på selve aktiviteten. Udviklingen for deltagerne sker altså som 'sidegevinster' og paradoksalt nok giver flere af citaterne fra interviewpersonerne indtryk af, at det netop er fravær af behandlingsfokus til fordel for fokus på ligeværdighed og anerkendelse (frem for underkendelse, som mange af deltagerne måske møder i andre sammenhænge), som gør tilbuddene attraktive og giver dem potentiale til at skubbe til den enkeltes udviklingsproces.

Både rammer og relationer er vigtige komponenter

Rapportens neddyk i særlige cases peger på en række læringspunkter, som kan være afgørende for, hvorvidt idrætstilbud til socialt udsatte fungerer og opleves som relevante for de udsatte målgrupper. Læringspunkterne kan overordnet opdeles i to kategorier under overskriften 'rammer' og 'relationer' som vist i tabel 1.

Tabel 1. Både rammer og relationer er afgørende for idrætstilbud til socialt udsatte

Rammer (fokus på at nedbryde barrierer)	Relationer (fokus på at opbygge potentialer)
• Økonomi • Faciliteter • Udstyr • Transport • Dagtimer • Uformelt set-up (hensyn til dagsform)	• Sociale relationer (greeterne) • Møde i øjenhøjde • Anerkendelse (frem for underkendelse) • Rummelighed over for udfald/tilbagefald • Stabilitet

Analyserne peger på disse forudsætninger som vigtige grundsten i arbejdet med idræt for socialt udsatte. Det er interessant at overveje, om eksempelvis fritidspassets vanskeligheder ved at finde et meningsfuldt og succesfuldt leje (Socialstyrelsen, 2016) kan begrundes med, at man her udelukkende fokuserer på den side, som handler om rammebetingelser, ved at nedbryde de økonomiske barrierer.

Det relationelle arbejde er lige så vigtigt, og en central pointe i casestudierne blandt tilbud for voksne er, at man skal undgå, at det er 'en fra kommunen', som varetager arbejdet. Her kan en aktør som BROEN qua dets status som frivillig forening muligvis have bedre forudsætninger i det relationelle arbejde. Desuden er der eksempler på foreninger, som oplever en stor tilgang af medlemmer, der har modtaget et fritidspas, hvilket også kan skabe udfordringer, hvis ikke foreningen er gearret på det relationelle arbejde.

Økonomi som forudsætning for deltagelse

Selvom økonomi ikke bliver italesat af de udsatte borgere som en direkte hindring for idrætsdeltagelse, tyder analyserne på, at det er en vigtig forudsætning for overhovedet at gøre idræts tilbud tilgængelige for udsatte borgere. Derfor er det vigtigt at tilrettelægge aktiviteter, som er økonomisk bæredygtige selv med en meget begrænset egenbetaling. De inkluderede cases i analyserne opererer dels med gratis deltagelse, dels med betaling fra gang til gang i størrelsesordenen 10-20 kr. eller årsmedlemsskaber i omegnen af 100 kr.

Faciliteter og udstyr i dagtimerne

Adgang til faciliteter og udstyr er også et grundvilkår i arbejdet med socialt udsatte, ligesom det er det i megen anden idrætsudøvelse. Da tilbuddene ofte finder sted i dagtimerne, finder man dog gode eksempler i casene på, at det er muligt at låne eller leje faciliteter og udstyr. I SAM-foreningen har de eksempelvis fået adgang til både bowlinghal og svømmehal i dagtimerne samt mulighed for at deltage i ridning mod en egenbetaling på 25 kr. pr. gang.

I ASS-foreningen i Aarhus lejer foreningen baner i Globus 1 i Brabrand, og samtidig har kommunen i 2018 etableret en udendørs grusbane under Kulbroen, som nogle af fodbold-spillerne selv har været med til at anlægge. Banen ligger tæt på et værested og er et godt eksempel på, hvordan man kan tilrettelægge relativt billige og simple faciliteter til målgruppen snarere end den anden vej rundt, hvor man typisk etablerer faciliteter, der er til tænkt og tilgodeser etablerede, 'almindelige' idrætsforeninger.

Selvom det ikke er muligt for alle almindelige idrætsforeninger at have socialt udsatte som centralt fokus i det frivillige arbejde, kan de alligevel bidrage med en social indsats og tage et medansvar for socialt udsatte ved at etablere 'grejbanker'. Eksempelvis ved at indsamle brugte sko og brugt udstyr, som kan videreformidles gratis til familier/idrætsudøvere med trængt økonomi.

Transport

Transport er en interessant barriere for idrætsdeltagelse, som ikke blot rammer socialt udsatte, men også børn, unge og ældre borgere i yderkantsområderne. Det store flertal af danskerne oplever dog ikke transport og afstande som en barriere, når de dyrker sport og motion, og mange transporterer sig gerne langt for at kunne dyrke sin fritidspassion (Pilgaard & Rask, 2016).

Rapportens undersøgte cases har alle adgang til minibusser, som gør det muligt at deltage i turneringer og i nogle tilfælde at kunne møde op til ugentlig træning. Måske forsvinder

transport helt som barriere, når selvkørende biler om nogle år måske bliver en realitet, men indtil da er der god grund til at fokusere på, hvordan man sikrer økonomi til at afhjælpe transportudfordringerne. Foreningen Recovery Bulls i Esbjerg fik en fondsdonation til at investere i en minibus, mens en sådan andre steder bliver stillet til rådighed af kommunen, som også benytter minibussen i andre sammenhænge. Der er formentlig ingen enkel eller billig løsning på denne udfordring, men ikke desto mindre er det et centralt fokuspunkt at sætte på dagsordenen, hvis man vil sikre gode rammer og forudsætninger for, at de udsatte borgere kan deltage i idrættstilbud.

Dagtimer og uformelt set-up

Endelig er det helt centralt i arbejdet med socialt udsatte voksne (den gruppe af udsatte, som er uden for arbejdsmarkedet), at der er tilbud til rådighed i dagtimerne i tidsrummet 12-16. Set ud fra et kapacitetsperspektiv er der gode muligheder for at benytte faciliteterne i dette tidsrum, hvor få andre brugere kommer i faciliteterne. Seniorer træner helst i formiddagstimerne, og det øvrige fritidsliv benytter hovedsagelig faciliteterne efter kl. 16.

Derudover viser analyserne, at det uformelle set-up kan være afgørende for, at deltagerne føler sig anerkendt ved at komme som dem, de er, og med det, de har i bagagen, uden at føle sig skræmt væk af 'autoriteter'. Det uformelle ligger eksempelvis i, at der ikke er forhåndstilmelding, eller at man kan komme og gå, som det passer én, under træningen. Selvom der ikke er forhåndstilmelding, er der alligevel i de undersøgte cases en atmosfære, hvor man kærer sig om, hvorvidt deltagerne kommer til træningen. Omsorgen eller interessen deltagerne imellem handler eksempelvis om, hvorvidt de personer, som ikke er mødt op, er endt i et misbrugstilbagefald eller lignende.

Det uformelle handler også om den måde, som turneringer er organiseret på, hvor man som hold løbende kan tilmelde sig forskellige stævner i løbet af året.

Relationer og sociale kompetencer er afgørende for tilbuddenes kvalitet

Relationsarbejdet virker det også til at være meget afgørende for, at udøverne føler sig trygge ved deltagelse og er motiverede til at komme regelmæssigt. Tilbuddene arbejder bevidst med såkaldte 'greeter' blandt deltagerne, som har særlig fokus på at tage sig af nye deltagere, og de forskellige trænere, tovholdere eller koordinatore fungerer mere som sociale eksperter end som idrætslige kapaciteter i traditionel forstand. Greeter-funktionen er samtidig en god metode i peer-to-peer arbejdet, hvor både peer-modtager og peer-giver får personlige gevinster ud af relationen.

Anerkendelse fremstår som det centrale kulturtræk

Kulturen i de observerede tilbud har åbenlys fokus på anerkendelse og rummelighed, som fremstår som helt centrale forudsætninger for, at tilbuddene kan rumme den brede skare af socialt udsatte. Denne kultur skinner især igennem i udøvrernes fokus på at være socialt inkluderende over for hinanden og i fraværet eller nedtoningen af den traditionelle sports konkurrenceelement.

Socialt udsatte 'selvekskluderer' sig fra etablerede idrætstilbud

Udøverne giver selv udtryk for, at de ikke kan se sig selv passe ind i etablerede idrætstilbud, hvor de har en forestilling om, at de skal være 'så og så gode', at der er helt andre krav om fremmøde og sportslige kompetencer og endelig, at de ikke der vil kunne være 'sig selv' med det, de har i den sociale baggage. Rapporten giver anledning til fremadrettet at undersøge nærmere, hvorvidt denne 'selveksklusion' fra det etablerede foreningsliv bygger på fordomme og myter, eller om det er udtryk for reelle erfaringer og udfordringer med kultursammenstød på tværs af sociale lag.

Stabilitet blandt centrale personer er vigtigt

Endelig kan det være vigtigt med stor stabilitet i selve tilbuddet og i tovholderen/koordinatorens fremmøde, mens der er behov for stor rummelighed over for ustabilitet i udøvernes deltagelse og idrætslige indsats. Rapporten påpeger det paradoksale i, at de tilbud, som har mest behov for stabilitet i arbejdet med socialt udsatte, har de mest usikre og ustabile økonomiske vilkår.

Fremtiden: Kampen om idræt for socialt udsatte

Idræt for socialt udsatte har i perioden, hvor Idan har arbejdet med temaet, mødt større opmærksomhed. Især finder man en stigende interesse blandt de etablerede idrætsorganisationer i forhold til at tage udsatte-dagsordenen til sig, samtidig med at Kulturministeriet har sat fokus på området. Kulturministeriet har fra og med 2019 gjort det til et påkrævet mål i rammeaftalerne med udlodningsmodtagerne at arbejde med problemstillingen og har samtidig formuleret en vision for idrætsområdet i november 2018, som sætter idræt for udsatte højt på dagsordenen¹³.

I juni 2018 lancerede DIF, OMBOLD og DAI et samarbejde om 'Team Hele Danmark' med en ambition om at sikre en varig finansiering på syv millioner kr. årligt til drift af OMBOLD og Idræt for Sindet (under DAI) samt 250.000 kr. til en sekretariatsfunktion med fokus på dokumentation forankret i DIF. Hertil kommer 750.000 kr. til en pulje, som lokale initiativer skal have mulighed for at søge¹⁴. De syv millioner kr. skulle komme fra Kulturministeriet og Socialministeriet.

Igen i april 2019 har DIF ytret tanker om et samarbejde mellem DIF, DGI, OMBOLD og DAI, denne gang under navnet 'En national platform for udsatteidrætten'.

Lige som de forskellige politiske partier for tiden kæmper om at sætte den mest ambitiøse klimadagsorden, ser man altså kimen til en kamp blandt forskellige idrætsaktører om at tage ejerskab af den bedste indsats for udsatte borgere. Overordnet set er det en positiv udvikling, men der kan være vidt forskellige politiske holdninger til og organisatoriske modeller for, hvordan dagsordenen bedst forvaltes i praksis.

¹³ <https://kum.dk/nyheder-og-presse/pressemeddelelser/nyheder/her-er-regeringens-nye-idraetsinitiativer/1/1/>

¹⁴ <https://www.altinget.dk/civilsamfund/artikel/ny-idraetsorganisation-skal-sikre-fremtidens-udsatteidræt>

Det er eksempelvis hensigtsmæssigt at sikre en forankring hos aktører, der er eksperter i social udsathed. Tilsvarende er det relevant at overveje, hvordan man bedst sikrer et fagligt, kontinuerligt og uafhængigt arbejde med dokumentation, erfaringsopsamling og evidens på tværs af de aktører, der arbejder med indsatserne i praksis.

Denne rapport har stillet skarpt på indsatser, som specifikt arbejder med idræt for socialt udsatte, og et nærliggende næste skridt går i retning af at afdække, hvordan arbejdet med idræt og socialt udsatte eksempelvis forvaltes i udvalgte kommuner ud fra et helhedsorienteret kommunalt og økonomisk perspektiv. Desuden er der behov for nærmere at belyse indsatser, som udspringer dels af sociale aktører, der bruger idræt og bevægelse som middel i det sociale arbejde, dels af idrætsaktører, som arbejder med at inkludere udsatte målgrupper som udvidet fokus.

10. Litteratur

Ahlmark, N., Sørensen, Ivalu., Davidsen, M. & Ekholm, O. (2018). Susy udsat 2017. Sundhedsprofil for socialt udsatte i Danmark og udviklingen siden 2007. 1-151. København: Statens Institut for Folkesundhed, SDU.

Ahlmark, N. & Dindler, C. (2017). Mænd i København. En formativ procesevaluering af et peer-til-peer projekt for mænd i risiko for type 2-diabetes. 1-51. København: Statens Institut for Folkesundhed, SDU.

Bjerrum, Henriette & Nielsen, Christian G. (2016). Aftenskolerne og psykisk sårbare. Kursisternes udbytte af kurser for psykisk sårbare. 1-68. Aarhus: Videncenter for Folkeoplysning. <https://www.vifo.dk/vidensbank/udgivelser/aftenskolerne-og-psykisk-saarbare-kursisternes-udbytte-af-kurser-for-psykisk-saarbare/de46a60d-0b35-4ac9-8f85-a59a00e555ac>

Coalter, (2015). Sport-for-change: Some thoughts from a sceptic. *Social Inclusion*, 3(3), 19-23.

Espersen, Rasmus G. (2018). Et anerkendende alternativ. Et kvalitativt studie om stigmatisering og anerkendelse af socialt udsatte der spiller fodbold hos organisationen Ombold. 1-111.

Helge, E. W., Raders, M. B., Hornstrup, T., Nielsen, J. J., Blackwell, J., Jackman, S. R. & P. Krustup. (2014). Street football is a feasible health-enhancing activity for homeless men: Biochemical bone marker profile and balance improved. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 2014: 24 (Suppl. 1), 122-129.

Jensen, M. C. F. & Olsen, L. (2019). Peer-to-peer-fællesskaber mellem socialt udsatte – På baggrund af vidensindsamling og evaluering af 10 frivillige organisationers og kommuners peer-to-peer-fællesskaber. 1-60. København: VIVE – Viden til Velfærd.

LVS (2018). *Årsrapport 2018 for udsatteidrætten*. Fredericia: Landsforeningen af VæreSteder

Pilgaard, M. (2012). Ph.D.: *Flexible sports participation in late-modern – An everydaylife sociological analysis of the development, the variation and the character of leisure time, sport and exercise among the Danish population*. Odense: Institut for Idræt og Biomekanik, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Syddansk Universitet (SDU).

Pilgaard, M. og Rask, S. (2016). Danskernes motions- og sportsvaner 2016. 1-145. København: Idrættens Analyseinstitut. <https://idan.dk/vidensbank/udgivelser/danskernes-motions-og-sportsvaner-2016/03e7c32f-151c-44d2-a678-a69400850057>

Pilgaard, M. & Rask, S. (2018). Socialt udsatte i idrætten. Definitioner og eksisterende viden. 1-54. København: Idrættens Analyseinstitut. <https://idan.dk/vidensbank/udgivelser/socialt-udsatte-i-idraetten-definitioner-og-eksisterende-viden/2278f35a-6b2d-49e2-b4b9-a8bd009bfb3b>

Pilgaard, M. & Rask, S. (2018). Idræt for socialt udsatte. Et blik på aktørerne. 1-65. København: Idrættens Analyseinstitut. <https://idan.dk/vidensbank/udgivelser/idraet-for-socialt-udsatte-et-blik-paa-aktoererne/c2678932-eb9c-4185-9829-a8bd00a202de>

Pilgaard, M. (2019). 'Sports participation in Denmark'. I: *Sport in Scandinavia and the Nordic Countries* Edited by Green, K., Sigurjónsson, T. and Skille, E. Å. London: Routledge.

Seippel, (2005). *Orker ikke, gidder ikke, passer ikke? Om frafallet i norsk idrett*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

Socialstyrelsen (2016). *Udbredelse af erfaringer med fritidspas. Erfaringsopsamling*. Odense: Socialstyrelsen.

Suzuki, (2017). 'A capability approach to understanding sport for social inclusion: Agency, structure and organisations'. I: *Social Inclusion*, Vol. 5. Issue 2. S. 150-158.

VIBIS, (2019). Det nationale videnscenter for brugerinddragelse i sundhedsvæsenet samt Danske Patienter. København. <https://danskepatienter.dk/vibis/om-brugerinddragelse>

Bilag 1

OMBOLD

OMBOLD er en non-profit organisation, der arbejder med gedefodbold for socialt udsatte borgere. Organisationen startede i 2003 med etablering af Hjemløselandsholdet og har siden udviklet sig til en landsdækkende aktør. OMBOLD har i dag fire kerneindsatser med fokus på 1) lokal gedefodboldtræning, 2) afholdelse af AsfaltLigaen, 3) mesterskaber samt 4) drift af Hjemløselandsholdet¹⁵.

Lokal gedefodboldtræning

De lokale gedefodboldtræninger foregår dels gennem åbne OMBOLD-træninger og dels gennem etablering af folkeoplysende foreninger. OMBOLD understøtter de åbne, lokale træninger i samarbejde med kommuner, lokale væresteder, forsorgshjem og herberger. Træningerne er gratis og åbne for alle uanset køn, alder og fodboldkompetencer. Dette muliggør at hjemløse, psykisk sårbare, misbrugere, eks-misbrugere, asylansøgere mv. kan deltage på tværs af institutionelle tilhørsforhold, diagnoser mv. OMBOLD har på nuværende tidspunkt fire åbne træninger i København, to i Aarhus samt i Hillerød, Esbjerg, Næstved og Birkerød.

De folkeoplysende foreninger er organiseret af brugerfrivillige, der er aktive spillere i OMBOLD-regi. OMBOLD har på nuværende tidspunkt understøttet etableringen af en folkeoplysende forening i Aalborg, to i Aarhus samt én i København. Blandt foreningerne finder man Aarhus Street Soccer (ASS), der indgår som case og er nærmere beskrevet andetsteds i rapporten.

AsfaltLiga

AsfaltLiga er en fodboldliga for hjemløse og andre socialt udsatte. AsfaltLigaen har til formål at udbrede gedefodbold for socialt udsatte til endnu flere byer med udsatte boligområder, væresteder og sociale institutioner. Desuden skal AsfaltLigaen motivere spillerne til kontinuerlig aktivitet imellem OMBOLDs mindre hyppige stævner og mesterskaber.

Mesterskaber

Hvert år arrangerer og afholder OMBOLD stævner og mesterskaber. I 2018 afviklede OMBOLD syv stævner rundt om i Danmark¹⁶ i samarbejde med kommuner og lokale institutioner. Stævnerne er åbne for alle uanset køn, alder, fodboldkompetencer, og hvor i landet holdet kommer fra. Stævnerne er bygget op på den måde, at ingen hold udgår af turneringen, men matches undervejs i turneringen, så holdene puljes i A-puljer, B-puljer osv. med ligeværdige hold.

Hver pulje spiller om en pokal, som er lige stor på tværs af de forskellige puljer. Med denne organisering spilles der flere finaler, og flere hold kommer hjem med en pokal. I alle

¹⁵ www.ombold.dk

¹⁶ <http://ombold.dk/se-ombold-staevner-2018/>

turneringer er der samtidig mulighed for at vinde en fairplay-pokal. Derudover får alle en medalje for at have deltaget i stævnet, hvilket tilsyneladende har en værdi for spillerne.

I 2018 deltog i omegnen af 100 hold til OMBOLDs afholdte stævner med repræsentation af hold fra herberg, asylcentre, kommunale tilbud, misbrugsbehandlingscentre, selvorganiserede fællesskaber mv.

Sport for LIVET – de udsattes idrætsfællesskab

En anden idrætsaktør for socialt udsatte er 'Sport for LIVET – de udsattes idrætsfællesskab'¹⁷, som er et projekt under Landsforeningen af VæreSteder. Projektet har til formål at give socialt udsatte reelle muligheder for at dyrke idræt, motion og konkurrence med lige-sindede gennem idrætsklubber og foreninger på væresteder, bosteder og behandlingssteder¹⁸.

Sport for LIVET er etableret som en paraplyorganisation for idrætsklubber/idrætsfællesskaber på væresteder, boformer og behandlingshjem. Sport for LIVET startede i 2005 med Tour de Udsat, som var en cykeltur over seks etaper fra København til Vejle, hvor 130 udsatte tilbagelagde distancen på tandemcykler. Siden Tour de Udsat har organisationen tilbudt en bred vifte af forskellige idrætsdiscipliner til socialt udsatte.

Hvert år arrangerer Sport for LIVET 60 nationale og regionale idrætsstævner inden for 17 forskellige idrætsdiscipliner, herunder bl.a. indendørs fodbold, udendørs fodbold, mini-golf, dart, petanque, bordtennis, badminton osv. Til stævnerne deltager mere end 6.000 socialt udsatte fra 139 medlemsklubber. Medlemsklubberne er fordelt på 50 forskellige kommuner, hvoraf 15 medlemsklubber er folkeoplysende foreninger.

Sport for LIVET stiller ingen krav om, at klubberne skal være godkendt som folkeoplysende foreninger, men har udarbejdet et sæt standardvedtægter til inspiration, som følger folkeoplysningens krav, og har støttet aktører lokalt til at etablere sig som folkeoplysende foreninger. Medlemskabet er gratis for medlemsklubberne, og alle hold, der deltager i et stævne under Sport for LIVET, bliver registreret som medlemmer.

Hvert år afholdes en række indendørs og udendørs idrætsstævner, temadage, trænings-samlinger, holdlederkurser og opvisningskampe fra de tre opvisningshold: Tandemtramperne, Beachbaskerne og Udsattelandsholdet. Disse hold fungerer som ambassadører for Sport for LIVET og bidrager til et øget fokus på idræt for socialt udsatte. Derudover afholder Sport for LIVET også en Ferie Camp hvert år, hvor Udsatte Legene (UL) finder sted.

Sport for LIVET organiserer desuden Udsattelandsholdet, som består af spillere, der lever eller har levet et udsat liv. Til forskel fra Hjemløselandsholdet, der organiseres af OM-

¹⁷ Sport for LIVET hed indtil 2018 værestedsidrætten IDVI.

¹⁸ www.vaeresteder.dk/sport-for-livet/

BOLD, spiller Udsattelandsholdet traditionel 11-mands fodbold på græs. Udsattelandsholdet har desuden ingen regel om, at spillerne kun må deltage på holdet i ét år, som det er tilfældet med Hjemløselandsholdet.

BROEN-Danmark

BROEN-Danmark hjælper udsatte børn og unge til et aktivt fritidsliv gennem økonomisk støtte til kontingent, udstyr og transportudgifter samt ved at skabe kontakt til det lokale foreningsliv. Målet er at få socialt udsatte børn ud i lokale, eksisterende foreninger blandt andre børn, hvor de kan være en del af et positivt fællesskab og få succesoplevelser. Ofte foregår arbejdet i samarbejde med sundhedsplejersker, lærere, pædagoger eller sagsbehandlere, men centralt står samarbejdet med frivillige foreningsledere og trænere i eksisterende lokale foreninger¹⁹.

BROEN startede i 2002 som en lokal, frivillig forening i Horsens, og siden 2002 har aktiviteterne bredt sig til nu 30 lokalforeninger i Danmark. I 2018 nåede BROEN op på 4.759 registrerede børn og unge, som har modtaget støtte på forskellig vis siden etableringen af foreningen. Desuden nåede BROEN samme år op på 204 registrerede frivillige, som har hjulpet børn og unge til at finde vej til eksisterende idrætstilbud i de lokale idræts- og fritidsforeninger.

Støtten er individuelt bestemt, fordi støtten afhænger af, hvad det enkelte barn/den unge har brug for. Støtten kan både være af økonomisk karakter i form af økonomisk støtte til kontingent, udstyr og transportudgifter. Støtten kan desuden være af mere praktisk karakter, hvor de frivillige i lokalforeningerne kan påtage sig forskellige støtteroller. De frivillige kan tage med barnet/den unge ud for at købe det nødvendige udstyr, hjælpe med at vælge den rigtige aktivitet og forening samt at følge barnet/den unge til aktiviteten den/de første gang(e). Støtten er dermed udformet på en måde, hvormed der aldrig kommer penge mellem BROEN og familierne, da familierne ikke får pengene i hånden.

BROEN kan dermed beskrives som en økonomisk håndsækning og et mentalt skub til vanskeligt stillede børn, hvis forældre ikke selv magter eller overvejer at sende deres børn til fritidsaktiviteter. Det minder i princippet meget om det kommunale fritidspas eller DGI Inklusions indsats med uddeling af kontingentstøtte. Til forskel fra fritidspassets tidsbegrænsede virke har BROEN dog ikke nogen formel grænse for, hvor lang tid et barn er berettiget til støtte. Samtidig forsøger BROEN at undgå for meget bureaukrati i uddelingen af støtte og derved gøre støtteordningen mere smidig og let at forvalte, end det er tilfældet med fritidspasset.

Til forskel fra DGI Inklusions kontingentstøtte, som bliver tildelt gennem foreningernes ansøgning til DGI centralt, fungerer BROENs arbejde lokalt i direkte dialog med de involverede børn og unge.

¹⁹ <https://broen-danmark.dk/>

Nogle kommuner arbejder tæt sammen med BROEN og 'udliciterer' opgaven med tildeling af kontingentstøtte (fritidspas). Sådan foregår det eksempelvis i Køge Kommune.

Bilag 2: Spørgeskema til DM i OMBOLD, Næstved 2018

Bilag 3: Spørgeskema til DM i Sport for LIVET, Fredericia 2018

Bilag 4: Spørgeskema til børn, der får tilskud fra BROEN

